

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**LİSE ÖĞRENCİLERİNDE ÇOCUKLUK ÖRSELENME YAŞANTILARI VE
ÖFKE İFADE BİÇİMLERİ İLE BENLİK SAYGISI VE YAŞAM DOYUMU
ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ**

Şalibe KORKUT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA, 2012

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**LİSE ÖĞRENCİLERİNDE ÇOCUKLUK ÖRSELENME YAŞANTILARI VE
ÖFKE İFADE BİÇİMLERİ İLE BENLİK SAYGISI VE YAŞAM DOYUMU
ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ**

Şalibe KORKUT

Danışman: Doç. Dr. A. Rezan ÇEÇEN EROĞUL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA, 2012

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. A. Rezan ÇEÇEN EROĞUL
(Danışman)

Üye: Prof. Dr. Banu YAZGAN İNANÇ

Üye: Yrd. Doç. Dr. Ercüment YERLİKAYA

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım
...../...../2012

Prof. Dr. Azmi YALÇIN
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

LİSE ÖĞRENCİLERİNDE ÇOCUKLUK ÖRSELENME YAŞANTILARI VE ÖFKE İFADE BİÇİMLERİ İLE BENLİK SAYGISI VE YAŞAM DOYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

Şalibe KORKUT

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. A. Rezan ÇEÇEN EROĞUL

Ocak 2012, 119 Sayfa

Bu araştırmada 14–18 yaş aralığında bulunan öğrencilerde görülen çocukluk örselenme yaşantıları ve öfke ifade biçimleri ile benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma 9, 10, 11 ve 12. sınıfa devam eden 450 lise öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin çocukluk örselenme yaşantılarına ilişkin veriler “Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği”, öfke ifade biçimlerine ilişkin veriler “Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği”, yaşam doyumlarına ilişkin veriler “Yaşam Doyum Ölçeği”, benlik saygısına ilişkin veriler “Rosenberg’in Benlik Saygısı Envanteri”, kişisel ve ailesel özelliklere ilişkin veriler araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu” kullanılarak elde edilmiştir. Verilerin analizinde Tek Yönlü Varyans Analizi ve Pearson Momentler Çarpımı Katsayı tekniklerinden yararlanılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre erkek öğrencilerin kızlara göre duygusal ve cinsel istismar puanları daha yüksek bulunmuştur. Kız ve erkek öğrencilerin fiziksel istismar puanları arasında herhangi bir farklılık görülmemiştir. Geçmişlerinde fiziksel, duygusal, cinsel istismara uğrayan öğrencilerin, uğramayan öğrencilere kıyasla sürekli öfke, öfke dışı, öfke içi puanları daha yüksek; öfke kontrol puanları daha düşük bulunmuştur. Son olarak geçmişlerinde fiziksel, duygusal ve cinsel istismara uğrayan öğrencilerin, benlik saygısı ve yaşam doyum puanları, uğramayan öğrencilere göre daha düşük bulunmuştur.

Bu araştırma sonuçları çocuklukta geçirilen örselenme yaşantılarının ergenlik dönemlerinde onların öfkelerini ifade etme biçimlerini, benlik saygılarını ve yaşam doyumlarını olumsuz yönde etkilediğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ergenlik, Örselenmiş Çocukluk Yaşantıları, Öfke İfade Tarzları, Benlik Saygısı, Yaşam Doyumu

ABSTRACT

INVESTIGATE THE RELATIONSHIP BETWEEN CHILDHOOD TRAUMATIC EXPERIENCE OF HIGH SCHOOL STUDENTS AND THE ANGER EXPRESSION STYLES, SELF-ESTEEM, LIFE SATISFACTION

Şalibe KORKUT

Master Thesis, Department of Education Sciences

Supervisor: Doç. Dr. A. Rezan Çeçen EROĞUL

January 2012, 119 pages

The aim of the study was to investigate the relationship between childhood traumatic experiences of high school students with anger expression styles, self esteem and life satisfaction.

The research was carried out with 450 students attending 9th, 10th, 11th and 12th grades. The data of childhood traumatic experience was collected by means of “Childhood Traumatic Experince Scale”, the data of anger expression styles was collected by means of “Trait Anger and Anger Styles Scale”, the data of life satisfaction was collected “Life Satisfaction Scale”, the data of self esteem was collected by means of “Rosenberg’s Slef Esteem Scale” and the data of personal characteristics was collected by means of “Personal Information Form” prepared by researcher. One Way Anova Analysis and Pearson Product Moments Correlation coefficient were used for statistical analyses.

According to study male students had higher emotional and sexual abuse scores than female students. No difference was observed between male and female students scores of physical abuse. The adolescent with the past physical, emotional and sexual abuse experience compared to the ones with no such experience were found trait anger, anger in, anger out subscale high scores; anger control subscale low scores. Finally the adolescent with the past childhood traumatic experince (physical, emotional, sexual) compared to the ones with no such an experience were found low life satisfaction and self esteem scores.

The result of this research indicate that past in the childhood traumatic experiences affects during adolescent, their anger expression styles, self-esteem and life satisfaction negatively.

Keyword: Adolescents, Childhood Traumatic Experience, Anger Expression Styles, Self esteem, Life Satisfaction,

ÖNSÖZ

Çalışmamın her aşamasında desteğini ve yardımını esirgemeyen değerli hocam ve danışmanım

Sayın Doç. Dr. Rezan Çeçen Eroğul'a

Tezime ilişkin değerlendirmeleriyle bana ışık tutan

Sayın Prof. Dr. Banu İnanç Yazgan ve Dr. Ercüment Yerlikaya'ya

Hayatım boyunca büyük fedakârlıklarla yanımda olan ve bu çalışmada da bana destek veren

Canım Annem, Babam ve Kardeşime

Sabrı ve anlayışıyla bana hep hayatın güzelliklerini hissettiren

Sevgili Eşim Coşkun Türk'e

Tüm İçtenliğimle Teşekkür Ederim.

NOT: Bu araştırma Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Fonu (EF2011YL28) tarafından desteklenmiştir.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	vi
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
EKLER LİSTESİ	xv

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem	1
1.2. Araştırmanın Amacı	10
1.3. Araştırmanın Önem ve Gerekçesi	11
1.4. Sayıtlılar	12
1.5. Sınırlılıklar	12
1.6. Tanımlar	13

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Açıklamalar	14
2.1.1. Çocuk İstismarı	14
2.1.2. Çocuk İstismarı Türleri	15
2.1.2.1. Fiziksel	15
2.1.2.2. Duygusal İstismar	16
2.1.2.3. Cinsel İstismar	19
2.1.3. Çocuk İstismarına İlişkin Yaklaşımlar	20
2.1.3.1. Psikiyatrik Model	20
2.1.3.2. Psikolojik Model	21
2.1.3.3. Sosyolojik Model	23
2.1.3.4. Sosyal-Durumsal Model	25

2.1.3.5. Sosyal Öğrenme Modeli	25
2.1.3.6. Ekolojik Model.....	26
2.1.4. Çocuk İstismarına Neden Olan Risk Faktörleri	30
2.1.4.1. Ebeveynlerdeki Risk Faktörleri.....	30
2.1.4.2. Çocuğa İlişkin Risk Faktörleri	31
2.1.4.3. Toplumsal Risk Faktörleri	31
2.1.5. Öfke ve Öfke İfade Tazları	32
2.1.6. Öfke İle İlgili Kuramsal Açıklamalar	33
2.1.6.1. Psikoanalitik Kuram	33
2.1.6.2. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	34
2.1.6.3. Bilişsel Yaklaşım.....	35
2.1.6.4. Varoluşçu Kuram.....	35
2.1.6.5. Biyolojik Yaklaşım.....	36
2.1.6.6. Engellenme- Saldırganlık Hipotezi	37
2.1.7. Yaşam Doyumu ile İlgili Kuramsal Açıklamalar.....	38
2.1.8. Benlik Saygısı ile İlgili Kuramsal Açıklamalar	41
2.2. Örselenmiş Çocukluk Yaşantıları İle Öfke İfade Tarzları, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkileri İnceleyen İlgili Araştırmalar	42
2.2.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	42
2.2.2. Yurtdışında Yapılmış Çalışmalar	52

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli	61
3.2. Evren ve Örneklem.....	61
3.3. Veri Toplama Araçları.....	63
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	63
3.3.2. Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği	63
3.3.3. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği.....	64
3.3.4. Rosenberg'in Benlik Saygısı Ölçeği.....	65
3.3.5. Yaşam Doyum Ölçeği.....	65
3.4. Veri Toplama İşlemi.....	66
3.5. Verilerin İstatistiksel Analizi	66

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Örselenmiş Çocukluk Yaşantıları Alt Ölçekleri ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Alt Ölçekleri ile Rosenberg'in Benlik Saygısı Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeklerine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerler	68
4.2. Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Cinsiyetlere Göre Örselenmiş Çocukluk Yaşantılarına İlişkin Bulgular.....	69
4.3.Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Fiziksel İstismar Yaşantısı Olma veya Olmama Durumu ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlarına İlişkin Bulgular	71
4.4.Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Duygusal İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumu ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlarına İlişkin Bulgular	74
4.5. Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Cinsel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumu ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlarına İlişkin Bulgular	76
4.6. Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Fiziksel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumlarına Göre Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumuna İlişkin Bulgular	78
4.7. Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Duygusal İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumlarına Göre Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumuna İlişkin Veriler.....	80
4.8. Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Cinsel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumlarına Göre Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumuna İlişkin Veriler.....	81
4.9.Örselenmiş Çocukluk Yaşantıları Alt Ölçekleri (Fiziksel, Duygusal, Cinsel) ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Alt Ölçekleri (Sürekli Öfke, Öfke İçer, Öfke Dış, Öfke Kontrol) ile Rosenberg'in Benlik Saygısı Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeklerine İlişkin Bulgular	83

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

5.1. Cinsiyete Göre Örselenmiş Çocukluk Yaşantılarına (Fiziksel, Duygusal, Cinsel İstismar) İlişkin Tartışma ve Yorum	86
5.2. Geçmişte Fiziksel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumuna Göre Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlarına İlişkin Tartışma ve Yorum	88
5.3. Geçmişte Duygusal İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumuna Göre Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlarına İlişkin Tartışma ve Yorum	89
5.4. Geçmişte Cinsel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumuna Göre Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlarına İlişkin Tartışma ve Yorum	90
5.5. Geçmişte Fiziksel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumuna Göre Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumuna İlişkin Tartışma ve Yorum	91
5.6. Geçmişte Duygusal İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumuna Göre Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumuna İlişkin Tartışma ve Yorum	92
5.7. Geçmişte Cinsel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumuna Göre Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumuna İlişkin Tartışma ve Yorum	93

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar	94
6.2. Öneriler	94
6.2.1. Uygulama Açısından	95
6.2.2. Gelecekte Yapılacak Çalışmalar Açısından	96
KAYNAKÇA.....	97
EKLER.....	111
ÖZGEÇMİŞ	119

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Araştırmanın Örneklemine Oluşturan Öğrencilerin Cinsiyet ve Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı ve Yüzdeleri	62
Tablo 2. Örneklemi Oluşturan Ergenlerin Devam Ettikleri Okul ve Cinsiyete Göre Dağılımları	62
Tablo 3. Örselenmiş Çocukluk Yaşantıları Alt Ölçekleri (Fiziksel, Duygusal, Cinsel) ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Alt Ölçekleri (Sürekli Öfke, Öfke İçer, Öfke Dış, Öfke Kontrol) ile Rosenberg'in Benlik Saygısı Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeklerine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	69
Tablo 4. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	70
Tablo 5. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Tek Yönlü Varyans Analiz Sonuçları	71
Tablo 6. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Fiziksel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumu ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	72
Tablo 7. Geçmişte Fiziksel İstismar Yaşantısı Olduğunu ve Böyle Bir Yaşantısı Olmadığını Belirten Öğrencilerin Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	73
Tablo 8. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Duygusal İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumu ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	74
Tablo 9. Geçmişte Duygusal İstismar Yaşantısı Olduğunu ve Böyle Bir Yaşantısı Olmadığını Belirten Öğrencilerin Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	75
Tablo 10. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Cinsel İstismar Yaşantısı Olma	

ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumu ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	76
Tablo 11. Geçmişte Cinsel İstismar Yaşantısı Olduğunu ve Böyle Bir Yaşantısı Olmadığını Belirten Öğrencilerin Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	77
Tablo 12. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Fiziksel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumuna Göre Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	78
Tablo 13. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Fiziksel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumuna Göre Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları...79	
Tablo 14. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Duygusal İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumuna Göre Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	80
Tablo 15. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Duygusal İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumuna Göre Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları...81	
Tablo 16. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Cinsel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumuna Göre Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	82
Tablo 17. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Cinsel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumuna Göre Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	83
Tablo 18. Örselenmiş Çocukluk Yaşantıları Alt Ölçekleri (Fiziksel, Duygusal, Cinsel) ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Alt Ölçekleri (Sürekli Öfke, Öfke İçer, Öfke Dışa, Öfke Kontrol) ile Rosenberg'in Benlik Saygısı Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeklerine İlişkin Pearson Korelasyon Sonuçları	84

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1: Çocuk İstismarı İçin Risk Faktörlerini Tanımlayan Ekolojik Model	27
Şekil 2: Çocuk İstismarına Yol Açan Risk Faktörleri	30

EKLER LİSTESİ

	Sayfa
EK 1. Kişisel Bilgi Formu.....	111
EK 2. Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği	112
EK 3. Sürekli Öfke Öfke İfade Tarzları Ölçeği	114
EK 4. Rosenberg'in Benlik Saygısı Envanteri... ..	116
EK 5. Yaşam Doyum Ölçeği.....	117
EK 6. İzin Belgesi.....	118

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1.Problem

Embriyonun, anne karnında var olduğu andan itibaren yaşaması ve sağlıklı bir gelişime sahip olması için bir koruyucuya ihtiyacı vardır. Anne karnında gerekli süreyi tamamladıktan sonra doğan bebek toplumsal gelişiminin ilk evrelerini- ilk gülüş, ilk konuşma, ilk yürüyüş, ilk dostluk- ailesiyle yaşar. Bireyin doğduğu andan itibaren annesiyle kurduğu bağ çocuğun varlığının devam etmesini sağlarken yaş ilerledikçe bu etkileşim hayatlarının tümünü etkileyen bir yaşam biçimi haline gelir ve bu süreç yaşanırken tüm çocuklar gibi bütün aileler de farklı ev ve farklı dinamiklere sahiptir. İşte bu dinamikler çocuk üzerinde olumlu ya da olumsuz güçlü bir etkiye sahiptir.

İnsan yaşamında doğumdan önce başlayan ve hayatın sonuna kadar etkisini sürdüren bir kurum olarak aile, fizyolojik olduğu kadar ekonomik, kültürel ve toplumsal yönleriyle de kişinin ruhsal gelişimini, davranışlarını biçimlendirip yönlendirir (Yavuzer, 1996). Aynı zamanda, aile ciddi duygusal rahatsızlıkların, gerilim ve çatışmaların da kaynağı olabilir. Aile içi çatışmalar ve şiddet, kötü muamele gören çocuklar, yatma ve yeme ile sınırlandırılmış ilişkiler, engellenme ve başarısızlıklar, duygusal ve diğer doyumsuzluklar da aile yaşamında karşılaşılabilen sorunlardır. Bu açıdan aile tüm yönleriyle incelenmesi son derece güç bir yaşama ortamıdır (Onur, 1995).

Aile ortamının çocuk için güvenli bir ortam olduğu düşünülmeyle birlikte ‘güvenli aile ortamı’ daha çok toplumun idealize ettiği bir kavramdır. Oysa birçok çocuk bilinçli ya da bilinçsiz fiziksel, ruhsal ve toplumsal gelişimlerini olumsuz yönde etkileyecek hatalı anne baba tutumundan dolayı huzurlu ve güvenli olması gereken ortamdan yoksun kalıp, kendilerinde kalıcı etkiler bırakan travmalar yaşamaktadırlar (Akduman, Ruban, Akduman & Korkmaz, 2005). Özellikle de erken çocukluk döneminde dengeli ve uyumlu bir kişilik için gelişim basamaklarının dikkatli şekilde aşılması gereken dönemde zaman zaman olumsuz bazı yaşantıların olması sağlıklı,

mutlu ve güvenli aile ortamını örseleyici sonuçların ortaya çıktığı bir ortama dönüştürebilmektedir.

Aile içerisinde bazen çocuğa yönelik şiddet görülebilir. Aile içi şiddet, aile üyelerinin biri tarafından aynı ailedeki bir diğer üyenin yaşamını fiziki veya psikolojik bütünlüğünü tehlikeye sokan, kişiliğine veya kişilik gelişimine ciddi zararlar veren eylemdir (Çakıcı, 2002; Yavuz, Atamer & Kablamacı Atan, 2003; Yenibaş, 2002). Çocuğa yönelik şiddet başka bir ifade ile çocuk istismarı aile içi şiddetin en yaygın türlerinden biridir (Lewis, 1992). Howe (2005), Milner (1998) ve Weiss, Dodge, Bates & Pettit (1992) aile içi şiddet yaşayan çocukların bu şiddetten etkilendiğini gösteren işaretleri; genel saldırganlık davranışları, öfke, otorite ilişkilerinde problemler, akranları ile olan ilişkilerinde güvensizlik ve korkma, düşük benlik saygısı olarak belirtmişlerdir.

Çocuklara yönelik istismar davranışlarını inceleyen araştırmalar, çocuğa yönelik istismarın genellikle aile içinden bir birey tarafından uygulandığını göstermektedir. İstismarın yaşandığı ailelerde, aile-çocuk ilişkisi zarar görür. Çocuğun ailesine ve kendisine duyduğu güven zedelenir (Akbaş, 2001). Bu güvensizlik çocuğun bağlanma davranışını da etkiler. İstismara uğrayan çocuklar, çevresindeki insanlara güvenemeyebilir ve onlarla etkili iletişim kurmayabilir (Deniz, 2006). Bireyin sosyal ilişkilerinde bu denli büyük öneme sahip olan bağlanma davranışının temellerinin atıldığı çocukluk yıllarında maruz kaldığı istismar veya ihmal yaşantıları ileriki yıllarda psikososyal anlamda olumsuz etkilere ve bağlanma bozukluklarına neden olmaktadır (Perry, Runyan & Sturges, 1998).

Son dönemlerde yaşanan savaşlar çok sayıda yer değiştirmiş, şiddete şahit olmuş, ebeveynini ve arkadaş çevresini yitirmiş, beslenme ve eğitim yetersizliği yaşamak zorunda kalmış çocuklar ortaya çıkarmıştır. Ancak kitlesel olarak gelişmemiş ülkelerin çocuklarını etkileyen savaşlar, afetler, aşırı fakirlik gibi istismar kavramı dışında kalan travmatik yaşantıların sonuçlarının gözlemlendiği bir zaman dilimi olmanın yanı sıra bu yüzyıl çocuk istismarı kavramıyla açıklanan insan eli ile oluşan bir grup örseleyici yaşantının tanımlanmasına da neden olmuştur. Şimdiye kadar ruhsal travmayla ilgili yapılan çalışmaların büyük bir çoğunluğunun gelişmiş batı toplumlarıyla ve erişkin nüfus ile ilgili olduğu görülmektedir. Oysa gelişmekte olan

ülkelerde özellikle çocuklar ruhsal örseleyici yaşantılara daha yoğun bir şekilde maruz kalmaktadırlar (Fırat, 2007).

Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerine göre dünyada 1-14 yaş grubundaki 40 milyon çocuk istismara uğramakta ve desteğe ihtiyaç duymaktadır (Şimşek, Ulukol & Bingöler, 2004). Her yıl 1.6 milyon çocuğun fiziksel, cinsel, duygusal istismarın kurbanı olduğu; 1000'den fazla çocuğun da bu nedenlerle öldüğü tahmin edilmektedir (Tahiroğlu, Avcı & Çekin, 2008).

2005 yılı verilerine göre; ailelerin çocuklarına yönelttikleri istismar olaylarından %16'sı fiziksel istismar, %7.1'i duygusal istismar, %9.3'ü cinsel istismar ve %62.8'i ihmal olarak belirlenmiştir. Bu verilere göre çocuklara yönelik istismar ve ihmal olaylarını gerçekleştiren kişilerin %79.4'ü ebeveynlerdir. Bu ebeveynlerin %90.6'sı biyolojik ebeveyn, %4.3'ü üvey ebeveyn, %0.7'si evlat edinmiş kişiler ve %4.5'i ise teşhis edilememiş kişilerdir. İstismar ve ihmal olaylarına sebep olan biyolojik ebeveynlerden %40.4'ü yalnız anneler, %18.3'ü yalnız babalar ve %17.3'ü ise evliliklerini sürdüren ebeveynlerdir. Ebeveynler dışında çocukları istismar ve ihmal eden kişilerin; %6.8'i akrabalar, %10.1'ini bakıcılar oluşturmaktadır (Erginer, 2007).

Çocuk istismarı ve ihmali karmaşık nedenleri ve trajik sonuçları olan, tıbbi, hukuki, gelişimsel ve psikososyal kapsamlı ciddi bir sorun olup, anne-baba ya da bakıcı gibi bir yetişkin tarafından çocuğa yöneltilen, toplumsal kurallar ve profesyonel kişilerce uygunsuz ya da hasar verici olarak nitelendirilen, çocuğun gelişimini engelleyen ya da kısıtlayan eylem ve eylemsizliklerin tümüdür (Polat, 2001; Ziyalar, 1999). Bu eylem ya da eylemsizliklerin sonucu olarak çocuğun fiziksel, ruhsal, cinsel ya da sosyal açıdan zarar görmesi, sağlık ve güvenliğinin tehlikeye girmesi söz konusudur (Oral, Can, Polat, Ateş, Çetin & Kaplan, 2001; Pizarro & Billick, 1999).

Tüm dünyada çocuğa yönelik kötü eylemlerle ilgili bilgi birikimi arttıkça, bu konunun tek bir grup altında toplanamayacağı ve alt gruplar halinde ele alınması gerektiği ortaya çıkmıştır (Turla, 2002). Ayrıca çocuk istismarı ve ihmali kavramı, çocuğa yöneltilen eylemin türü, bu eylemin nedenleri ve çocuk üzerindeki etkileri açısından da farklılaşmaktadır. Bu nedenle çocuk istismarı fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar ve 3 temel grupta incelenmektedir (Altunsu, 2004);

Fiziksel istismar; çocuğu ısırma, sarsma, itme, tekmeleme, yakma ve çocuğa vurma gibi saldırıları içermektedir. Bu saldırılar çocukta yanık, bıçak izi, çürük, kemik kırıkları gibi sonuçlar doğurur (Çakıcı, 2002; Güler, Uzun, Boztaş & Aydoğan, 2002; Ziyalar, 1993). Disiplin amacıyla veya başka nedenlerle aile içinde çocuğa yönelik şiddet uygulamak tüm kültürlerde sık rastlanan bir durumdur. Ülkemizde kültürel özellikler ve gelenekler, çocuğu dövme gibi istismar olarak kabul edilen davranışların toplum tarafından kabul edildiğini göstermektedir. “Dayak cennetten çıkmadır”, “Kızını dövmeyen dizini döver”, “Öğretmenin vurduğu yerde gül biter” gibi atasözlerimiz bunlara örnektir (Şimşek ve diğerleri, 2004; Topbaş, 2004). Fiziksel istismara uğramış çocuklar sosyal işlevsellik alanında yetersizlik, yakın ilişki kurmada güçlük yaşamakta ve öfke ve istismar davranışı içeren ilişkilerle dikkati çekmektedirler (Kaplan, Pelcovitz & Labruna 1999; Tıraşçı & Gören, 2007). Fiziksel istismar ve ihmale uğramış çocuklarda bilişsel yetilerde bozukluk ve akademik başarısızlığa sık rastlanılmaktadır. Bu çocuklarda nedeni tam olarak anlaşılamamakla beraber, yüksek oranda nörolojik bozukluk bildirilmektedir (Kaplan ve diğerleri, 1999; Taner & Gökler, 2004).

Cinsel istismar kavramı, ‘henüz cinsel gelişimini tamamlamamış bir çocuğun ya da ergenin, bir erişkin tarafından cinsel arzu ve gereksinimlerini karşılamak için güç kullanarak, tehdit ya da kandırma yolu ile kullanılması’ olarak tanımlanmaktadır. Cinsel istismar diğer istismar türlerinden sıklığı ve karmaşıklığı açısından farklılıklar göstermektedir. Bir erişkinin cinsel gereksinim ve isteklerini karşılamak için çocukları araç olarak kullanmasıdır. Toplumca kabul edilmesi zor olduğu için belirlenmesi ve ortaya çıkarılması çoğu zaman zordur (Güneş, 2008).

Cinsel istismar sık rastlanan ve genelde yıllarca süren bir durum olmakla birlikte sıklıkla gizli kalmaktadır. Vakaların yalnızca %15’inin bildirildiği düşünülmektedir (Finkelhor, Hotaling, Lewis & Smith, 1990). Bu eylemlerin yüzde 90’ı, çocuğun tanıdığı biri tarafından gerçekleştirilmektedir. Yapılan araştırmalar cinsel tacizin en çok üç-beş yaşlar arasında görüldüğünü ortaya koymaktadır (Turhan, Sangün & İnandı, 2006). Çocuklara cinsel taciz birçok kişi tarafından yapılabilir. Bunlar anne, baba, üvey anne, üvey baba, kardeş, akraba, öğretmen, komşu veya herhangi bir yabancı kişi olabilir. Boşanma, şiddet, alkol ve madde kullanımı olan ailelerde cinsel istismar daha sık görülmektedir. Çocuğun bakımıyla doğrudan ilgilenen babaların ise daha az istismar uyguladığı saptanmıştır (Finkelhor & Korbin, 1988). Görülme sıklığı ile ilgili çalışmalar

kadınların %27 erkeklerin ise %16' sının çocuklukları ya da ergenlikleri boyunca en az bir kez cinsel istismara maruz kaldığını göstermektedir (Timnik, 1985; Finkelhor & diğerleri, 1990). Yapılan çalışmalarda cinsel olarak istismara uğrama ile geleceğe yönelik umutsuzluk, depresyon, intihara teşebbüs, kaygı, düşük akademik başarı, psikosomatik belirtiler arasında güçlü ilişkiler olduğu bildirilmektedir (Choquet, Darves-Bornoz, Ledoux, Manfredi & Hassler, 1997; Nurcombe, 2000; Ystgaard, Hestetun, Loeb & Mehlum, 2004).

Adalet Bakanlığı verilerine göre 1992- 2007 yılları arasında Türkiye'de 21.000 çocuk taciz ya da tecavüze uğramıştır. Resmi kayıtlara geçen bu rakam sadece ortaya çıkarılmış ve adalete teslim edilmiş rakamları yansıtmaktadır. Çocuğun gelecekte isminin istismar ile anılmamasını isteyen anne baba yaşanmış taciz olayını etrafa duyurmaktan çekinmekte, olayı mahkemeye intikal ettirmenin bir yarar sağlamayacağını düşünmektedir (Güneş, 2008).

Gündelik yaşamda en sık rastlanan istismar tiplerinden birisi olan duygusal istismar; anne, baba ya da çevredeki diğer yetişkinlerin çocuğun yetenekleri üstünde istek ve beklentiler içinde olmaları ve saldırganca davranmaları olarak tanımlanır (Runyan, Corrine & Ikeda, 2002). Çocuğu reddetme, aşağılama, yalnız bırakma, yanıltma, korkutma, yıldırma, tehdit etme, önemsememe, küçük düşürme, alaylı konuşma, lakap takma, aşırı baskı ve otorite kurma, bağımlı kılma ve aşırı koruma görülen duygusal istismar türleridir (Polat, 2001; Runyan ve diğerleri, 2002). Duygusal istismar tek başına var olduğu gibi fiziksel ve cinsel istismarın hasarı ortadan kalktığında bile devam edebilir. Bu tür davranışlara maruz kalan çocuklarda aileden uzaklaşma, gergin olma, bağımlı kişilik geliştirme, değersizlik duyguları geliştirme, uyumsuz ve saldırgan davranışlarda bulunma gibi durumlar ortaya çıkabilir. Bunların yanı sıra duygusal istismar, çocukların fiziksel ve zihinsel gelişmelerini de olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu çocuklarda normal zihinsel kapasite olmasına karşın, öğrenme güçlüğü ve dikkat dağınıklığı gibi sorunlar görülmektedir. Dolayısıyla duygusal istismar çocuğun hem kişiliğini hem de başarısını olumsuz yönde etkilemektedir (Çeşmeci, 1995; Güleç, 2002; Polat, 2001).

İstismara uğrayan çocukların bu durumla karşılaşmalarından sonraki ilk altı aylık dönemde tekrar istismar ve ihmale uğradıkları tespit edilmiştir (Tıraşçı & Gören,

2007). Dolayısıyla çocuk istismarı yinelenebilirliği ve çocuğa genellikle en yakın kişiler tarafından yapılıyor olması çocuk üzerinde yaşamının ilerleyen yıllarını uzun süreli etkileyecek en zor travma türüdür (Ertan, Yılmaz & İşiten, 2003). İstismarın farklı şekilleri yalnız aileleri değil, toplumu, sosyal kuruluşları, yasal sistemleri, eğitim sistemini ve iş alanlarını da etkileyen bir halk sağlığı sorunudur (Akduman ve diğerleri, 2005; Taner & Gökler, 2004).

Yapılan çalışmalar, çocuk istismarı ve ihmalinin çok seyrek olmadığını ve pek çok toplumda var olduğunu bildirmektedir. Çocuk istismarı faillerinin ruhsal açıdan problemlili kişiler oldukları konusundaki düşünce de araştırmalarca çok fazla destek bulmamıştır. İstismar faillerine özgü bir ruhsal problem olmadığı ve ruhsal problemi olmayan kişilerin de bu tür davranışları gerçekleştirebildiği belirtilmektedir. Ayrıca, bu tür davranışların her sosyoekonomik düzeyde var olduğu, çocukluğunda istismar edilenlerin tümünün istismarcı olmadığı ve bazı istismar edilmeyenlerin de istismarcı olabileceği ve son yıllar içinde çocuk istismarı davranışlarında gözlenen artışın bu konudaki araştırmaların ve farkındalığın artışına bağlı olabileceği belirtilmektedir (Gelles, 1987).

İstismar olayları ebeveynin özellikleri, toplumsal sorunlar, aile içi sağlıklı etkileşim ve çocuğun gelişimsel sorunlarıyla ilgilidir. Düşük sosyoekonomik düzey, aile içi sorunlar, dar yaşam alanı, geniş aile yapısı, göç olgusunun varlığı, düşük eğitim düzeyi, tek ebeveynli aile, çocuklarına karşı çok eleştirici ve katı aile yapısı, anne babanın duygusal problemleri, düşük evlilik kalitesi, zayıf ebeveyn çocuk ilişkisi, şiddetin varlığı, toplumda çocuğun değerinin düşük olması, çocuğu koruyan yasa ve kanunların yetersizliği çocuğa yönelik istismarın ortaya çıkmasında zemin hazırlayıcı etkenler olarak bildirilmektedir (Kara, Biçer & Gökalp, 2004). Ayrıca çocukluklarında istismara uğramış anne babaların kendi çocuklarına karşı daha örseleyici disiplin yöntemleri kullandıkları bildirilmiştir (Hemenway, Solnick & Carter 1994, Şimsek ve diğerleri, 2004).

Öfke yaşantımızda hem yapıcı hem yıkıcı fonksiyonları olan bir duygu olup bu fonksiyonlar öfkenin ifade biçimlerine göre değişmektedir. Bazı kişiler bu tür duyguları sıklıkla bastırıp, yok sayarken bazıları saldırganca ifade ederek kendisine ve çevresine zarar vermektedir. Bu nedenle bireyin öfke duygusunu tanıması, kontrol edebilmesi,

uygun zamanda uygun kişiye yöneltebilmesi, sağlıklı bir yaşam sürdürebilmesi açısından önem teşkil etmektedir (Kısaç, 1997). Dryden (1990), öfkenin derecesinin genellikle kişinin kendi benlik saygısı ile doğru orantılı olduğunu ileri sürmekte, düşük benlik saygısı olan kişilerin, yüksek benlik saygısı olan kişilere göre daha kolay öfkelenme eğiliminde olduğunu belirtmiştir.

Ergen bir yandan öfke, korku, kaygı gibi duyguları yaşayıp bu duygularla baş etmeye çalışırken, bir yandan da kendisine toplum içerisinde bir yer edinme çabası içerisinde. Bu bağlamda öfke duygusu ile baş edemeyen ergen kendi kimliğini bulma ve diğerleri ile ilişki kurma konularında zorluk yaşayabilmektedir. Okman'a (1999) göre ergenin öfkesini tanıması, onu kontrol altına almayı öğrenmesi hem olumlu kendilik imgesi geliştirmesine hem de kişilerarası iletişimin sağlıklı düzeyde sürdürülmesine yardımcı olacaktır. Aksi takdirde ergen öfkesini uygun bir şekilde ifade etmediğinde insanların kendisinden uzaklaşır ve bu durum ergende olumsuz benlik kavramına, düşük benlik saygısına ve aile içi iletişim çatışmalarına neden olabilir (Erkek ve diğerleri, 2006; Özer 1994).

Ebeveynlerin çocuklarına karşı öfkelerini ifade etmeleri ile ilgili bugüne kadar yapılan araştırmalar, öfke ile ardından gelen zorlayıcı ve zararlı ebeveyn davranışları arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur. Bu araştırmaların sonuçlarına göre ebeveynlerin çocuklarına karşı olan kontrolsüz öfkeleri, kuvvetli bir şekilde çocuğun fiziksel şiddete başvurusuyla da ilişkili görülmektedir. Ayrıca çocukların şiddete başvurusunda, öfke ifade şekillerinin önemli olduğu ve ailenin sınırlı öz denetiminin, katı disiplinin ya da yüksek öfke düzeyinin de yüksek risk faktörleri olduğu belirtilmektedir (Kolko, 1996; Novaco, 1975).

Rosenberg'e (1965) göre benlik saygısı bireyin kendisiyle ilgili değerlendirmelerinin ve benlik algısının bütünsel bir şeklidir. Ergenlik döneminde genç, kendisinin nasıl biri olduğu, neye benzediği, kendisi hakkında neler hissettiği sorularıyla yoğun bir biçimde meşgul olmaktadır. Bunlara yanıt ararken de benlik algılarını kullanır. İçsel faktörlerin yanı sıra çevresel faktörlerin de etkisiyle gelişen benlik imgeleri ergenin kendi kendisine yaklaşım biçimlerinin belirlenmesinde rol oynar. Bu yaklaşım biçiminin yönü, yani kendini değerli ya da değersiz görmesi, benlik saygısını belirler. Benlik saygısı ergenin ilerideki yaşamında düşüncelerini, duygularını

ve davranışlarını belirleyen öznel yaşamının, bir başka deyişle kimliğinin çekirdeğini oluşturur.

Ergenlikte benlik saygısının gelişimi bazı aile yaşantılarıyla ilişkilidir. Benlik saygısı yüksek olan çocukların ebeveynleri çocuklarına karşı hem ilgili hem de özenlidir ve bu aileler çocuklarına belli sınırlamalar içerisinde özgürlük tanırlar. Ancak aile içerisindeki uyuşmazlıklar, katı cezalandırıcı tutumlar fazla ise gencin kendilik algılaması zarar görmekte ve bunun sonucunda ergenin kendisine olan güveni azalabilmektedir (Long, 1986).

Yaşam doyumu öznel iyi olmanın bir bileşenidir ve bireyin kendi belirlediği kriterlere uygun bir biçimde bireyin tüm yaşamını pozitif değerlendirmesidir (Diener, Emmons, Larsen & Griffin, 1985). Örselenme yaşantıları ve yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin doğrudan ele alındığı bir çalışmanın ilgili literatürde olmamasına karşın, çocukluk örselenme yaşantılarının ergenin benlik saygısını olumsuz etkilediği gibi, yaşam doyumunu da olumsuz etkileyebileceği düşünülebilir.

Örselenmiş çocukluk yaşantıları ile ilgili alanyazına bakıldığında, *benlik saygısı* (Bagley, Bolitho & Mallick, 2001; Durmuşoğlu & Doğru, 2006; Finkelhor, 1993; Kırımsoy, 2003; Mullen, Martin, Anderson, Romans & Herbison, 1996; Siyez, 2003; Schaaf & McCanne, 1998; Toker, Tiryaki, Özçürümez & İskender, 2011; Uzun, 2002), *depresyon* (Bostancı & Nihal, 2006; Durmuşoğlu & Doğru, 2006; Ovayolu, Uçan & Serindağ, 2007), *ruh sağlığı* (Choquet ve diğerleri, 1997; Taner & Gökler, 2004; Tahiroğlu ve diğerleri, 2008; Z-Page, 2004; Yvonne, Straus, Gelles & Harrop, 1991), *intihar* (Grilo, Sanislow, Fehon, Martino & Mcglashan, 1999; Mırsal, Pektaş, Kalyoncu, Tan & Bilge, 2004, Yanık & Özmen 2002; Roy & Janal, 2005; Yatsgrad ve diğerleri, 2004), *bağlanma stilleri* (Cicchetti & Toth, 1995, Finzi, Ram, Even, Shnit & Weizman 2001), *anne- babanın beraberlik durumu* (Buchanan, Maccoby & Dornbush, 1991; Long, 1986; Uzun, 2002), *akran ilişkileri* (Chapple, Tyler & Bersani, 2005; Burack, Flanagan, Peled, Sutton & Manly, 2006), *gelir düzeyi* (Aydın & İşmen, 2003; Farber & Egeland 1987; Mangalcı, 2002, Sandalcı, 2004), *madde kullanımı* (Özen, Antar & Özkan, 2007; Kurtz, Gaudin & Howing, 1993; Hussey, Chang & Kotch, 2006; Toker ve diğerleri, 2011), *akademik performans* (Bilgin, Toros, Çamdeviren, Şaşmaz & Mert,

2004; Boden, Horwood & Fergusson, 2007; Lansford, Kenneth, Pettit, Bates, Crozier & Kaplow, 2002), arasındaki ilişkiler üzerinde sıklıkla çalışıldığı görülmektedir.

Ayrıca istismara uğrama ile saldırgan ve şiddet içerikli davranışlar (Allen, 2001; Avcı, 2006; Chapple ve diğerleri, 2005; Reidy, 1977; Weiss ve diğerleri, 1992; Moeller, 2001; Nicholas & Bieber, 1996; Finzi ve diğerleri, 2001; Lansford ve diğerleri, 2002; Mommen, Kolko & Pilkonis, 2002), davranış problemleri (Bal, 2010; Şimşek, 2010), ve öfke tetikleyicileri (Bekçi, 2006), öfke ifade tarzı (Çakıcı, 2002) gibi değişkenler üzerinde de çalışmalar yapılmıştır. Bu sonuca göre örselenmiş çocukluk yaşantıları ve öfke ifade tarzları ilişkisine değinen çalışma yok denecek kadar azdır. Bunun haricinde örselenmiş çocukluk yaşantıları ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiye doğrudan değinen bir araştırmaya da rastlanılmamıştır.

Yukarıda bahsedilen çalışmalar gözden geçirildiğinde örselenmiş çocukluk yaşantılarının, ergenlerin öfkelerini, yaşam doyumlarını, benlik saygılarını etkileyen bir neden olabileceği düşünülebilir. Çocuklar için güven duyduğu, sevdiği, değer verdiği, hayatını sürdürmek için bağımlı olduğu kişiler tarafından istismara uğramak hayal kırıklığı, çaresizlik, korku, utanç gibi duyguları oluşturmakla birlikte güçsüz olduğunu içselleştirerek olumsuz bir benlik algısına sahip olmasına da neden olur. Ayrıca istismara uğrayan çocuklar bağımlı olduğu otorite figürüne karşılık verememekten dolayı büyük bir öfke duyarlar ve bu kızgınlıklarını ya başkalarına saldırgan davranışlar göstererek yansıtırlar ya da içlerine atarak kişisel yıkıma giderler. Öte yandan örselenmiş çocukluk yaşantıları çocuk ve ergen sağlığı üzerinde kalıcı izler bıraktığı gibi onların da birer istismarcı ya da suçlu olmasına neden olmaktadır. Toplumun en küçük birimi olan kişinin en baştan çocukluğunda örselenmiş yaşantılara maruz kalması çocuk-aile-toplum zincirini olumsuz yönde etkiler, bu yaşantıların kısırdöngü içerisinde bir sonraki nesile aktarılmasına neden olur.

Tüm bu bilgiler ışığında bu araştırmanın problem cümlesi “Örselenmiş çocukluk yaşantıları ile öfke ifade tarzları, benlik saygıları ve yaşam doyumları arasında bir ilişki var mıdır?” şeklinde belirlenmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Yapılan araştırmalar; ergenin öfke ifade tarzını, yaşam doyumunu, benlik saygısını etkileyen birçok faktörün var olduğunu göstermektedir. Bu faktörlerden en önemlisi ergenin geçmişte fiziksel, duygusal ve cinsel istismara uğramasının yanı sıra aile ilişkilerindeki yetersizlik ve çatışmalar, çevrenin çocuğa yanlış rol modeli olması, anne baba tutumunun sağlıklı olması, ergenin kendisince belirlediği ideal yaşantı kriterlerinin gerçekleşmemesinden kaynaklanan doyumsuzluk ve umutsuzluk görülebilir.

Yukarıda verilen bilgiler ışığında bu araştırmanın genel amacı lise öğrencilerinde çocukluk örselenme yaşantıları ve öfke ifade biçimleri ile yaşam doyumu ve benlik saygısı arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Bu genel amaca ulaşabilmek için aşağıda belirtilen alt amaçlara yanıt aranmıştır.

1. Ergenlerin cinsiyetlerine göre çocukluk döneminde algılanan fiziksel, duygusal ve cinsel istismar (örselenmiş çocukluk) yaşantıları farklılaşmakta mıdır?
2. Ergenlerin geçmişte fiziksel, duygusal ve cinsel istismar yaşantıları geçirip geçirmemelerine göre sürekli öfke ve öfke ifade tarzları anlamlı bir biçimde farklılaşmakta mıdır?
3. Ergenlerin geçmişte fiziksel, duygusal, cinsel istismar yaşantıları geçirip geçirmemelerine göre benlik saygıları anlamlı bir biçimde farklılaşmakta mıdır?
4. Ergenlerin geçmişte fiziksel, duygusal, cinsel istismar yaşantıları geçirip geçirmemelerine göre yaşam doyumu düzeyleri anlamlı bir biçimde farklılaşmakta mıdır?
5. Ergenlerin fiziksel, duygusal, cinsel istismar örselenme alt ölçeklerden alınan puanlar ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzları, benlik saygısı ve yaşam doyumu puanları arasındaki ilişkiler nasıldır?

1.3. Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Son yıllarda medyada çıkan haberlere bakıldığında dünyada aileleri ve yakın çevresi tarafından istismar edilen çocuk sayısının arttığı gözlenmektedir. Aynı zamanda çocuk istismarı ile ilgili yapılan çalışmalarda halkın bilinçlendirilmesi, istismarın bildirilmesinin yasalarla zorunlu hale getirilmesi çocuklara yönelik istismarların rapor edilme oranını yükselttiği gözlemlenmektedir. Wolfe (1998) yapmış olduğu çalışmasında özellikle geleneksel değerler, tabular ve eğitimsizlik nedeniyle kayıtlara geçmeyen cinsel istismarın rapor edilme oranının %30'lara kadar yükseldiği yani insanların bunu açıklamada daha cesaretli davrandıklarını bildirmektedir.

Çocuğa yönelik istismar tüm toplumlarda ve her ekonomik düzeyden, ırk, din ve etnik kökenden bağımsız bir şekilde ortaya çıkmakta ve istismara maruz kalan çocukların kişiliklerinde ve davranışlarında geri dönülmez hasarlara neden olmaktadır. Kişiliğin gelişimini ele alan tüm yaklaşımlar (örn; psikanalitik, psikososyal kuramlar) çocukluk yılları yaşantılarının çocuğun kişilik gelişimi açısından oldukça önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamaktadırlar.

Ergenlik ve yetişkinlik yıllarında bireylerin sağlıklı olabilmesinin neredeyse birinci koşulu çocukluk yaşantılarının sağlıklı geçirilmesi ile ilişkili görünmektedir. Çocukluk yıllarında fiziksel, duygusal ve cinsel açıdan örselenme yaşayan çocukların, ergenlikte ve yetişkinlik yıllarında kişilik ve davranış gelişimlerinin olumsuz etkileneceği, pek çok psikopatolojinin ortaya çıkabileceği birçok araştırmacı tarafından ortaya konmaktadır. Çocukluk yıllarında fiziksel, psikolojik ve cinsel örselenme yaşantısı geçiren bireylerin, örselenme yaşantısı geçirmeyenlere göre ergenlik ve yetişkinlik yıllarında benlik saygılarının ve akademik başarılarının düşük, sosyal becerilerinin ve uyumlarının yetersiz, kaygı düzeylerinin yüksek, suç işleme ve madde kullanımına yatkın oldukları, depresyon ve intihar düzeylerinin daha yüksek olduğu gözlenmektedir. Bu derece yoğun olumsuz sonuçlara neden olan çocukluk yıllarındaki örselenme yaşantılarının ülkemizdeki ergenler üzerinde etkilerinin incelendiği çalışmalara rastlanmamaktadır. Bu bağlamda bu çalışmanın ülkemizde özellikle ergen örneklemini üzerinde yetersiz olan örselenme çalışmaları ile ilgili literatüre katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

Ergenin çocukluğunda istismara uğramış olması benlik saygısının, yaşam doyumunun etkilenmesine ve kendisine ve çevresine karşı öfke duymasına, saldırganca davranmasına neden olabilmektedir. Ailede çocukluk yıllarında edinilen davranış kalıplarının daha sonraki yıllarda değiştirilmesi güç olabileceğinden sağlıklı bir neslin yetiştirilebilmesi için çocukların huzurlu bir aile ortamına sahip olması gerekir. Bu açıdan yapılacak bu çalışma ile özellikle ailelerin ve ortaöğretim kurumlarında çalışan psikolojik danışmanların, öğretmenlerin, idarecilerin, ergenlerin örselenmiş çocukluk yaşantılarının ergenler üzerindeki olumsuz kalıcı etkileri hakkında hem daha detaylı bilgi edinmelerine ve hem de onların bu önemli konuya dikkatlerinin çekilmesi amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra ergenlerin yaşamını önemli ölçüde etkileyen bu konularla ilgili ailelere ve ergenlere yapılacak psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin belirlenmesi ve planlanmasına, ergenlerin aile ve okul ortamında ruh sağlıklarının korunmasına katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

1.4. Sayıtlılar

1. Araştırmanın gerçekleştirildiği örneklemin, sonuçların genellenmek istendiği evreni temsil ettiği varsayılmıştır.
2. Araştırmaya katılan öğrenciler ölçeklere içtenlikle cevap vermişlerdir.

1.5. Sınırlılıklar

1. Araştırmaya katılan öğrenciler ölçeklere içtenlikle cevap vermişlerdir. Araştırma bulguları yalnızca Mardin Büyük Şehir Belediye sınırları içindeki Yenişehir, Meydanbaşı, Yeşilli ve Ömerli ilçelerinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ortaöğretim kurumlarında (Anadolu, Fen, Genel Lise) öğrenim gören 14–18 yaşları arasındaki öğrencilere genellenebilir ve bunlardan elde edilen kişisel bildirimlerle sınırlıdır.
2. Araştırma kapsamında kullanılan elde edilen veriler “Çocukluk Örselenme Yaşantıları”, “Sürekli Öfke-Öfke İfade Tarzları”, “Yaşam Doyumu” ve “Rosenberg’in Benlik Saygısı” ölçme araçlarının ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

1.6.Tanımlar

- **Fiziksel İstismar:** Bir çocuğun gelişiminde ve işlevselliğinde sürekli bozukluklar ve yaralanmalara neden olan, ona acı veren ve kaza dışı meydana gelen, insanın çocuğa yönelttiği şiddettir (Polat, 2001). Bu araştırma kapsamında ölçek sorularıyla paralel olacak şekilde çocuğun sopa ya da oklava benzeri sert cisimlerle dövülmesi, saçlarının çekilmesi, vücudunda iz kalacak şekilde dayak yemesi fiziksel istismar olarak kabul edilmiştir.
- **Duygusal İstismar:** Duygusal istismar çocuğun eğitimi ve bakımıyla yükümlü kişilerin, çocuğun duygusal gelişimine ve benlik saygısına zarar verici davranışlarda bulunmaları ya da benlik saygılarını destekleyici davranışlardan kaçınmalarıdır (Polat, 2001). Bu araştırma kapsamında ölçek sorularıyla paralel olacak şekilde aile içerisinde çocuğun korunmaması, incitilmesi, azarlanması, bakımının yapılmaması, diğer çocuklarla eşit olarak gözetilmemesi duygusal istismar olarak kabul edilmiştir.
- **Cinsel İstismar:** Henüz cinsel gelişimini tamamlamamış bir çocuğun ya da ergenin en az kendisinden altı yaş büyük bir kişi tarafından cinsel doyum için zorla veya ikna, güç kullanarak tehdit ya da kandırma yolu ile kullanılması ya da başkasının bu amaçla çocuğu kullanmasına izin verilmesidir (Topçu, 2009). Bu araştırma kapsamında ölçek sorularıyla paralel olacak şekilde çocukken birisinin kendisine cinsellikle ilgili bir şeyler izletmesi, cinsel amaçla dokunması, cinsel ilişki teklifinde bulunması ve son olarak kendisinden beş yaş büyük biriyle cinsel ilişkiye girmesi cinsel istismar olarak kabul edilmiştir.

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde ergenlerin birinci bölümde örselenmiş çocukluk yaşantıları, öfke ifade tarzları, benlik saygısı ve yaşam doyumu ile ilgili kuramsal açıklamalar, ikinci bölümde ise tüm değişkenlerle ilgili yurt içi ve yurt dışı araştırmalar yer almaktadır.

2.1. Kuramsal Açıklamalar

2.1.1. Çocuk İstismarı

Çocuk istismarı ve ihmali dünyadaki birçok bilim literatüründe yer alan bir olgu olup evrensel bir sorun olarak görülmesine rağmen, ülkelerarası karşılaştırma yapmak kültürel faktörler nedeniyle oldukça zordur. İstismar ve ihmal kapsamı toplumdan topluma değişkenlik gösterdiğinden, denk tanımlar kullanılarak kültürlerarası geçerli bir tanıma ulaşmak için, öncelikle tanımlardaki varyasyonun sosyal ve kültürel faktörlerden nasıl etkilendiğinin incelenmesi gerekmektedir. Çocuk istismarı ve ihmalinin bir sorun olarak algılanıp algılanmadığı bile toplumdan topluma değişkenlik göstermektedir (Atamer, 2005).

Çocuğa yönelik kötü muamele ya da çocuk istismarı insanlık tarihi kadar eski, bir o kadar bilinen ancak ortaya çıkarılan sayısı kadar çıkarılmayanları da olan sosyal ve tıbbi bir sorundur (Ertan ve diğerleri, 2003). Ülkemizde ve dünyada çocuk ihmal ve istismarının görülme sıklıklarına baktığımızda pek çok ülkede çocuk sağlığı ve gelişimi açısından olumlu gelişmeler kaydedilmiş olmasına rağmen halen çocukların çeşitli şekillerde kötü muamele ve ihmal biçimleriyle karşılaştıkları görülmektedir. Çocuk istismarı ve ihmeline ilişkin bilgiler, polise, adliyeye, hastaneye ve basına intikal eden vakalarla sınırlı kalmakta ve mevcut ortak bir veri sisteminin olmaması nedeniyle yeterince kayıtlara geçmemektedir. İstismar ve ihmale maruz kalan çocuklar, durumlarına müdahale edilmemesi veya olayın gizli tutulması sonucunda istismarcı ebeveyn olmaktadır (Başbakkal & Baysan, 2004).

18 yaşın altında bulunan çocuklara karşı aktif olarak girişilen ve onların fiziksel, duygusal, zihinsel ve toplumsal gelişimlerini zedeleyen her türlü eylemler psikososyal açıdan çocuk istismarı; onların beslenme, bakım gözetim, eğitim gibi gereksinimlerinin karşılanmaması da çocuk ihmalidir (Zoroğlu, Tüzün, şar & Öztürk, 2001)

Polat’a (1997) göre; “0–18 yaş grubundaki çocuğun; kendisine bakmakla yükümlü kişi veya kişiler tarafından zarar verici olan, kaza dışı ve önlenebilir, çocuğun fiziksel ve psiko-sosyal gelişimini engelleyen, geręekleřtięi toplumun kültür değerleri dışında kalan ve uzmanlar tarafından istismar olarak kabul edilen bir davranışa maruz kalması çocuk istismarı veya ihmalidir”.

Tüm dünya da çocuğa yönelik kötü eylemlerle ilgili bilgi birikimi arttıkça, bu konunun tek bir grup altında toplanamayacağı ve alt gruplar halinde ele alınması gereksinimi ortaya çıkmıştır (Turla, 2002). Ayrıca çocuk istismarı ve ihmal kavramı, çocuğa yöneltilen eylemin türü, bu eylemin nedenleri ve çocuk üzerindeki etkileri açısından da farklılaşmaktadır (Altunsu, 2004). Bu nedenle çocuk istismarı 3 temel grupta incelenmektedir;

2.1.2. Çocuk İstismarı Türleri

2.1.2.1. Fiziksel istismar

Fiziksel istismar en geniş anlamda çocuğun kaza dışı yaralanması şeklinde tanımlanırken bu durum basit bir tokat atmadan, bir alet kullanarak çocuğun yararlanmasına veya ölümüne kadar geniş yelpazeyi içermektedir (Atamer, 2005; Hilal, 2005; Polat, 2001)

Hem küçük hem de daha büyük yaştaki fiziksel istismar mağduru çocuklarda disiplin problemini içeren düşük okul başarışı ve okula karşı sınırlı uyum görölmektedir. Araştırmacıların ev, oyun ve diğer sosyal çevrelerdeki gözlemlerine göre fiziksel istismar mağduru çocuklar arasında artan saldırganlık en kapsamlı klinik sonuçlardan biri olarak ortaya konulmuştur. Ayrıca bu çocuklarda kuralları bozma davranışlarında artma ve suç işleme gibi diğer dışsallaştırılmış davranış problemleri de görölmektedir (Kolko, 1996).

Depanfilis (2006), fiziksel ihmal olarak değerlendirilen davranış ve durumlara şu örnekleri vermektedir; çocuğun terk edilmesi, evden atılması ve reddedilmesi, ailenin onayı olmaksızın çocuğun evi sık sık terk etmesi, çocuğun yetersiz beslenmesi, giyimine gereken önemin verilmemesi, çocuğun ve bulunduğu ortamın hijyeninin ve güvenliğinin sağlanmaması, sağlığı ile yeterince ilgilenilmemesi, silah, ilaç, uyuşturucu madde gibi zararlı unsurların çocuğun ulaşabileceği yerlerde bulundurulması, gerekli bakım kriterleri taşımayan kişilere çocuğun emanet edilmesi, ailenin çocuk için güvenli olmayan bir çevrede ikamet etmesi.

Küçük çocuklar daha fazla ve daha uzun süre bakım gerektirdikleri ve karşılık veremedikleri için fiziksel istismara daha açık kişiler olarak değerlendirilmektedir. Çocuk istismarında öykü çok önemli olmakla birlikte çocuk nadiren bunu kendi anlatabilir. Bu yüzden çocuklarda istismarlar en fazla “kaza oldu” denerek saklanmaya çalışılmaktadır (Büke 2006).

2.1.2.2.Duygusal İstismar

Duygusal istismar, diğer istismar türleri içerisinde gündelik yaşamda en sık rastlanan tiplerden birisidir. Duygusal istismarın temelinde çocuğun psikolojik hasarı yaşaması bulunmaktadır. Bunun oluşumunun iki temel nedene bağlı olduğu görülmektedir.

- a) Kendilerine bakmakla yükümlü kişiler tarafından olumsuz olarak etkilendikleri tutum ve davranışlara maruz kalmaları,
- b) Gereksinim duydukları ilgi, sevgi ve bakımdan mahrum bırakılmalarıdır (Polat, 2001).

Diğer istismar türlerinden farklı olarak ölçülebilirliği daha zor olan duygusal istismar genellikle diğer istismar türlerinin ayrılmaz bir parçasıdır (Atamer, 2005).

Polat’a (2001) göre, duygusal istismar iki özelliği ile diğer istismar türlerinden ayrılmaktadır. Bunlardan ilki, fiziksel ve cinsel istismarda olduğu gibi somut fiziksel bulguların olmayışıdır. Diğer bir çocuğun sadece duygusal istismara uğrayabileceği gibi

fiziksel ve cinsel istismarın bir uzantısı olarak da duygusal istismara maruz kalabileceğidir.

Duygusal istismarın tanımı diğer istismarlara göre bazı değişkenler içerdiğinden bu konuda birçok tanımlama yapılmıştır. 1983 yılında yapılan Uluslararası Duygusal İstismar Toplantısı'nda fikir birliğine varılarak ortak bir tanım oluşturulmuştur. Bu tanıma göre duygusal istismar: “Çocuk ve gençlerin psikolojik olara kötüye kullanılması, yapılan ya da yapılması gerekli olup da ihmal edilen toplumsal ve bilimsel standartlara göre psikolojik açıdan zarar verici oldukları saptanan davranışlardır”. Bu davranışlar yaş, bilgi ve pozisyon gibi özellikler ile çocuk ya da gencin üzerinde güç sahibi olan kişi ya da kişiler tarafından gerçekleştirilir. Bu tür davranışlar çocuğun bilişsel, duygusal ya da fiziksel gelişimine hemen veya gelecekte zarar veren ya da verme potansiyeli taşıyan davranışlardır (Polat, 2001).

Polat'a göre duygusal istismar; çocuk ve gençlerin, kendilerini etkileyen tutum ve davranışlara maruz kalarak ya da gereksindikleri ilgi, sevgi ve bakımdan mahrum bırakılarak toplumsal ve bilimsel standartlara göre psikolojik hasara uğratılmaları durumudur. Bu davranışlar, yaş, statü, bilgi, konum gibi özellikleri ile çocuk veya gencin üzerinde etki sahibi olan kişi ya da kişiler tarafından uygulanır. Psikolojik gelişmenin duraklamasına neden olacak sözel istismarı veya aşırı emirleri kapsayan, çocuğun kimliğini zedeleyen ve bozuk davranışları ortaya çıkaran tavırları içeren istismar tipidir (Polat, 2001).

Daha güncel bir yaklaşıma göre duygusal istismar, çocuğun nitelik, kapasite ve arzularının devamlı olarak aşağılayıcı muameleye maruz bırakılması, korkutulması, tehdit edilmesi, yaşıyla ve gelişimsel durumuyla uygunsuz beklentilere hedef olması, toplumsal olarak kabul edilemez yöntemlerle yetiştirilmesidir (Atamer, 2005).

Taner ve Gökler'e (2004) göre, duygusal istismar ve ihmal oldukça sık olmakla birlikte, fark edilmesinde, tanımlanmasında, anlaşılmasında ve yasal olarak kanıtlanmasında güçlük yaşanan bir ihmal türüdür. Fiziksel ve cinsel istismar türlerinin çoğunda duygusal istismar ve ihmal de yer almaktadır. Fiziksel istismar ve ihmal olgularının %90'ında duygusal istismar ve ihmal olduğu saptanmıştır. Fiziksel ve cinsel

istismarın olmadığı durumlarda da duygusal istismar ve ihmal gerçekleşebilir. Bu şekliyle, duygusal istismar ve ihmalin çocuğun yaşadığı en sık görülen istismar ve ihmal tipi olduğu söylenebilir. Ancak duygusal istismar, fiziksel ve cinsel istismardan daha zararsız gibi yorumlandığından uzun süre konuyla ilgili çalışmalar sınırlı kalmıştır.

Duygusal istismara neden olan başlıca ebeveyn davranışları aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

1) Reddetme: Erişkin bireyin çocuğun gereksinimlerini karşılamaması, onu ayrı bir birey olarak kabul etmemesi, evdeki hatalardan çocuğu sorumlu tutması gibi davranışları içerir.

2) Tek Başına Bırakma, Yalnız Bırakma: Ebeveynin çocuğu toplumsal ilişkilerden ve kendinden uzak tutması, çocuğun bu tip ilişkilere girmesini sağlayacak olanaklar yaratmaması ya da kasıtlı olarak engellemesi, çocuğun yalnız olduğuna inandırılması şeklindedir.

3) Aşağılama: Ebeveynin çocuğun küçük düşmesine neden olacak, onurunu zedeleyecek davranışlarda bulunması, takma isimlerle çağırma gibi davranışların sistematik olarak uygulanmasıdır.

4) Korkutma, Yıldırma, Tehdit: Ebeveynin sözel ya da fiziksel saldırılar ile çocuğu korkutması, tehdit etmesi, gözdağı vererek korku dolu bir ortamda yaşamasına neden olmasıdır.

5) Suça Yöneltilme, Kışkırtma: Çocuğun anti-sosyal davranışlara yöneltilmesi, bu tür davranışlara göz yumulması, özendirilmesi, iyi-kötü kavramının öğretilmemesidir.

6) Duygusal Tepki Vermeyi Reddetme: Uygun gelişim ve bağlılığın sağlanamaması, duygusal ve zihinsel gelişimin baskılanması, yardıma gereksinimi olduğunda yanında olmama gibi davranışları kapsar.

7) Kendi Çıkarına Kullanma: Ebeveynin kendi çıkarları için çocuğu kullanmasıdır. Fuhuş, dilencilik, soygun yaptırılması, çocuğun okuldan alınarak çalıştırılması, kardeşlerinin sorumluluğunun yüklenmesi gibi davranışlar kendi çıkarına kullanmaya

örnek olarak gösterilebilir.

8) Vaktinden Önce Yetişkin Rolü Verme: Çocuktan gerçekçi olmayan beklentilerin olması ve bu tip başarıların beklenmesi, yapamayacağı şeyleri başarması için baskılanması, yaş ve gelişimine uygun olmayan sorumlulukların verilmesidir (Polat, 2001).

Aşağılama, sevgiden mahrum bırakma aşırı koruyuculuk ya da baskı ve otorite kurma, şiddete tanık olma, akranlarla kıyaslama, saatlerce yalnız ve kilitli bırakma duygusal istismara neden olan faktörlerdir (Hart, Brassard ve Karlson, 1996).

2.1.2.3.Cinsel İstismar

Uluslararası Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Derneği çocuk cinsel istismarını, rıza yaşının altında bulunan bir çocuğun cinsel açıdan olgun bir yetişkinin cinsel doyumuna yol açacak bir edim içinde yer alması ya da bu duruma göz yumulması şeklinde genişleterek tanımlanmıştır. Bu tanım, cinsel edimin herhangi bir araç kullanılarak yapıldığı veya yapılmadığı; genital ya da fiziksel temas içerdiği veya içermediği; çocuk tarafından başlatıldığı veya başlatılmadığı ve zarar verdiği ya da vermediği gibi bütün durumları kapsamaktadır (Briere & Runtz, 1987; Finkelhor, 1993; Siegel, Golding, Stein, Burnam & Sorenson 1990).

Çocukluk çağı cinsel istismarı çocuğun hastalanmasına hatta ölümüne kadar varabilen psikolojik ve fizyolojik etkileri olan ve olumsuz süreci yetişkinlik çağına kadar uzanabilen şiddet türüdür (Atamer, 1998; Keskin & Çam, 2005).

Çocuğun en az kendisinden altı yaş büyük bir kişi tarafından cinsel doyum için zorla veya ikna edilerek kullanılması ya da başkasının bu amaçla çocuğu kullanmasına izin verilmesidir (Ovayolu ve diğerleri, 2007; Topbaş, 2004; Topçu, 2004)

Çocuk ve erişkin arasındaki temas ve ilişki, o erişkinin veya başka birinin seksüel stimülasyonu için kullanılmışsa, çocuğun cinsel istismara uğradığı kabul edilir. Cinsel istismar bir çocuğun bir başka çocuk üstüne belirgin bir gücü veya kontrolü söz konusuysa ya da bariz bir yaş farkı varsa da gerçekleştirilebilir. Bu tanımlama özellikle

erişkinler tarafından çocuklar üzerinde oluşturulabilecek her türlü cinsel istismarı kapsamaktadır (Altunsu, 2004; Çakıcı, 2002)

Finkelhor & Korbin (1988) cinsel istismarı; bir erişkin ve cinsel olarak gelişmemiş çocuk arasında, erişkinin cinsel haz alması amacıyla, çocuğun zorlanarak, tehdit edilerek ya da kandırılarak eyleme sokulduğu cinsel temas olarak tanımlar ve çocuğun yaşı, güç farkı veya erişkin ile olan ilişkisinin doğası nedeniyle onam veremeyecek durumda olduğunu belirtmişlerdir.

Yapılan bu tanımlarda, cinsel istismarın çocuğun yaşının üst sınırı, çocuk ve fail arasındaki yaş farkı ve istismar davranışının şekli olmak üzere üç farklı kritere göre değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Ayrıca bir olgunun cinsel istismar olup olmadığının değerlendirilmesinde bu tanımlardan elde edilen aşağıdaki kriterler yol gösterici olabilir:

- a) Çocuğun psikoseksüel gelişimini tamamlamamış, dolayısıyla cinsel eylem için aydınlatılmış onam veremeyecek konumda olması,
- b) İstismarcının kendi cinsel uyarılmasını sağlamak amacıyla bunu yapması,
- c) Çocuğun tehdit edilerek, zorlanarak ya da kandırılarak bu eyleme katılması (Çakıcı, 2002).

Cinsel istismar olguları genellikle; izole olmuş, ekonomik sorunları olan, aile bireylerinde psikolojik bozukluklar olan, annenin hasta olması ya da evi terk etmesi gibi yetişkinlerin çocukla aynı odayı ya da yatağı paylaşmaları durumlarında görülmektedir (Altunsu, 2004; Atamer, 1998; Polat, 2001).

2.1.3.Çocuk İstismarına İlişkin Yaklaşımlar

2.1.3.1.Psikiyatrik Model

Bu modelde, ebeveynlerin kişilik özellikleri üzerinde durulmuş ve 5 tip istismarcı ebeveyn kişilik özelliği olduğu belirtilmiştir. Bunlar;

- Zayıf benlik kavramı,
- Kişilik oluşumunda karmaşa,

- Tepki kontrolünde bozukluk,
- Çocuğun kötü algılanması,
- Aile ve eşle olan ilişkilerde doyum bulamamış bağımlılık mekanizmalarının kullanılmasıdır.

Çocuklarını istismar eden ebeveynin zeka düzeyleri incelendiğinde bunların bir kısmının normal zeka düzeyinin altında olduğu görülmüşse de çoğunluğu normal zeka düzeyine sahiptir. Çocukları istismar eden ebeveynler üzerinde yapılan çalışmalarda bu ailelerin çocuklarına karşı kırgınlık, kızgınlık, kıskançlık, onu reddetme gibi karmaşık duygular içinde oldukları gözlenmiştir. Bu ebeveynlerin sadece %10'unun bazı ruhsal sorunları olduğu belirlenmiştir. Ayrıca anne babanın biri ya da ikisinde de kişilik bozukluğu görülmüştür. Bunlar yetersizlik duyguları, ebeveynlik görevlerini yerine getirememe duygusu, olgunlaşmamış olma, aklına estiği gibi davranma ve ben merkezilik, kendine saygı duymama, güven duygusu eksikliği şeklinde özetlenebilir. (Polat, 2001)

Ebeveynin benzer özellikleri hemen hemen hepsinin çocukluklarında kendilerinin de istismara uğramış olmaları ya da istismara uğrayan bir kardeşe tanık olmuş olmalarıdır. Ayrıca çalışmalar bu ebeveynlerin, sürekli olarak bir bakıcının elinde kalan ve düzenli bir yaşamın verilmediği parçalanmış ailelerden geldiklerini de ortaya çıkarmıştır. Çocukluklarında kendileri de istismara uğramış ebeveynin, kendi anne babalarındaki davranış modellerini, kendi çocuklarına uyguladıkları yani bu davranışları öğrendiklerini göstermektedir (Polat, 2001).

2.1.3.2. Psikolojik Model

1960'larda ve 1970'lerin başlarında çocuk istismar ve ihmalinin etiyolojisinin açıklamasında psikolojik modeller hakim olmuştur. Bu modele göre; çocuk istismarı ve ihmalinin nedeni ebeveynin psikopatolojisidir. Bu modeli temel alan çalışmalarda çocuk istismarı faillerinin klinik bir tanı almaları gerektiği ve bu durumun bir hastalık olduğu belirtilmiştir (Yılmaz-Irmak, 2008).

Bu görüşün savunulması istismarcı profilinin belirlenmesinin mümkün olduğunu düşündürmüştü de tüm istismar türleri bir arada düşünüldüğünde belli bir istismarcı

profiline ulaşılması mümkün olmamıştır. Günümüzde istismar faillerinin çok küçük bir bölümünün (%10) psikopatolojiye sahip olduğu bilinmektedir (Gelles, 1987).

Psikolojik model, istismarın özelliklerinin belirlenmesi yanı sıra istismarcının özelliklerinin de belirlenmesini amaçlamıştır. Bu modelde, çocuk istismarı faillerinin çocukluklarında da istismara uğrayan kişiler olduğu ifade edilmektedir (Buchanan, 1996; Scannapieco & Connell-Carrick, 2005). Daha sonra da benzer görüşleri ifade edenler olmuş ve bu görüş yaygın biçimde doğru kabul edilegelmiştir (Zigler & Hall, 1991). Kaufman & Zigler (1987), istismarın kuşaklararası geçişini inceledikleri çalışmalarında, istismara maruz kalmış kişilerin istismarın faili olma olasılıklarının oldukça yüksek olmasına rağmen tüm istismar mağdurlarının fail olmadığını belirtmektedirler.

1970'lerin ortalarında psikolojik modellerin etkilerini yitirdiği görülmektedir. sosyolojik modellerden farklı olarak psikolojik modeller, tüm anne babaların çocukların bakımı için toplumda benzer kaynaklara sahip olduğunu dolayısıyla çocuk bakımı konusundaki farklılıkların bireysel ve aile farklılıklarından kaynaklanacağını varsaymaktadır (Hutchison, 1990; Garbarino, 1977; Scannapieco & Connell-Carrick, 2005).

İstismarcı anne babaların çocuklarına karşı gerçekçi olmayan beklentiler geliştirdikleri, karşılanmamış bağımlılık gereksinimlerinin olduğu ve kendilerinin de çocuklukları sırasında istismara uğramış oldukları öne sürülmektedir (Polat, 2001).

Gelişimsel Yaklaşımlar: Genellikle çocuğun gelişimsel dönemlerde yaşadığı baskı, sonraları yıkıcı etkiye sahip olma olasılığını arttırır. Eğer gelişimin sağlıklı yönde ilerlemesi isteniyorsa, çocuk kendisine bakanlara güvensizlik değil güven duymalıdır. Güvenilir olmayan ve uygun olmayan anne bakımı çocukta güvensizliğe neden olur. İlk çocukluk dönemindeki özerklik bakıcılar tarafından sağlanan özgürlük oranına göre gelişir. Aşırı koruma ya da çocuktan yapması için makul olmayan isteklerde bulunma, kendinden kuşku ve utanç duyma gibi duygular yaşamasına neden olabilir. Kimlik kazanma süreci içinde olan ergenleri, küçültmek, alçaltmak, çocuk gibi davranmak, yaşa uygun sorumluluk vermemek ve gencin yeteneklerinin ötesinde makul olmayan isteklerde bulunmak, gibi davranışlarda bulunmak, kimlik kazanma sürecini sekteye uğratabilir ve rol karışıklığına neden olabilir.

Bağlılık Teorisi: Bowlby'e göre bebeklerde doğuştan gelen bir sosyal etkileşim ihtiyacı bulunmaktadır; bu (temas) ihtiyaç çeşitli faktörlere göre farklılık gösterir. Burada ortamın yabancılığı ya da çocuğun hastalığı ya da yorgunluğu gibi faktörler de rol oynar. Çocuk için bağlılık figürü, etrafı keşfetmesine olanak verecek güvenli bir temeldir. Bowlby, bağlı davranışları iki şekilde gruplandırır (Polat, 2001):

- 1- **İşaret etme davranışları:** Ağlama, gülme, sesler çıkarma, çağırma ve bazı el kol hareketleridir.
- 2- **Yakınlaşma davranışları:** Takip etme, sıkıca sarılma ve beslenme amaçlı olmadan emme davranışlarıdır.

Çocuk istismarı bağlılık teorisine göre güvensiz bağlılığın çocuğa duygusal istismar ve ihmal olarak geri dönmesidir ve bu güvensizliğin temelinde anne babanın ilgisizliği, gerekli bakımı sağlamaması ve ruh sağlığının bozuk olabilmesi, doğum sonrası komplikasyonlar olarak görülebilir.

2.1.3.3. Sosyolojik Model

Sosyolojik modeller, çocuk istismarı ve ihmalini, sosyal tutum, sosyal yapı ve kaynak dağılımı bağlamında tanımlamaktadır. Bu modeller, çocuk istismarı ve ihmalinin nedeni olarak yoksulluk, sosyoekonomik statü, sosyal statü, yalıtılmışlık ve toplumda şiddetin kabulü gibi sosyal faktörlerin önemine işaret etmektedir (Hutchison, 1990; Scannapieco & Connell-Carrick, 2005).

Bu modelde, psikiyatrik modelin aksine toplumsal değerler, örgütler, kültürler ve aile kurumu istismara yol açan nedenler arasında incelenmiştir. Kültürlerarası çalışmalar aile içi şiddetin, gerek kitle iletişim araçlarından gerekse kişiler arası ilişkilerde onaylanan şiddet oranında çocuk yetiştirme yöntemleri ve fiziksel cezanın kullanım sıklığı açısından etkilendiğini göstermiştir. Çocuk istismarı çoğunlukla standartların altında evlerde yaşayan, düşük gelir düzeyine sahip, çok çocuklu olan ailelerde yaşanmaktadır ancak; ekonomik düzeyi orta ve yüksek ailelerde de çocuk istismarı görülmektedir. Sosyoekonomik düzeyi yüksek olan ailelerde aile içi geçimsizlikler ya da aileye yeni bir bebeğin gelmesi istismar olasılığını etkileyen çevresel faktörlerdir (Polat, 2001).

Sosyolojik modeller, bireylerin toplumla ilişkisindeki strese vurgu yapmakta ve sosyal desteğin önemini vurgulamaktadırlar. Ebeveyn toplumsal ilişkilerden yalıtılırsa stresi artacak ve istismara başvurabilecektir. Örneğin, aile sık göç ediyorsa toplumsal ilişkileri azalacağından stresi artacak ve sonuçta istismar gözlenebilecektir. Bu modelde, iş veya gelir kaybı, ekonomik faktörler yanı sıra işinden hoşnutsuzluk gibi özelliklerin de stres kaynağı olarak istismarla ilişkili olduğu belirtilmektedir. Bu modeller, çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesi için yalıtılma ve stresi azaltacak destek sistemlerinin kullanımını önermektedirler (Zigler & Hall, 1991).

Yapılan araştırmalarda istismarın her türlü sosyoekonomik ve eğitim düzeyine sahip ailelerde yaşandığını göstermektedir. Çocuk istismarı ekonomik düzeyi orta ve yüksek ailelerde de görülmektedir. Sosyo-ekonomik düzeyi yüksek ailelerde özellikle aile içi geçimsizlikler ya da aileye yeni bebeğin gelmesi istismar olasılığını etkileyen çevresel faktörler olarak gösterilebilir (Polat, 1997; Polat, 2001).

Çocuklarına kötü davranan anne babaların, yalnızlık çeken, sosyal destek araçları eksik olan ya da olmayan kişiler olduğu, oturdukları çevreyi beğenmeyen, sosyal bakımdan izole yaşamakta, çevreleri ile ilişkileri kısıtlı, toplumsal iletişim kaynaklarından yararlanmayan kişiler olduğu görülmektedir. Bu anne babalar, kızgınlık ve öfkelerini savunmasız olan kendi çocuklarını döverek ya da ihmal ederek boşaltma yolunu seçmektedirler (Polat, 2001).

Sosyolojik modelin bir başka varsayımı ise, stres ve engellenmenin çocuk istismarına yol açtığıdır. Modelde stres kaynakları olarak işsizlik, kötü konut koşulları ve düşük gelir düzeyi gibi alt sosyoekonomik sınıfa özgü bazı özellikler incelenmiştir (Tercan, 1995). Sosyolojik açıdan, özellikle modern toplumlarda istismara yol açan nedenler arasında ailenin toplumdan soyutlanması, sık sık iş ve ev değiştirmesi gibi faktörler de gösterilmektedir. Endüstrileşme ve kentleşme sürecinde, geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına geçilmesi, anne-babanın çocuk bakımı ve diğer konularda sosyal desteğini azaltmaktadır. Bu tür koşullar ise ailede stresin ve dolayısıyla da çocuk istismarı olasılığının artmasına neden olmaktadır (Kars, 1996).

2.1.3.4. Sosyal-Durumsal Model

Bu modelde istismar üç farklı boyutta açıklanmıştır. Bunlar çocuğun yetiştirilme ortamı, çocuğa uygulanan cezalar, tutarsız disiplin yöntemleridir.

Çocuğu istismar eden ana babalar, çocuğun gelişim aşamalarını çok iyi bilmemektedirler ve çoğu kez çocuklarından yeteneklerinin üzerinde şeyler beklemektedirler. Çocuk, anne babanın istek ve beklentilerine karşılamayı başaramadığından anne baba da hayal kırıklığı olur ve sonunda çocuğu istedikleri gibi davranmaya zorlamak için fiziksel ceza uygulayabilirler (Polat, 2001).

Ana baba çocuğu yetiştirirken uyguladığı disiplin bazen istismara neden olabilmektedir. Modernleşmeye çalışan aileler bazen çelişkili davranabilmektedirler. Sonuçta anne baba, dayığı tepkisel bir öfke sonucu ve aşırı biçimde uygulama eğilimi gösterebilir. Bu modele göre, tutarsız disiplin yöntemi de istismarın artmasına neden olabilmektedir. Yapılan çalışmalarda çocuklarını istismar eden ailelerin diğer ailelere oranla disiplin yöntemi olarak sözel ve fiziksel saldırgan davranışları kullandıkları, fiziksel cezanın daha çok uygulandığı ve disiplin yöntemlerinin tutarsız ve çelişkili olduğu görülmüştür. Bu da istismar ile cezalandırma yöntemi arasındaki bağlantıyı göstermektedir (Polat, 2001).

2.1.3.5.Sosyal Öğrenme Modeli

Bu kurama göre çocuk istismarı; "çevresel belirleyiciler ve karşılıklı kişisel etkileşimlerin ortaya çıkardığı davranışlardır". İnsanlar kendi kendileriyle ve başkalarıyla çatışma içine girdiklerinde davranışlarının sorun yarattığını öğrenirler. Kuram problem davranışların saptanmasını önemli görmektedir (Kars, 1996).

Bandura'ya göre gelişim, doğuştan gelen özelliklerin, kişinin davranışlarının ve çevrenin etkisinin etkileşimleri sonucu oluşmaktadır. Saldırgan davranışların oluşması ve pekişmesinde en önemli etken çevredeki modellerin ve onların davranışlarının gözlenmesidir. Anne babalar kendi çocukluklarında öğrendikleri davranış modelini anne baba olduklarında kendi çocuklarına uygulamaktadırlar. Çocukluklarında istismar edilen ana babalar kendi çocuklarını istismar etmektedirler görüşü savunulmaktadır. Çocuk

kendisini istismar eden ebeveynini model alır ve o da şiddet davranışı gösterir (Akt. Rolf, 1996).

Gelles & Cornell'e (1990) göre, çocuklarını istismar eden ebeveynler çocuğun kendi iyiliği için ceza verdiklerini ileri sürerek bu durumu mazur görürler. Gelles ve Cornell'in yaptıkları çalışmalarda ebeveynlerin kendi çocukluklarında maruz kaldıkları ceza ve yöntemleri kullanarak çocuklarını istismar ettiklerini saptamışlardır (Akt. Bekçi, 2006).

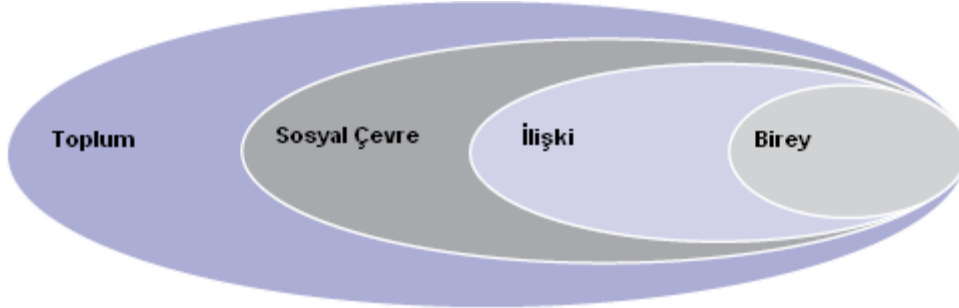
Sosyal öğrenme teorisinin temel varsayımına göre çocuk istismarı; “çevresel belirleyiciler ve karşılıklı kişisel etkileşimlerin ortaya çıkardığı davranışlardır.” İnsanlar kendi kendileriyle ve başkalarıyla çatışma içine girdikleri zaman davranışlarının sorun yarattığını öğrenirler. Bu teoriye göre, bireyin kişiliğinden çok sorun olan davranışlar saptanmalıdır (Kars, 1996).

Sosyal öğrenme kuramcılarına göre, çocuklarına kötü davranan anne babalar, çocuklarına iyi davranma modelinden mahrumdurlar. Bildikleri tek davranış modeli kötü davranma modelidir. Engellenme ve stres halinde kullanabilecekleri tek model dayak atma, saldırma veya çocukları kendi başlarına bırakarak onları tamamiyle ihmal etme modelidir. Anne babanın çocukken gördükleri ilişki biçimlerini öğrenerek daha sonra anne baba olunca kendi çocuklarına aynen uygulamaları, bir toplumun çocuk yetiştirmeyle ilgili sosyal değerlerinin ne kadar önemli olduğunu da gösterir (Cüceloğlu, 2000).

2.1.3.6.Ekolojik Model

Bu model de değişik ekolojik düzeylerde istismara neden olabilecek sistemler üzerinde durulmuştur. İstismarı açıklamada ailenin getirdiği bireysel etkilerden (ontogenetik gelişimden), aileden (mikro sistem), sosyal çevreden (ekzosistem) ve kültürden (makro sistem) kaynaklanabileceği öne sürülmüştür (Christenson ve Sheridan 2001).

Günümüzde ise yine Dünya Sağlık Örgütü'nün çocuk istismarını önlemeye yönelik çıkarttığı raporda bu farklı faktörlerin karşılıklı etkilemesini simgeleyen ekolojik bir model sunulmaktadır. Bu model aşağıdaki gibidir;

Şekil 1: Çocuk istismarı için risk faktörlerini tanımlayan ekolojik model

Belsky, bu modelde; çocuk istismarının birey ve aile içine yerleşmiş olan bireysel, aile, toplum ve kültürde işleyen çoklu belirleyicilerini, bu belirleyicilerin bir diğerinin içine ekolojik olarak gömülü olduğunu ve çocuk istismarı ve ihmali konusundaki çalışmalarda tanımlanan kuramsal çelişkilerin gerçekte olduğundan daha görünür olduğunu göstermeyi amaçladığını belirtmektedir (Belsky, 1980).

Bu modelde, davranış analizi için üç konu vurgulanmaktadır. Bunlardan ilki, istismarcı ya da ihmalcı bir biçimde davranan ebeveynin davranışının nasıl geliştiğini sorarak ebeveynin bireysel gelişimine dikkati çekmektedir. İkincisi, davranışın hemen öncesinde neler olduğunu sorarak istismarın gerçekleştiği zaman yaşananlara işaret etmektedir. Üçüncüsü ise davranışın sonrasında neler olduğunu sorarak istismar ya da ihmalin işlevini öne çıkarmaktadır (Belsky 1980).

Yukarıda davranış analizi için belirtilen ilk düzeyde, ebeveynin çocukluğunda istismara uğramış olup olmaması ya da şu anda beceri ve ihtiyaçlarına uygun bir işte çalışıp çalışmaması gibi istismarcı ebeveynin özellikleri ve geçmişte yaşadıkları önem kazanmaktadır. Ekolojik kuram ise bireysel gelişimden ziyade gelişimin ortaya çıktığı bağlamı dikkate almaktadır. Ekolojik modelde, ekolojik kuramda tanımlanan, mikrosistem (yakın ev ve çevresi), eksosistem (ailenin içinde yer aldığı geniş sosyal ve iş sistemi) ve makrosistemin (mikrosistem ve makrosistemi etkileyen kültürel inanç ve değerler), ebeveynin bireysel gelişimi ile birlikte düşünüldüğünde çocuk istismarı ve

ihmalî bağlamının kapsamlı biçiminde tanımlanacağını belirtilmektedir (Belsky, 1980).

Belsky (1980) araştırmalarda her bir sistem özelliğinin bir arada ele alınabileceğini ve birbirleri ile ilişkilerinin incelenebileceğini belirtmektedir. Bu modelin yaklaşımını temsil eden araştırmalar ve projeleri tanıtarak bu modelin sadece çocuk istismarı ve ihmeline değil aynı zamanda diğer gelişimsel sorunlara da uygulanabileceğini belirtmektedir.

Modelde dört gelişimsel düzey tanımlanmaktadır: Makrosistem, eksosistem, mikrosistem ve bireysel düzey (Cicchetti & Lynch, 1993). Bu modelde tanımlanan gelişimsel düzeyler aşağıda kısaca açıklanmaktadır.

- **Makrosistem**

Makrosistem, bireysel gelişimi, mikrosistemi ve eksosistemi etkileyerek çocuk istismar ve ihmali besleyebilecek kültürel inanç ve değer sistemleri olarak tanımlanmaktadır. Şiddetin daha yaygın olarak görüldüğü toplumlarda, çocuk istismarı ve ihmalinin tolere edilme eğiliminin de yüksek olacağı ifade edilmektedir. Birçok toplumda fiziksel cezanın bir disiplin yöntemi olarak kabul edilmesi ve çocukların ebeveynlerin bir mülkü olarak algılanması gibi kültürel özellikler makrosisteme ilişkin özelliklerdir. Makrosistemdeki bu ve benzeri özelliklerin varlığının istismarı arttıracığını belirtilmektedir. Toplumun şiddetin yüksek düzeylerini tolere etmeye yönelik istekliliği, hem eksosistemde hem de mikrosistemde şiddetin artmasına neden olabilecek bir incinebilirlik faktörü olarak düşünülmektedir (Belsky, 1980)

- **Eksosistem**

Eksosistem, iş, komşular, sosyal ilişkiler sunulan hizmetler ve aile ortamı gibi resmi ve resmi olmayan sosyal yapılara işaret etmektedir. Kişinin bu yapılarla doğrudan ilişkide olması gerekmemektedir. Bunlar kişiyi etkiliyorlarsa bu özellikler eksosisteme dahil edilmektedir. Çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili eksosistemi temsil eden en önemli risk faktörlerden birisi işsizliktir. Eğer ebeveyn işini kaybetti ise ve geçmiş deneyimleri onu bu tür değişimlere saldırgan tepki vermeye eğilimli kılıyorsa ebeveyn çocuk istismarı davranışı sergileyebilir (Belsky, 1980).

Çocuk istismarı ile ilişkisi incelenen eksosisteme ilişkin diğer bazı özellikler, anne eğitimi, düşük sosyoekonomik düzeydir. Sosyoekonomik düzey, işsizlik, anne eğitimi ve olumsuz çevre koşullarıyla da ilişkilidir. Literatürde çocuk istismarının her sosyo-ekonomik düzeyde görüldüğü belirtilmesine rağmen düşük sosyoekonomik düzeyde daha sık görüldüğü de eklenmektedir. (Aber & Allen, 1987, Cicchetti & Lynch, 1993, Trickett, Aber, Carlson & Cicchetti, 1991; Christenson ve Sheridan; 2001).

- **Mikrosistem**

Çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili incelemelerde mikrosistem genellikle aile, ebeveyn ve çocukların özellikleri dikkate alınarak incelenmiştir. Ekolojik modelde, istismar yaşantılarının nedenlerinin iç içe geçtiği belirtilmektedir. Çocuğun erken doğumu, istenmeyen çocuk oluşu, kusurlu doğması gibi bazı özellikleri istismarı arttırabilmektedir. Modele göre, çocuğun istismara etkisini ve istismarın doğasını anlamak için aile mikrosisteminin diğer bileşenlerinin de incelenmesi gerekmektedir. Örneğin; ebeveyn çocuk sistemi, eşler arasındaki ilişkinin içine yerleştirilmiştir. Çocukların istismar edildiği ailelerde daha çok evlilik problemleri olduğu belirtilmektedir. Sonuç olarak modelde, ebeveynlerin kendi gelişimsel tarihleri, eşler arasındaki ilişkilerin eşlerin ihtiyaçlarına uygunluğu, ebeveynlerin ebeveyn rollerine sağlıklı geçiş yapabilmeleri, uyum becerileri, çocuğun özellikleri, ebeveynin bu yeniliklere tepki verme biçimi gibi aile içindeki pek çok özelliğin bir arada çocuk istismarı ve ihmalinin görülüp görülmemesini etkileyeceğini belirtilmektedir (Belsky, 1980, Cichetti & Lynch, 1993; Christenson & Sheridan; 2001)

- **Bireysel (Ontogenic) Gelişim**

Ekolojik model, bireysel düzeyde, istismara maruz kalan kişilerin yeterlilik ve uyumunu etkileyen bireysel faktörleri incelenmektedir. Bu model ile ilgili araştırmaların çoğu bireysel düzeye odaklanmaktadır. Bireysel düzeyde yeterlilik veya yetersizliğin en önemli belirleyicisi, bireyin her bir gelişimsel dönemdeki temel konulardaki başarısı olmaktadır. Bireysel gelişimle ilgili incelenen konular; bağlanma, baş etme becerileri, bağımsız benlik, etkili akran ilişkileri ve okula uyumdur (Cicchetti & Lynch 1993).

2.1.4.Çocuk İstismarına Neden Olan Risk Faktörleri

Dünya Sağlık Örgütü 1999 yılında, çocuk ihmal ve istismarının çeşitli faktörlere bağlı olarak gerçekleştiğini belirtmiş ve bu risk faktörlerini aşağıdaki gibi ailesel, çocuktan kaynaklanan, toplumsal ve anne babadan kaynaklanan olarak gruplara ayırmıştır

<u>Ebeveynlerdeki Risk Faktörleri</u> Genç yaşta ebeveyn olma İstenmeyen gebelik Eğitim eksikliği Madde bağımlılığı Küçük yaşta şiddete maruz kalma Üvey anne ya da babaya sahip olma Fiziksel ya da ruhsal hastalık Zayıf dürtü ve öfke kontrolü Düşük benlik saygısı	<u>Toplumsal Risk Faktörleri</u> Çocuğu koruyan yasanın yetersizliği Çocuğa verilen değerin düşük olduğu toplumlar Sosyal eşitsizlikler Organize şiddet (savaşlar, terör, yüksek suç oranı) Şiddetin toplumsal olarak kabul edilebilir olması Basında şiddetin önemli yer alması Kültürel normlar
<u>Cocuğa İlişkin Risk Faktörleri</u> Cinsiyet Prematüre doğum İstenmeyen çocuk Engellilik durumu	<u>Ailesel Risk Faktörleri</u> Çok çocuklu aile Düşük sosyoekonomik durum Katı disiplin uygulayan aileler Aile içi şiddet ve istismar varlığı Sosyal destek sisteminden yoksun izole aileler

Şekil 2: Çocuk istismarına yol açan risk faktörleri

2.1.4.1.Ebeveynlerdeki Risk Faktörleri

Dünya Sağlık Örgütü'ne (1999) göre çocuk istismarı riski ebeveyn ve diğer aile üyelerinde, belli başlı faktörlerin bulunması ile ilgilidir. Bunlar; yeni doğan bir çocukla ilişki kurmada zorluk çeken, zor bir hamileliğin, doğum komplikasyonları veya bebekle ilgili hayal kırıklığının bir sonucu olarak çocuk büyütebilme özelliklerine sahip olmayan, çocuk gelişimine ilgisiz kalan, çocuk gelişimi ile ilgili bilgi eksikliğinden dolayı eksik ebeveyn yeteneği gösteren risk faktörleridir.

İstismarcı ebeveynlerin sıklıkla eleştiri, düşmanlık ve saldırgan tutumlarını içeren tutarsız çocuk yetiştirme uygulamaları gösterdikleri ve çocuklarıyla ilişkilerinde daha olumsuz yaklaşım içinde oldukları, sınırlı ilgi gösterdikleri belirtilmektedir. Bu ebeveynler problem çözme becerilerinde yetersizlik yaşamakta, sözel ve fiziksel açıdan çocuklarıyla daha az ilgilenmekte, çalışmaların ortaya koyduğu üzere serbest oyun ve problem çözme durumlarında daha az karşılıklı etkileşime girmekte ve çocuklarının anti sosyal davranışlarına karşı kayıtsız kalmaktadırlar (Kolko, 1996). Çocuklarını istismar eden ebeveynlerin genellikle başa çıkma mekanizmalarından yoksun oldukları konusunda görüş birliği bulunmaktadır. Bu ebeveynler problem çözme becerilerinden yoksundurlar ve çocuklarını istismar etmeyen ebeveynlerin sosyal yeterlilik seviyesine ulaşamamışlardır (Tower, 2005).

2.1.4.2. Çocuğa İlişkin Risk Faktörleri

İstenmeyen veya ailenin beklentilerini karşılayamamış, erken, geç ve güç ya da prematüre doğup gereksinimi fazla olan çocuk, evde bakıma ihtiyaç duyan diğer çocukların varlığı istismar için risk oluşturabilir. Çocuğun ciddi bir rahatsızlığının ya da fiziksel bir engelinin olması, zihinsel geriliğinin olması, ısrarla ağlaması ve zorla susturulamaması ailenin çocuğu istismar etmesine davetiye çıkarmaktadır. Çoğu yazarın ortak görüşüne göre aslında istismara çocuklar değil yukarıda bahsedildiği gibi bazı risk yaratan sebepler neden olmaktadır (Tower, 2005).

2.1.4.3. Toplumsal Risk Faktörleri

Bir toplumda çocuk istismarına neden olabilecek faktörler Dünya Sağlık Örgütü'ne (1999) yoksul yaşam standartlarına veya ekonomik eşitsizlik veya dayanıksızlığa neden olan sosyal, ekonomik, sağlık ve eğitim politikaları, başkalarına yapılan, fiziksel cezayı da içine alan şiddeti yücelten veya destekleyen medya da, popüler müzikte ve bilgisayar oyunlarında gösterilen sosyal ve kültürel normlar, erkek ve kadınlar için katı cinsiyet rolleri talep eden sosyal ve kültürel normlar, çocuğun ebeveyn-çocuk ilişkisindeki önemini azaltan sosyal ve kültürel normlar, çocuk pornografisi, çocuk fahişeliği ve çocuk işçiliğinin varlığını içermektedir.

2.1.5. Öfke ve Öfke İfade Tazları

Köknel (2000)'e göre öfke, engellenme ve korku karşısında ortaya çıkan bir tepki olup, köpürme adı verilen aşırı derecesinde bilinç bulanıklığına ve davranış bozukluklarına yol açabilir. Geçtan (1993) hakkımızı alamadığımız veya önem verdiğimiz bir insan beklentilerimiz doğrultusunda davranmadığında yaşadığımız duygunun kızgınlık olduğunu belirtmiştir.

Spielberger ve diğerleri (1991)'ne göre; durumluk öfke; öznel duyguların ve fizyolojik etkinliklerin birleşiminden oluşan geçici duygusal- fizyolojik durumu anlatmaktadır. Duygusal olarak durumluk öfke az öfkeden hiç öfkeye giden bir çizgide yaşanmaktadır. Sürekli öfke, öfkenin sabit kişilik yönünü veya durumluk öfke yaşama eğilimini anlatmaktadır. Aynı zamanda sürekli öfke daha kolay öfkelenme eğilimini yansıtmaktadır. Yüksek sürekli öfkeli bireyler daha sık ve daha yoğun durumluk öfke yaşamaktadırlar.

Öfke ifade tarzları bireylere göre farklılaşmaktadır. Bu ifade tarzları öfke-içte, öfke-dışta ve kontrol edilen öfke değişkenlerince ölçülmektedir. Spielberg (1991)'e göre öfke-içte, öfkeli düşünce ve duyguları bastırma eğilimini, öfke-dışta; çevredeki insanlara veya objelere yönelik saldırgan davranışlar gösterme eğilimini, kontrol edilen öfke ise öfke yaşantısını veya öfkenin ifadesini önleme, kontrol edebilme yeteneğini yansıtmaktadır.

Bazı bireyler öfkelerini o anda, bazıları ise o durum sona erdikten sonra fark edebilir; kimilerinde ise bu duygu öylesine bastırılır ki yaşam boyu kişinin bilincine ulaşmayabilir. Kızgınlık yaşadığımız kişi, yitirmekten korktuğumuz ya da bizi sevmesini istediğimiz biriye öfkenin bastırılma olasılığı daha fazladır. Öfkesini bastıran insanların dışında; öfkesini dışa vuran, sürekli diğerlerini iğneleyerek boşaltan, saldırgan davranışlarda bulunan insanlar da vardır (Geçtan, 1993).

Cüceloğlu'na (2000) göre bazı insanlar öfkelendiklerinde bu duyguyu bastırır. Bazıları imalı sözlerle öfkesini diğer insanlara iletir ki bu durum genellikle karşıdaki kişinin kendini suçlu hissetmesine yol açar. Bazıları da öfkesini sürekli diğerini eleştirerek veya şakaya boğarak ifade eder. Oysa öfkesini yapıcı tartışma yolu ile ifade

etmek kişilerin birbirlerini daha iyi anlamalarını sağlar, öfkenin yıkıcı etkisini önler.

2.1.6. Öfke ile İlgili Kuramsal Açıklamalar

2.1.6.1. Psikoanalitik Kuram

Kuram cinsel ve saldırgan içgüdüleri birçok duygu ve davranışın kaynağı olarak görmüştür. Bu iki içgüdü kişi için gerekli psişik enerjiyi oluşturmaktadır. Bu enerjinin açığa çıkartılması duygu yaşantısının temelini oluşturur (Özer, 1994).

Freud saldırganlığı önce doğuştan gelen, tüm canlılarda ortak olan, evrensel bir içgüdü olarak düşünmüştür ve cinsel içgüdüye bağlı olduğunu kabul etmiştir. Bireyin bilerek diğerlerinin canını acıtması, ölümünü istemesi hatta kendini öldürmesi ve tüm bunları yaparken bir tür haz duyması saldırganlıkla cinsel içgüdü arasında sıkı bir ilişki olduğunu gösteren belirtiler olarak değerlendirilmiştir (Freedman, Sears & Carlsmith, 1998).

Freud bütün içgüdüleri ‘cinsel içgüdüler’ ve ‘kendini koruma içgüdüleri’ olmak üzere iki sınıfta birleştirmiştir. Freud cinselliği (libido) ve kendini korumayı bireye hakim olan iki güç olarak gördüğü sürece saldırganlık olgusuna nispeten daha az önem vermiştir. 1920’lerden sonra bu görüşünü değiştirmiştir ve yaşamla ilgili içgüdüler ve ölümle ilgili içgüdüler ikilemini önermiştir. Yaşam içgüdüleri yaşayan maddeyi korumaya yönelik içgüdü iken, ölüm içgüdüleri bu birimleri parçalamaya, onları yeniden ilkel, inorganik durumlarına döndürmeye çabalayan bir içgüdüdür. Ölüm içgüdüleri organizmanın kendisine yönelmiş ise yıkıcı bir dürtüdür, ancak dışa yönelmişse, bu durumda kendinden çok başkalarını yıkıma uğratma eğilimindedir. İnsan kendisi ya da başkalarını yıkıma uğratmaya yönelik bir dürtünün hakimi altındadır ve bu seçeneklerden kurtulmak için pek az şey yapabilir. Buradan çıkan sonuç, ölüm içgüdülerinin konumu bakımından, saldırganlığın esas olarak dürtülere gösterilen bir tepki değil, insan organizmasının yapısından kaynaklanan kesintisiz bir uyarım olduğu yönündedir (Geçtan, 1993).

Horney (1954) ise; kişiliğin ve davranışların oluşmasında insanın içinde yaşadığı çevreye ve bu çevreyi oluşturan kültür yapısına önem vermiştir. Ona göre çocuk doğduğu andan itibaren yabancı, düşman bir dünya karşısında yalnız yardımcısız

ve çaresizdir ve bu durumdan kaygı duymaktadır. Bu kaygı kişilik bütünlüğü üzerinde, çocukluk döneminden itibaren etkili olan bir güçtür. Aile ve çevrenin ilgisiz, soğuk, yetersiz, dengesiz davranması sonucu, çocukta çevreye karşı saldırgan ve düşmanca duygular uyanır (Akt. Köknel, 2000)

Adler'e göre saldırganlık; bireyin eksik duyguları ortaya çıktığında duyduğu sıkıntıları azaltmak ve olumlu duygularını arttırmak amacı ile seçtiği koruyucu tepki örtülerinden birisidir. Saldırganlık; küçük düşürme, idealleştirme, çevreye karşı aşırı ilgi gösterme, suçlama, kendini suçlama gibi değişik biçimlerde ortaya çıkan davranış örüntüsüdür. (Akt. Geçtan, 1993)

2.1.6.2. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramına göre bireyin davranış özelliklerinin nedeni onların öğrenme geçmişlerinde yatmaktadır. Birey saldırgan davranış sergiliyorsa bunun nedenini onun geçmiş deneyimlerinde aramak gerekmektedir. Birey farklı durumlarda saldırganlığı sayesinde istediklerini elde etmiş ve bu nedenle davranışı pekişmiştir. Büyük ihtimalle bu kişi saldırgan davranışa devam edecektir (Cüceloğlu, 2000).

Sosyal-pekiştirme teoristlerine göre bireyin öfkesinde ödül ve cezaların rolü oldukça önemlidir (Ellis, 1992). Çocuk yetiştirmede öğrenme ve taklidin önemi hatırlanırsa saldırgan davranışlarla karşılaşan çocuğun bunları bir davranış biçimi olarak benimsemesi ve tekrarlamasının doğal olduğu düşünülebilir. Örneğin saldırgan davranan ana babaların çocuklarının birbirlerine ve oyuncaklarına karşı sert, kırıcı ve yıkıcı oldukları görülmektedir. Çocukluk döneminde ve ilk gençlik döneminde örnek alınan, taklit edilen kişilerdeki saldırgan davranışlar birey tarafından benimsenir, tekrarlanır (Köknel, 2000).

Bandura (1977), öğrenmenin sosyal bir ortamda oluştuğunu ve çocukların en önemli öğrenme yaşantılarının başkalarının davranışlarını gözleyerek oluştuğunu savunur. Çocuk öğrendiği davranışı sürekli yapmak zorunda değildir. Hatta ödüllendirilmiş olması da gerekmez. Bireyin öğrenmesi için tek koşul bir başkasını belirli bir davranışı yaparken gözlemesidir (Akt. Cüceloğlu, 2000)

2.1.6.3. Bilişsel Yaklaşım

Albert Ellis'in (1992) akılcı- duygusal terapi görüşüne göre öfke bireyin düşünceleri ve inançlarından doğmaktadır. Öfkenin sebebi bireyin öfke yaratan mantıkdışı inançlarının bir sonucudur. Bu modele göre öfkeye yol açan mantıkdışı inançlar değiştirilirse duygusal sonuç da değişecektir. Bilişsel süreçlere önemli rolü veren iki görüş etiketleme- yükleme görüşü ve yükleme- değerlendirme görüşüdür. Etiketleme- yükleme görüşünün temsilcisi Schachter, James –Lange'nin 'her duygu belirli bir fizyolojik tepki örüntüsü ile ilişkilidir' iddiasını reddetmiştir. Schachter ve Mandler'e (1975) göre bilişler özel duyguları üretmektedirler. Olay sadece genel uyarılmayı yaratmaktadır ki uyarılmış kişi yoruma güdülenmektedir. Uyarılmış kişi durumları işaretleri ve benzer durumdaki önceki yaşantısını kendi duygusal durumunun ne olduğunu belirtmede kullanılmaktadır. Örneğin birey olumsuz sonucun diğerlerinin kasıtlı hareketleri yüzünden oluştuğuna inandığında öfkelenmeye daha yatkın olmaktadır (Akt. Berkowitz, 1965).

Akılcı duygusal yaklaşım, öfkeyi mantık dışı düşüncelerin bir ürünü olarak ele almaktadır. Ellis (1992)'e göre duygular büyük ölçüde insan düşüncelerinin ürünleridir. Akılcı duygusal terapi ABC çerçevesi içerisinde işlemektedir. ABC modeline göre öfke (C) duygusal ve davranışsal sonuçtur. (A) sonucu harekete geçiren, başlatan olaydır. Başlatan olay duygusal sonuca direkt olarak katkıda bulunur fakat tek nedeni değildir. (A) ve (C) arasında davranışı etkileyen bir düşünce süreci vardır. Bu da (B) inanç sistemidir. (B), kişinin (A) hakkındaki inançlarından ve sözel olarak ifade ettiklerinden oluşur. Bu inanç sistemi (C)'yi ve buradaki tepkileri etkileyebilir. (B) (C)'yi tek başına değil (A) ile birlikte etkileyebilir. Bu etkileşim süreci öfke yaşantısı üzerinde de aynı şekilde işler. Akılcı duygusal terapi, bireyin öfke duygusuna hangi inançların katkı yaptığını keşfetmelerine ve bu inançların mantık dışı olduklarını görmelerine ve onların yerine neleri koyabileceklerini bulmalarına yardımcı olur.

2.1.6.4. Varoluşçu Kuram

Schuerger'e (1979) göre varoluşçu yaklaşım, öfkeyi; insanın yok oluşa ve yaşamın anlamsızlığına karşı tepkide bulunması olarak açıklamaktadır. Bu görüşe göre her insan öfke duygusunu farklı yaşar. Kişinin öfkesi, yaşama karşı kendisini

çaresiz ve güçsüz hissetmesiyle ilgilidir. Örneğin; deprem sonucu ailesinin bütün fertlerini kaybetmiş olan bir kişi öfke duyar. Kişinin duyduğu bu öfke, depreme ve ölüme karşı çaresiz kalmanın bir sonucudur. Varoluşçulara göre öfke sadece insanlara mahsustur ve kaçınılmazdır. Ayrıca geçmiş ve bugün arasındaki boşluk, hiçlik, ne yapacağımızı seçme özgürlüğümüzü ve seçimlerimizi açıklamadaki yetersizliklerimiz yaşadığımız duygusal problemlerimizin kaynağı durumundadır ve her insan öfke duygusunu farklı yaşar (Akt. Corey, 2005).

2.1.6.5. Biyolojik Yaklaşım

Biyolojik temele dayanan kuramlar merkezi sinir sisteminin ve endokrin sisteminin saldırgan davranışlara yol açtığı üzerinde durmuşlardır. Maymunlar ve diğer hayvanlar üzerinde yürütülen çalışmalar beynin bir bölgesinin elektriksel uyarımının belirgin bir biçimde şiddet davranışına yol açmasına karşın diğer bölgelerinin uyarımının daha pasif ve sakin davranışları ortaya çıkardığını belirlemiştir. Saldırganlığa ilişkin biyolojik yaklaşımlardan bir diğeri hormonların salgılarını temel almıştır. Erkeklik hormonu olan testosteronun memelilerde saldırgan tepkileri etkilediği uzun zamandan beri bilinmektedir. Saldırıya sebep olan koşulların sinir prosesleri ve beyin bölgeleri aracılığıyla tespit edilmesinden sonra kandaki düzeyi artan testosteron saldırgan davranışı uyarmakta ve şiddetini belirlemektedir (Arık, 1996).

Darwin, hayvanlar, üzerinde yaptığı gözlemlere dayanarak, hayvanların gurur, utanç, sıkılma, merak, kıskançlık, öfke gibi insanların yaşadığı tüm duyguları yaşadığını iddia etmiştir. Duyguların ifadesi hayvanlarda ve insanlarda aynı amaca yöneliktir. Gülümseme, kaşlarını çatma, sert bakma bütün canlı varlıkların biyolojik yapısından kaynaklanır. Hayvanlar bir tehdit ya da tehlike algıladıklarında, öfke tepkisinde olduğu gibi tepkiler gösterirler; tüyleri diken diken olur, gözbebekleri genişler, kas gerginliği artar, bazı sesler çıkarırlar ve organizma kavga etmeye hazırlanır (Tavris, 1982).

Darwin, yüz ifadelerinin evrensel olduğunu gözlemlemiştir. O, yüz ifadelerinin genetik ve biyolojik olduğunu ve nesilden nesile aktarıldığını öne sürmüştür. Darwin, yüz ifadelerinin, kişinin ne hissettiğini anlatmada en etkin araç olduğunu söylemiştir. Eğer insan dişlerini kenetleyip kaşlarını çatarak bakıyorsa onun öfkeli olduğu

söylenebilir ve o anda o öfkeli kişiye soru sorulmaması gerektiği tahmin edilebilir (Bernstein, Clarke-Stewart, Penner, Roy & Wickens, 2000).

2.1.6.6. Engellenme- Saldırganlık Hipotezi

Bu hipoteze göre; saldırganlığın ortaya çıkışı her zaman, engellenmenin varlığını öngörür ve tersine engellenme her zaman saldırganlığa yol açar. Engellenme-saldırganlık hipotezi bazı eleştirilere uğramıştır. Eleştiriler genellikle engellenmenin saldırganlığı uyarmakla birlikte saldırganlığa neden olmadığı yönünde olmuştur. Ayrıca engellenme dışında başka etmenler de saldırganlığa yol açabilmektedir. Keyfi engellemeler keyfi olmayanlardan daha çok öfke ve saldırganlığa yol açmaktadır. Eğer engellenme bir niyetin sonucu olarak algılanmazsa bireyi o kadar öfkelenmez ve saldırganlık olasılığı da azalır. Farklı bir ifade ile zarar verme niyeti yokluğu engellenmeyi azaltmakta ve dolayısıyla saldırganlığı da azaltmaktadır (Freedman ve diğerleri, 1998). Bunun dışında White ve Gruber (1982) engellenmenin yanı sıra herhangi bir birey ya da koşulun kişi üzerinde yarattığı rahatsızlık, acı olarak tanımlanabilen tahrik etmenin de (yüze vurulan tokat, mala saldırı, suçlama vb) saldırganlığı doğuracağını belirtmişlerdir. Engellenme ve tahrik unsuru arttıkça saldırganlık da artmaktadır (Akt. Gürşimşek, 1988).

Engellenme-saldırganlık hipotezi, saldırganlığın doğuştan gelen bir dürtü ya da içgüdü olduğu fikrini reddederek, saldırganlığın engellenmeden kaynaklanan bir dürtü olduğu fikrini ileri sürmektedir. Bu kuram, kişinin bir hedefe ulaşmak için sergilemiş olduğu çabaların engellenmesinin, engellemeyi yapan şahıs ya da nesneye zarar vermeye yönelik bir davranışı güdüleyen saldırgan bir dürtü yarattığını varsaymaktadır (Dollard, Dood, Miller, Mowrer & Sears, 1939 Akt. Moeller, 2001). Saldırganlığın dışa vurumu, bu dürtüyü azaltmaktadır. Bu hipotez; öfkeli bir kişinin, bu öfkesini ifade etmesine fırsat verilmesi durumunda, daha sonraları daha düşük düzeyde saldırganlık göstereceği fikrini ileri sürmektedir. Saldırganlık, engellenme karşısında gösterilen baskın davranıştır; ancak bu davranış geçmişte cezalandırılmışsa, başka davranış şekilleri de ortaya çıkabilmektedir (Atkinson, Atkinson & Hilgard, 1995). Araştırmacıların bu konuda yapmış olduğu bir çalışmada, ilk olarak okul öncesi çağıdaki bir grup çocuğun çekici oyuncaklarla oynamasına izin verilmiştir. Daha sonra araştırmacılar çocuklarla oyuncaklar arasına bir perde indirmiştir. Çocukların çekici

oyuncaklarla oynaması engellenmiş ve daha az çekici oyuncaklarla oynamasına izin verilmiştir. Araştırmacılar bu engelleme uyarıcısına çocukların vermiş olduğu tepkileri gözlemiştir. Sonuçta bazı çocuklar saldırganca davranmalarına (örneğin, deneyi yapan kişiye ya da perdeye vurma gibi) rağmen bazı çocuklar da geri çekilmiştir. Bu sonuçlar engellenmenin saldırganlıkla sonuçlanabilmesine rağmen her zaman saldırganlığa yol açmadığını göstermektedir (Moeller, 2001).

Berkowitz (1965) engellenmenin kişide doğrudan öfke duygusuna yol açtığını belirtmektedir. Öfke duygusu “saldırgan davranış için eğilim” ortaya çıkarmaktadır. Eğer çocuğun saldırgan davranış için eğilimi yüksekse saldırgan davranış meydana gelmektedir. Ancak saldırma eğilimi düşükse saldırgan davranış meydana gelmeyecektir. Saldırgan davranışın ortaya çıkmasının çocuğun geçmişten getirdiği alışkanlıklarla da ilişkisi olduğunu ileri sürmektedir. Ayrıca engellenme ortamında saldırganca davranmaya teşvik edecek tahrik edici ipuçları bulunması saldırganlığın ortaya çıkmasını kolaylaştırıcı bir faktör olarak tanımlanmaktadır.

Son olarak Berkowitz’e (1989) göre; engelleme ve olumsuz çevresel etkenler, sadece öfkeye değil aynı zamanda üzüntü ve depresyonu içeren olumsuz duygulara da neden olabilmektedir. Çocuk saldırgan davranışta bulunmadan önce, olayı bilişsel bir çerçevede değerlendirmektedir. Eğer karşıdaki kişinin onu kasıtlı olarak incitmeye çalıştığını düşünürse, çocukta saldırganca davranma eğilimli oluşmaktadır. Diğer taraftan bu değerlendirme, karşıdaki kişinin kasıtlı olmadan incittiğini gösterirse çocuğun saldırganca davranmaması olasılığının daha yüksek olduğunu belirtmektedir (Akt. Moeller, 2001).

2.1.7. Yaşam Doyumu ile İlgili Kuramsal Açıklamalar

İlk kez 1961 yılında Neugarten tarafından ortaya atılan yaşam doyum kavramı, bir insanın beklentileriyle (ne istediği), elinde olanların (neye sahip olduğu) karşılaştırılmasıyla elde edilen durum ya da sonuçtur (Özer & Karabulut 2003). Öznel iyi oluş ve yaşam doyumı çoğu kişi tarafından yaşamın temel hedefleri olarak belirtilmektedir. Mutluluğa ulaşabilmede, bireyin hedefleriyle, bu hedeflere hangi ölçüde ulaşabildiği konusundaki fikirleri arasındaki uyum ya da uyumsuzluğun belirleyici rol oynadığı öne sürülmektedir (Rask, Kurki & Paavilainen, 2002).

Öznel iyi oluşun bilişsel ve duygusal olmak üzere iki ana bileşeni vardır: Bilişsel bileşen yaşam doyumu algısını belirler, diğer bir deyişle yaşam doyumu mutluluğun bilişsel yönünü oluşturur. Duygusal bileşen ise olumlu ve olumsuz duygulanımı içerir (Rask ve diğerleri, 2002). Öznel iyi oluş, bireyin yaşamı 'olumlu' biçimde değerlendirmesini gerektirir. Bununla ilişkili olarak olumlu duygulanım, doyum, kendini adayabilme, bağlanma ve yaşam anlamını beraberinde getirir (Diener & Seligman, 2004).

Yapılan çalışmalarda öznel iyi oluşun günlük yaşamdaki engellenmeler, maddi durum, yaşam olayları, bireysel hedefler ve kişilik özellikleri gibi etkenlerle belirlendiği ortaya koyulmuştur. Bireysel ve kültürel değer sistemleri de öznel iyi oluşla yakından ilişkilidir (Rask ve diğerleri, 2002). Öznel iyi oluş, kendi başına önemli olmasının yanı sıra, doyumlu ilişkileri ve üreticiliği arttırıp, ruhsal ve fiziksel sağlık üzerinde olumlu etki yaptığı için hem bireysel, hem de toplumsal açıdan son derece dikkatle incelenmelidir. Buna göre toplumlarda eğitim, sağlık ve çevre alanındaki hizmetlerin temel amacı öznel iyi oluşu arttırmak olmalı ve farklı sosyal politikaların öznel iyi oluş üzerindeki etkisi yakından izlenmelidir (Diener & Seligman 2004).

Diener, Emmons, Larsen ve Griffin (1985) yaşam doyumunu bir bireyin kendi belirlediği kriterlere uygun bir biçimde bireyin tüm yaşamını pozitif değerlendirmesi olarak tanımlamışlardır. Pavot ve Diener'a (1993) göre yaşam doyumu öznel iyi olmanın bilişsel bileşenidir ve bireyin kendisine yüklediği kriterler ve yaşam koşullarını algılayışı arasındaki karşılaştırılmaları, dolayısıyla yaşamı hakkında değer biçmesini içermektedir (Akt. Çeçen, 2008)

Yaşam doyumu kavramının bir parçası olan doyum, beklentilerin, gereksinimlerin, istek ve dileklerin karşılanmasıdır. Yaşam doyumu genel olarak kişinin bütün yaşamını ve bu yaşamın tüm boyutların içerir. Yaşam doyumu, belirli bir duruma ilişkin doyum değil, genel olarak tüm yaşantılarındaki doyum anlamına gelir. Yaşam doyumu; mutluluk, moral gibi değişik açılardan iyi olma halini ifade eder (Vara, 1999).

Myers ve Diener (1995), yaşam doyumu ile ilgili yapılan çalışmaların cinsiyetin, ırkın ve gelir durumunun yaşam doyumunu ve mutluluğu yordamada hemen hemen

hiçbir etkiye sahip olmadığını, psikolojik değişkenlerin örneğin kişisel eğilimlerin, yakın ilişkilerin ve kültürün yaşam doyumunu açıklamada daha fazla etkiye sahip olduğunu gösterdiğini belirtmişlerdir. Diener (1995), Lucas, Diener ve Suh (1996), Leung ve Leung'a (1992) göre mutluluğu etkileyen psikolojik faktörler arasında benlik saygısının tutarlı ve güçlü bir biçimde yaşam doyumunu yordadığı hemen hemen tüm kültürlerde (bireyci ve toplulukçu) yapılan çalışmalarda rapor edilmiştir (Akt. Çeçen 2008).

Yaşam doyumunu, bir bireyin kendi belirlediği kriterlere uygun bir biçimde tüm yaşamını olumlu değerlendirmesi olarak tanımlanmaktadır (Rask ve diğerleri, 2002; Veenhoven, 1996). Yaşam doyumunu öznel iyi olmanın bilişsel bileşenidir ve bireyin kendisine yüklediği kriterler ile yaşam koşullarını algılayışı arasındaki karşılaştırmaları, dolayısıyla kendi yaşamı hakkında değer biçmesini içermektedir (Selçukoğlu, 2001; Deniz, 2006). Yaşam doyumunu; mutluluk, moral gibi değişik açılardan iyi olma halini ve günlük işler içinde olumlu duygunun olumsuz duyguya egemen olmasını ifade eder (Vara, 1999).

Veenhoven (1996), yaşam doyumunu bir bütün olarak yaşamın kalitesinin, pozitif olarak gelişiminin derecesi olarak tanımlarken, yaşam doyumunun belirleyicilerini yaşamdaki değişimler yani toplumun kalitesi, bireyin toplumdaki yeri, kişisel yetenekleri; yaşam olaylarının gidişatı, tecrübeli olmak, gelişimin içsel ilerlemesi yani sonuç çıkarmak, duyguların temelindeki anlamları irdelemek, yaşam doyumunu ve doyum alanı arasındaki ilişkiyi ifade etmek olarak belirtmektedir.

Yaşam doyumunu ile ilgili yapılan çalışmalar cinsiyet, ırk ve gelir durumunun yaşam doyumunu ve mutluluğu yordamada hemen hemen hiçbir etkiye sahip olmadığını, psikolojik değişkenlerin örneğin kişisel eğilimlerin, yakın ilişkilerin ve içinde yaşanılan kültürün birey üzerindeki etkisinin yaşam doyumunu açıklamada daha fazla etkiye sahip olduğunu göstermektedir (Myers & Diener, 1995).

Mutluluğu etkileyen psikolojik faktörler arasında benlik saygısının tutarlı ve güçlü bir biçimde yaşam doyumunu yordadığı hemen hemen tüm kültürlerde (bireyci ve toplulukçu) yapılan çalışmalarda rapor edilmiştir (Campbell, 1981;Çivitci, 2007; Leung & Leung,1992).

2.1.8. Benlik Saygısı ile İlgili Kuramsal Açıklamalar

Sağlıklı bir benlik kavramı için yaşantı ile uyum içinde olma temel ilkedir. Rogers özellikle bireyin yakın çevresinin tutumunun önemli olduğunu, hoşnut bırakan ya da düş kırıklığına uğratan yaşantılar sonucunda kendine değer verme duygusunun geliştiğini belirtmiştir. Böylece giderek bireylerin davranışlarına değer verme, onların değerlerini özdeşleştirerek kendini değerlendirme sisteminin bir parçası olur (Geçtan, 1993)

Benlik saygısı, kişinin kendini değerlendirmesi sonunda ulaştığı benlik kavramını onaylamasından doğan beğeni durumudur. Kişi kendinde eksiklikler bulabilir, kendini eleştirebilir, ancak kendisini tümünden olumlu bulup beğenebilir de. Kişinin kendini beğenmesi, kendi benliğine saygı duyması için üstün nitelikleri olması da gerekmez. Çünkü benlik saygısı, kendini olduğundan aşağı ya da olduğundan üstün görmeksizin kendinden memnun olma durumudur. Kendini değerli, olumlu beğenilmeye ve sevmeye değer bulmaktır. Kendini olduğu gibi, gördüğü gibi kabullenmeyi, özüne güvenmeyi sağlayan önemli bir ruh halidir (Yörükoğlu, 1982).

Yüksek benlik saygısı olan insanların beklentileri ve tutumları, onları daha çok bağımsızlığa ve yaratıcılığa yönlendirmektir. Yüksek benlik saygısı kendine güven, iyimserlik, başarılı olma isteği ve güçlüklerden yılmama gibi olumlu ruhsal niteliklerin yanı sıra başkaları tarafından değerli bulunma inancını da gerektirmektedir. Benlik saygısı düşük olan insanların durumu ise tamamen daha farklıdır. Benlik saygısı düşük olan bireyin kendine güveni azdır, kolay umutsuzluğa kapılır, farklı veya kabul görmeyecek bir fikir ileri süreceklerini düşünerek endişe duyarlar, kendilerini ifade etmek istemezler (Toker ve diğerleri, 2011).

William James'in (1980) analizleri, benlik saygısı üzerindeki üç etkiyi açıklamaktadır. İlk olarak, insanın kendi isteklerinin ve değerlerinin kendine saygısı ile ilgili kararlarında temel rol oynamasıdır. Benliğimiz ile ilgili duygularımız ideal olarak yapmak istediklerimize oranı benlik saygısını belirler. Böylece, kişinin başarmak istediklerine göre başardıkları ne kadar fazla ise benlik saygısı da o ölçüde yüksektir. İkinci etki kişinin kendi genel değeri ile ilgili anlayışının toplum tarafından kabul edilen başarı ve statü standartlarına göre oluşmaktadır. İnsanlar kendi değerleri hakkında karar

verirken, toplumun onayladığı başarı standartlarını bir ölçü olarak kullanmaktadırlar. James'e göre benlik saygısının üçüncü kaynağı ise benliğin uzantılarına verdiği değerdir. Bu kaynak benliğin materyal ve sosyal yapısını içermektedir. Bunlar kişinin kendisine ait olabileceği her şeyin toplamıdır ve benliğin uzantılarının düzeyi yükseldikçe benlik saygısının da yükselmesi beklenir (Akt. Tufan & Yıldız, 1993)

Maslow eğer bireyin yeterli benlik saygısı geliştiremezse, sonraki hiyerarşi evrelerinden birinde takılıp kalacağını belirtmiştir. Genellikle insancıl psikoloji benlik saygısına kendini gerçekleştirme için bir merkez olmaktan daha çok bir ihtiyaç olarak bakar. Adler'e göre ise benlik saygısı davranışlarımızı güdüleyen temel güçtür ve bireyin amacı benlik saygısını oluşturmak ya da var olan benlik saygısını korumaktır. Sağlam benlik saygısının gelişiminde Adler tarafından tasarlanan en önemli bileşen sosyal ilgidir. Adler sağlam sosyalliği olmaksızın sağlam benlik saygısına sahip olmanın imkansız olduğunu ileri sürer ve bunun sosyal çevre ile işbirliği bağlamı içinde gerçekleşebileceğini ifade eder (Steffenhagen, 1990).

2.2.Örselenmiş Çocukluk Yaşantıları İle Öfke İfade Tarzları, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkileri İnceleyen İlgili Araştırmalar

2.2.1.Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Baykara (1989) anne baba davranışları ile kız ve erkek çocukların benlik saygısı düzeylerini araştırdığı çalışmasında destekleyici ebeveyn ilişkisinin her iki cinsiyeti de olumlu yönde etkilediğini bulmuştur. Araştırmancının bulgularına göre demokratik ailelerdeki yapı gençlerin benlik saygısını ve kendini kabulünü arttırmaktadır.

Yapılan diğer bir araştırma Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Psikiyatri bölümünde 1993 yılı boyunca incelenen 798 hasta üzerinedir. 342 si kız 456 sı erkek olan bu olguların yaş ortalamasının 6–12 arasında olduğu bildirilmiştir. Bu vakaların %36.09'unun (288 vaka) kötü davranışa maruz kaldığı, 288 vakanın %58'i (166) erkek %42 (122) si ise kız olarak saptanmıştır. Aynı şekilde ekonomik durum; %4 çok kötü, %37 kötü, %56 orta, %3 iyi bulunmuş, çok iyi ekonomik durum sınıflamasında vaka bulunmadığı belirtilmiştir. Aile yapılarına bakıldığında %74 ünün çekirdek, %14'ünün geniş, %15'inin parçalanmış ailelerin çocukları olduğu belirtilmiştir. Yine kötü davranışa maruz kalan bu 288 çocuğun, %95'inin anne ve babasının öz, %5'inin anne-

babasının ise üvey olduğu, bu ebeveynlerin ortaokul sonrası eğitim alanlarının oranı ise annelerde %4, babalarda %10 olarak bulunmuş bunun dışındaki ebeveynlerin eğitim durumunun ise çoğunlukla ilköğretim düzeyinde kaldığı görülmüştür. Annelerin işsizlik oranı %81, babalarınki ise %8, annede ruhsal hastalık %38, babada ruhsal hastalık %27 oranında bulunmuştur. Annelerde %14 oranında fiziksel hastalık, babada %21 oranında fiziksel hastalık, annede %24 oranında sigara alışkanlığı, babada %19 oranında sigara ve %7 oranında alkol alışkanlığı ise belirtilen diğer bulgulardır.

Baygöl (1997) ergenlerin öfke tepkilerinin biçimi, sürekli öfke, öfke kontrol, öfke içte, öfke dışı yönünden incelemek için 9.sınıfa giden 110 erkek öğrenci ve 8.sınıfa giden 110 kız öğrenci üzerinde bir araştırma yapmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Kendini Değerlendirme Ölçeği (Spielberger, 1991) kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre ergenlerin sürekli öfke puanlarının ortalaması 21,23; öfke kontrol puanlarının aritmetik ortalaması 20,61; öfke dışı puanlarının ortalaması 15,74; öfke içte puanlarının ortalaması 15,64 olarak bulunmuştur. Öfke kontrol puanlarının yüksek olması, ergenlerin öfkelerini kontrol edebildikleri sonucunu ortaya koymaktadır.

Kısaç (1997) tarafından yapılan araştırmada, üniversite öğrencilerinin bazı değişkenlere göre sürekli öfke, öfke ifade düzeyleri incelenmiştir. Araştırmada ele alınan bağımsız değişkenler, cinsiyet, öğrencilerin yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yerleşim merkezi, yetiştikleri ve sahip oldukları aile tipi, ailelerin gelir düzeyi, anne ve babaların eğitim düzeyi ve algılanan ana baba tutumlarıdır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, üniversite öğrencilerinin cinsiyetleri ile öfkelerini kontrol etmeleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Fakat beklenenin aksine, erkeklerin öfkelerini daha fazla kontrol ettikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğrencilerin yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yerleşim merkezleri ile sürekli öfke ve öfkeyi içte tutma düzeyleri arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ortalamalara bakıldığında, dört yerleşim merkezi arasında sürekli öfke düzeyi en yüksek olan grubun köyde yaşayanlar, öfkelerini en fazla içinde tutanların ise küçük kentlerde yaşayanlar olduğu görülmüştür. Bundan başka öğrencilerin ailesinin geliri yükseldikçe, öfkelerini daha fazla dışı yansıttıkları bulunmuştur.

Sala (1997), yaptığı araştırmada Zonguldak Karaelmas Üniversitesi öğrencilerinin, öfke ifade etme biçimlerini incelemiştir. Üniversitenin çeşitli

fakültelerinde öğrenim gören toplam 424 birinci ve son sınıf öğrencileri araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur. Araştırmada yaş, cinsiyet, okuduğu bölüm, istediği bölümde okuma, ana-babanın hayatta olması, en uzun süre yaşanan yerleşim yeri, Zonguldak'ta kaldıkları yer, aile üyeleriyle sorun yaşama, sorunları aile üyeleri ile paylaşma ve ailenin tutumu öfkeyi ifade etme biçimi ve öfke düzeyini etkileyen değişkenler olarak belirlenmiştir. Araştırma sonucunda kız öğrencilerin sürekli öfke düzeyleri, erkek öğrencilere oranla daha yüksek olarak saptanmıştır. Öfkeyi kontrol etme açısından değerlendirildiklerinde erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre öfkelerini daha iyi kontrol ettikleri belirlenmiştir. Gençlerin, arkadaş ilişkilerinde yaşamış oldukları sorunlar ve kimliklerine yönelik olarak algıladıkları olaylar nedeniyle öfke duygusunu daha yoğun hissettikleri bulunmuştur.

Okman (1999), 15-16 yaş grubu ergenlerinin öfke ifade tarzlarının kendilik imgelerini algılamalarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymak amacıyla Anadolu Lisesi ve Düz lisede öğrenim gören 428 ergen ile yapmış olduğu çalışmada ergenlerin bastırılmış öfke, dışa vurulmuş öfke ve öfke kontrollerinin yaşa cinsiyete göre farklılaşmadığını, anne eğitim durumu arttıkça öfkenin dışa ifade edilmesinin kolaylaştığını, babanın eğitim durumu arttıkça öfke kontrollerinin yükseldiğini Anadolu lisesinde eğitim gören ergenlerin olumlu kendilik imgesine sahip olduklarını saptamıştır.

Kılıçarslan (2000), lise öğrencilerinin cinsiyet, ana-baba eğitim düzeyi ve algılanan anne baba tutumları değişkenlerine göre sürekli öfke ve öfke ifade düzeylerini incelemek üzere yaptığı araştırmada kız öğrencilerin öfkeyi içte tutma düzeylerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu, anne babalarını demokratik olarak algılayanların öfkeyi içte tutma düzeylerinin anne babayı otoriter olarak algılayanlara göre daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Olmuş (2001), ergenlerin aile içi psikolojik örüntülere göre sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarını incelemiş ve bunların farklılaştığını ortaya koymuştur. Orta öğretim hazırlık, lise bir ve lise ikinci sınıflarda öğrenim gören 15-16-17 yaşlarında toplam 419 öğrenci çalışmaya dahil edilmiştir. Bulgulara göre sıcak bir aile ortamını ve aileden destek gördüğünü algılayan ergenlerin öfkelerini sağlıklı bir şekilde ifade edebildikleri, uygun bir şekilde kontrol edebildikleri sunucuna varılmıştır. Aile ortamlarını denetleyici

ve kontrol edici bulan ergenlerin ise öfke duygusuna daha fazla kapıldıkları, duygularını rahatlıkla ifade edemedikleri, bu duyguyu kontrol etme gereksinimi duydukları ve öfkelerini daha çok kendilerine yönelttikleri görülmüştür. Sürekli öfke, öfke içe, öfke dışı, öfke kontrol alt ölçeklerinin ortalama değerleri incelendiğinde, cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık elde edilememiştir. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarz Ölçeği'nin 15, 16, 17 yaş gruplarına göre farklılıkları incelenmiş ve sadece “öfke dışı” alt boyutunda anlamlı bir fark bulunmuştur. Ayrıca anne babanın eğitim düzeyinin ergenin öfke düzey ve davranışını etkileyen bir değişken olmadığı bulunmuştur.

Balkaya ve Şahin (2003), 14-50 yaş arasındaki 756 kişilik örneklem ile “Çok Boyutlu Öfke Ölçeği” geliştirme çalışması yapmışlardır. Ortaya çıkan ölçek boyutlarından bazılarının verdikleri bilgiler, öfke ile ilgili değişkenler ve duygular hakkında ipuçları vermektedir. Buna göre, Öfke Belirtileri boyutunda, cinsiyetler arasında fark olmadığı, Öfke ile İlgili Davranışlar boyutunda, erkeklerde saldırganlık düzeylerinin kadınlara göre fazla olduğu anlaşılmıştır. Öfke ile İlgili Düşünceler boyutunda, öfkenin kaygı, depresyon, düşmanlık, olumsuz benlik, somatizasyon ve intihar eğilimi ile yüksek bir ilişki gösterdiği bulunmuştur.

Çocukluk örselenme yaşantılarıyla ilgili çalışmada Yanık ve Özmen (2002) psikiyatri polikliniğine başvuran hastalarda çocukluk çağı kötüye kullanım/ihmal yaşantıları ile intihar, kendine fiziksel zarar verme ve dissosiyatif belirtiler arasındaki ilişkilerini inceledikleri çalışmalarında, genel psikiyatri polikliniğinde çocukluk çağı kötüye kullanım ve ihmal yaşantılarının, kendine zarar verme, intihar girişimi öyküsü ve dissosiyatif belirtilerle ilişkisinin belirlenmesi amaçlamışlardır. Sonuçta, çocukluk çağı istismar türlerinden fiziksel istismar (%15.3), duygusal istismar (%18.7) ve cinsel kötüye kullanım (%22) ile ihmal (%30.5) olarak bulunmuştur. İntihar girişimi öyküsü ile cinsel, fiziksel, duygusal kötüye kullanım ve ihmal arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur. Kendine fiziksel zarar verme davranışı ile cinsel, duygusal kötüye kullanım ve ihmal yaşantıları ilişkili olduğu bulunmuş.

Güler, Uzun, Boztaş ve Aydoğan (2002) tarafından yapılan çalışmada, annelerin çocuklarına uyguladıkları fiziksel ve duygusal istismar/ihmal davranışları ve bunu etkileyen faktörleri belirlemek istemişlerdir. Çalışmaya, ziyaret ettikleri 143 aile alınmıştır. Veri toplama aracı olarak soru formu oluşturulmuş ve soru formları anneler

ile yüz yüze görüşülerek uygulanmıştır. Bu çalışmada annelerin %87,4'ünün çocuklarını fiziksel istismar/ihmal, %93'ünün ise çocuklarını duygusal istismar/ihmal ettikleri saptanmıştır.

Sivas ilindeki bir Sağlık Ocağı'nda 143 aile üzerinde yüz yüze görüşme tekniğiyle yapılan araştırmada annenin ayda en az bir kez ihmal davranışı gösterilmesi çocuk istismarı ve ihmali olarak değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamına ev hanımları alınmıştır. Yapılan çalışmanın sonucunda annelerin % 87,4'ünün çocuklarına fiziksel istismar ya da ihmal davranışında bulundukları % 93'ünde duygusal istismar veya ihmal davranışında bulunduğu tespit edilmiştir. Eğitim düzeyi ve ekonomik düzeyi düşük olan çekirdek aile yapısında yaşayan ve 35 yaşının üstünde olan annelerden fiziksel ihmal veya istismar davranışında bulunanlar sayıca üstün olsa bile istatistiksel anlamda bu sonuçların anlamlı olmadığı belirlenmiştir. Çocuk sayısı fazla olan ve eşinden dayak yiyen annelerin istatistiksel olarak diğer annelerden daha fazla istismar ve ihmal davranışı gösterdiği saptanan diğer bulgulardır. Bağırma, azarlama, tokat atma, çocuklarına sevdiklerini belli etmeme, hastalık durumunda doktora başvurmama en çok gösterilen istismar ve ihmal davranışları olarak belirlenmiştir (Güler, Tel & Tuncay 2002).

Diğer bir araştırmada, alt ve orta sosyoekonomik düzeydeki Lise 2. sınıf öğrencilerinin, ailede çocuk istismarı ve ihmeline yönelik algılarını ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı tarafından geliştirilen anket doğrultusunda yapılan çalışmada öğrencilerin, ailede çocuğa yönelik istismar ve ihmal konusunda bilgi sahibi oldukları fakat öğrencilerin algıladıkları istismarın hangi tür istismar olduğuna dair bilgilerinin yetersiz kaldığı belirlenmiştir. Kız öğrencilerin ifadeleri istismar olarak algılama sayılarının erkek öğrencilere, orta sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin ifadeleri istismar olarak algılama sayılarının alt ekonomik düzeydeki öğrencilere, istismara maruz kalmadığı düşünülen öğrencilerin ifadeleri istismar olarak algılama sayılarının istismara maruz kaldığı düşünülen öğrencilere, çalışmayan öğrencilerin ifadeleri istismar olarak algılama sayılarının çalışan öğrencilere oranla daha yüksek olduğu saptanan diğer bulgulardır (Mangalcı, 2002).

Yine ergenlerde algılanan duygusal istismar ile kendilik imgesi arasındaki ilişkinin incelenmesinin amaçlandığı araştırma, algılanan duygusal istismarın 12, 13, 14

yaş üstü ergenlerin kendilik imgeleri üzerinde etkili bir değişken olduğunu ortaya koymaktadır. Ailesinden duygusal istismar yaşantısı algılamayan ergenlerin psikolojik, sosyal, cinsel, ailesel ve baş etme alanlarında kendilerine bakışlarının ve algılayışlarının daha sağlıklı olduğu sonucuna varıldığı belirtilmiştir. Araştırmada rastlanan diğer bir bulgu ise üç ve üstü sayıda kardeşe sahip olan ergenlerin algıladıkları duygusal istismarın tek kardeş olanlardan daha yüksek düzeyde olduğudur. Babası lise ve üniversite mezunu olan ergenlerin algıladıkları duygusal istismarın tek kardeş olan ergenlerden daha yüksek düzeyde olduğu, özel okulda okuyanların devlet okulunda okuyanlardan daha olumlu kendilik imgesine sahip oldukları bunun yanı sıra doğum sırası, anne babanın ayrı-sağ, öz-üvey olması değişkenlerinin duygusal istismar ve kendilik imgeleri üzerinde etkili değişkenler olmadıkları tespit edilen diğer bulgulardır (Uzun, 2002).

Annak (2002), yaptığı araştırmada, özel bir okulda öğrenim gören lise son sınıf öğrencilerinin sürekli öfke düzeyleri ve öfke ifade tarzlarını; cinsiyet, alan türü, akademik başarı ve aile durumu (anne-babalarının beraber olup olmamaları) açısından incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 226 kız 288 erkek toplam 514 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada “Kızgınlık İfadesi Ölçeği” ve bağımsız değişkenleri belirlemek amacıyla “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre kızgınlıklarını daha iyi kontrol ettikleri bulunmuştur. Alan türüne göre ise, sürekli kızgınlık ve kızgınlığın kontrolünde anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Lise son sınıf öğrencilerinin akademik başarıları açısından sürekli kızgınlık, kızgınlığın kontrolü ve dışı yönelik kızgınlık düzeylerinde anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Öğrencilerin aile durumları açısından, sürekli kızgınlık düzeyleri ve kızgınlık ifade tarzlarında anlamlı farklılıklar saptanmamıştır.

Güleç (2002), yaptığı araştırmada ergenlerin sürekli öfke-öfke ifade tarzları ile benlik, akademik başarı değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını saptamayı amaçlamıştır. Ayrıca araştırmada ergenlerin sürekli öfke-öfke ifade tarzlarının cinsiyete, anne babanın eğitim durumuna, yaşa, okul türüne, anne babanın hayatta olup olmamasına, anne babanın birlikte yaşayıp yaşamamasına, birlikte yaşamaması durumunda ergenin kiminle kaldığına göre farklılaşıp farklılaşmadığı ilişki olarak incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 191 erkek ve 148 kız olmak üzere toplam 339 ergen oluşturmuştur. Araştırma sonucunda; ergenlerin sürekli öfke-

öfke ifade tarzları ile benlik algısı arasında ters yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Kızların erkeklere, babaları üniversite ve üstü mezunu olan ergenlerin diğer gruptakilere; 16 yaş ile, 17 yaş ve üstü ergenlerin 15 yaş ve altı gruptakilere göre dışa vurulmuş öfkeleri yüksek bulunmuştur. Sürekli öfke ve dışa vurulmuş öfke okul türüne göre de farklılık göstermiştir. Anne ya da babasından birini kaybeden grubun dışa vurulmuş öfkeleri yüksek bulunmuştur. Sonuçta, ergenlerin sürekli öfke-öfke ifade tarzları; cinsiyet, babanın eğitim durumu, yaş, okul türü, anne-babadan birinin hayatta olmaması dışa vurulmuş öfke; okul türü sürekli öfke üzerinde etkili değişkenler olarak saptanmıştır.

Suç işlemiş ve suç işlememiş ergenlerin algıladıkları duygusal istismarın ve benlik saygılarının karşılaştırmalı olarak incelendiği diğer bir araştırma sonucunda suç işlemiş ergenlerin ana babadan algıladıkları duygusal istismarın ve benlik saygıları suç işlememiş ergenlere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Erkekler kızlara göre ana babalarından ve öğretmenlerinden daha fazla duygusal istismar algılamaktadırlar. Ayrıca alt sosyoekonomik düzeydeki ergenler, orta ve üst sosyoekonomik düzeydeki ergenlere göre ana babalarından daha çok duygusal istismar algıladıkları belirtilmiştir (Kırımsoy, 2003)

Erkeklerdeki örselenme yaşantısının araştırıldığı çalışmayı Aydın ve İşmen (2003) yapmıştır. 18–25 yaş grubu erkeklerde çocukluk çağı örselenme yaşantısını bazı değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırmanın örneklemi 308 erkekten oluşmuştur. Örneklemi oluşturan kişilerin çocukluk çağı örselenme yaşantılarını belirlemek için Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre; 20 yaş ve altında olanlar duygusal örselenmeye daha fazla maruz kalmışlardır. Genel, duygusal, fiziksel ve cinsel örselenme yaşantıları eğitim düzeyi azaldıkça artmaktadır. Genel, duygusal ve fiziksel örselenme düzeyinin en yüksek olan grubun gelir düzeyi en düşük (100 milyon ve altı) olan grup olduğu bulunmuş. Genel ve duygusal örselenme yaşantıları en yüksek olanlar köyde yaşadığı, fiziksel örselenme düzeyi, önemli bir hastalık geçirenlerde önemli bir hastalık geçirmeyenlere göre daha yüksek olduğu, genel örselenme ve duygusal örselenme düzeyi ile askerliğe uyum sağlama arasında negatif ilişki olduğu bulunmuştur.

İstismarın nedenlerinin araştırıldığı makalede Z-Page (2004), çocukların aile içi veya dışında cinsel istismara maruz kalmalarının çocukları, psikolojik, sosyal ve ilişkisel gelişimlerini olumsuz etkilediği vurgulanmıştır. Cinsel istismarın çocuklar üzerindeki etkileri, travmatik olayın olduğu sıralarda ve travmatik olay sonrasındaki dönemlerde de görülebildiğini belirtmiştir. Cinsel istismara uğrayan çocuklarda ortaya çıkan ruhsal sorunların temelinde travma yaratan dinamiklerin olduğunu, psikososyal, kültürel, kişisel ve psikolojik etkenler çocuklara yönelik istismar edici eylemlerin kaynağını oluşturduğunu vurgulamıştır.

Mersin ilinde 4123 ilköğretim ve lise öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmada çocuklarda sözel ve fiziksel cezalandırmanın sıklığı, cezalandırılan çocukların sosyodemografik özelliklerini ve cezalandırma açısından risk faktörleri saptanmaya çalışılmıştır. Yaş ortalaması 14.53 olan gruptaki çocukların %31 evde fiziksel ve sözel ceza aldığını ve erkek çocukların kız çocuklardan 1.25 kat daha sık cezalandırıldıkları saptandığı belirtilmiştir. Ceza nedenlerin %44'ü söz dinlememe, %23'ü derslerinde başarısızlık, %12'si yaramazlık olarak gösterilmektedir. Ailelerin %62'si sözel olumsuz disiplin yöntemlerini kullanıyorken, %8,4'ü dayak atma ve %4'ü odaya kapatma gibi fiziksel ceza yöntemleri kullanmaktadır. Ayrıca bu araştırmada ceza alan çocukların ceza almayanlara göre daha sık notlarında düşme, sınıfta kalma, arkadaş ve ebeveynleriyle ilgili sorunlar yaşadıkları saptanmıştır. Yapılan bu araştırmada anne babanın yaşı azaldıkça ve mevcut psikolojik sorunlar arttıkça uygulanan şiddetin türü ve sıklığının arttığı, düşük gelirli ailelerde 1.24 kat daha sık cezaya başvurulduğu saptanan diğer bulgulardır (Bilgin ve diğerleri, 2004).

Yine aile içinde ve aile dışında uğradığı cinsel istismar nedeni ile korunma altına alınan ve SHÇEK genel müdürlüğüne bağlı kuruluşlarda bakılan çocukların sosyodemografik özellikleri ve koruma süreçlerinin anlaşılmasına yönelik belgesel tarama ve içerik çözümlemesi yöntemiyle yapılan araştırmada, hakkında işlem yapılan 90 çocuk dosyası incelenmiştir. Bu çocukların cinsel istismar ve olaylarını %92,2 oranında birden fazla yaşadığı, çocukların yarısının birden fazla, her on çocuktan birinin altı yıldan fazla süre ile tecavüze maruz kaldığı saptanan önemli bulgulardır. Ayrıca faillerinin yaklaşık yarısını babaların, üçte birini erkek kardeşlerin oluşturduğu belirtilmektedir. Araştırmaya konu olan her 3 çocuktan biri az gelişmiş bölgelerde yaşamaktadır. Yine araştırmaya konu olan çocukların çok çocuklu, kalabalık ailelere mensup olduğu ve

yarıya yakınının üvey kardeşe sahip olduğu ve çocukların %13'ünün özürlü olduğu rastlanan diğer bir bulgudur. Çocuklara yönelik cinsel istismar olgularında alt sosyoekonomik düzeyde olanların daha riskli grupta değerlendirildiği görülmektedir. Kırdan kente göç süreci ile cinsel istismar ve arasında önemli ilişkiler olduğu belirtilen diğer bir bulgudur (Sandalcı, 2004).

Aile ilişkileri ve fiziksel istismarla ilgili çalışmada Kaymak- Özmen (2004) aile içi iletişimden bahsetmiş ve aile içindeki öfke ve saldırganlığın çocuğa istismar ve ihmal davranışı olarak geri döndüğünü belirtmiştir. Bu makalede, Öfke ve Saldırganlığın Çocuk İstismarı ve İhmali Biçiminde Yansıması adı altında ayrıca bir konu da aile içinde öfke ve saldırganlık yaşantıları üzerinde durulmaktadır. Bu çerçevede, öfke ve saldırganlık kavramlarının ne olduğu, aile içerisinde ortaya çıkmasını kolaylaştıran faktörler, aile içerisinde öfke ve saldırganlık içeren davranışların özellikle çocuklar üzerindeki etkileri incelenmektedir. Çocukların, gerek anne baba arasında ortaya çıkan öfke ve saldırganlığa tanık olmaları ya da aile içerisinde öfke ve saldırganlığa doğrudan maruz kalmaları, örselenmeleri durumunda, gerekse ebeveynlerin öfke ve saldırganlık nedeniyle boşanmaya karar vermeleri durumunda ortaya çıkan olumsuzluklardan doğrudan etkilendikleri söylenebilir. Yapılan literatür taraması sonucunda her üç durumda da ortaya çıkan bu olumsuzlukların büyük oranda çocuğun ihmal ve istismarıyla sonuçlandığı görülmektedir.

Deniz, Kesen ve Üre'nin (2006), "Yetiştirme Yurtlarında Yaşayan Ergenlerin Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Düzeylerinin İncelenmesi" üzerine yaptıkları araştırmanın amacı, yetiştirme yurtlarında yaşayan ergenlerin, sürekli öfke ve öfke tarzı alt boyutlarının bazı değişkenlere göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemektir. Araştırmanın evrenini; Konya ilinde bulunan erkek ve kız yetiştirme yurdunda kalan korunmaya muhtaç 211 ergen (% 55,9 kız, % 44,1 erkek) oluşturmuştur. Ergenlerin yaş ortalaması 15.11'dir. Araştırma sonucunda; sürekli öfke düzeyleri ve öfke tarzı alt boyutları puan ortalamaları cinsiyet değişkeni açısından anlamlı düzeyde farklılaşmadığı saptanmıştır. Ergenlerin doğum yeri değişkenine göre öfke-dışta alt boyutunda anlamlı düzeyde bir farklılaşmanın olduğu, anne ve babasının boşanmış olup olmamasına göre; sürekli öfke ve öfke tarzı alt boyutları puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir farklılaşmanın olmadığı, yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerin sürekli öfke puan ortalamaları ve öfke tarzı, öfke-dışta alt boyutu

puan ortalamaları arasında yurttta kalma süresi değişkenine göre; anlamlı düzeyde bir farklılaşma olduğu bulunmuştur.

Bostancı ve diğerleri (2006) tarafından üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı travmalarının depresif belirtiler üstüne etkisi incelenmiş; çocukluk çağı örselenme yaşantıları arttıkça depresif belirti düzeylerinin arttığı görülmüş, güneydoğu doğumlu olanların duygusal istismar, ilçede yaşayanların fiziksel istismar, yaşamının çoğunu akraba ve yurtlarda geçirenlerin duygusal istismar, aile tipi geniş ve parçalanmış olanların fiziksel istismar, bağımlılık yapan madde kullanımı olanların duygusal istismar, baba eğitimi ilkököl altı olanların duygusal ve cinsel istismar puanları daha yüksek çıkarken cinsiyetler arasında örselenme yaşantıları açısından fark bulunamamıştır.

Durmuşoğlu ve Doğru (2006) tarafından yapılan çalışmada, çocukluk örselenme yaşantılarının (fiziksel istismar, duygusal istismar ve cinsel istismar) ve bazı kişisel değişkenlerin ergenlerin ilişkisel benlik saygısı, ilişkisel depresyon ve ilişkisel saplantılı düşüncelerine etkisi incelenmiştir. Kişisel değişkenler olarak cinsiyet, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu ve gelir düzeyi alınmıştır. Ayrıca çocukluk örselenme yaşantılarından fiziksel ve duygusal istismar ile ergenlerin ilişkisel benlik saygısı puanları arasında anlamlı düzeyde negatif bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ergenlerin ilişkisel depresyon puanları ile çocukluk örselenme yaşantılarının her üç alt boyutu arasında anlamlı düzeyde pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Cinsel istismarla ilgili çalışmayı Alikaşifoğlu ve diğerleri, (2006) yapmıştır. Çalışmayı İstanbul'dan rasgele 9–11.sınıflara giden 1955 kız öğrenci seçerek yapmışlardır. Uygulanan anketlere 1955 bayan öğrenciden 1871'inin istemeden cinsel deneyim yaşadığı ortaya çıkmıştır. Araştırma sonucunda kızların 250'si cinsel yönden şiddete maruz kaldıklarını, 230 öğrencinin kendileri istemediği bir yolla vücutlarının mahrem noktalarına temas olayının olduğunu, 91'inin cinsel birleşmeye zorlandıkları ve 54'ünün ise cinsel şiddetin her iki yönünü de yaşadıklarını rapor etmişlerdir. Ayrıca bu çalışmada cinsel istismar suçunu isleyenlerin %93'ünün erkek olduğu saptanmıştır.

Benzer şekilde Ovayolu, Uçan ve Serindağ'ın (2007) yaptıkları çalışmada çocuklarda cinsel istismar ve etkileri araştırılmış, bu dönemde yaşanacak herhangi bir

cinsel istismar eyleminin, özellikle aile içinden kaynaklanmasının çocukta meydana gelebilecek zararı daha da ağırlaştırdığını belirtmişlerdir. Cinsel istismar çocuklarda uzun süreli duygusal ve davranışsal etkilere, korku, depresyon, kızgınlık, düşmanlık ve uygunsuz cinsel davranışlara yol açar diyerek, çocukların, cinsel istismarı tanımlama veya gösterme yeteneğinde olduklarına inanılmalı ve profesyonel kişilerden destek alınmalı sonucuna varmışlardır.

Özen, Antar ve Özkan (2007) tarafından yapılan ve istismar yaşantısı ile zararlı madde kullanımı ilişkilerinin incelendiği çalışmada, Dicle Üniversitesi'nin çeşitli fakültelerinin son sınıfında okuyan 1.026 öğrenciye (erkek: 605, kız: 421) öğrencilerle yapılan çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır: Çocukluk çağındaki duygusal, fiziksel ve cinsel travmalar, aktif yaşam mücadelesine başlama aşamasında olan üniversite son sınıf öğrencilerinde olumsuz etkilerini sürdürmektedir. Bu yaşantılar öğrencilerde; geleceğe karşı ümitsizlik, depresif mizaç, olumsuz kendilik algısı ve sigaraya yönelme davranışında artışa yol açar sonucuna ulaşılmıştır.

Cinsel istismarla ilgili başka bir çalışmayı ise Çeçen (2008) çocuk cinsel istismarı: sıklığı, etkileri ve okul temelli önleme yolları üzerine yapmıştır. Çalışmasında gelişmiş ülkelerde çocuğa yönelik cinsel istismarın görülme sıklığı, çocuk üzerindeki yıkıcı etkileri ve önleme çalışmaları ile ilgili alan yazın gözden geçirmiş ve makalenin sonunda ülkemizde çocuk istismarı ile mücadelede okul temelli önleme müdahale programlarının uygulanmasının önemi belirtmiştir.

2.2.2. Yurtdışında Yapılmış Çalışmalar

Reidy (1977) istismar ve ihmale uğrayan çocukları karşılaştırdığı araştırmasında, istismar ve ihmal yaşantısı olan çocukların istismar ve ihmal yaşamayan çocuklara göre okulda daha fazla saldırgan davranışlar gösterdikleri ve istismara maruz kalan çocukların da ihmale uğrayan çocuklara göre daha saldırgan olduklarını bulmuştur (Akt: Farber & Egeland, 1996).

Anne, baba davranışları ile, çocukların özsayıları arasındaki ilişkiyi ortaokul 5. ve 6. sınıf düzeylerinde 61 kız ile 62 erkek öğrenci üzerinde inceleyen Growe (1980; Akt.,Güngör, 1989) anne babaların davranışları ile kız ve erkek çocukların özsayı

düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma bulgularına göre, annenin cezalandırıcı, denetimsel nitelikli davranışları ile kızların özsaygıları arasında olumlu bir ilişki, ayrıca babanın destekleyici türden davranışları ile erkeklerin özsaygısı arasında olumlu bir ilişki; anne babanın reddedici ve koruyucu davranışlarının ise olumsuz yönde etkilediği belirlenmiştir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre, anne-baba desteği ne denli fazla ve cezalandırmalar ne kadar az ise, özsaygının o oranda yüksek olduğu bulunmuştur.

Öfke kaynakları ile anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelendiği bir araştırmada (Montemayor, 1983), ilgisiz ve tutarsız davranan anne ve babaların çocuklarında saldırgan davranışların fazla olduğu gözlenmiştir. Öfke kontrolü zayıf ve saldırgan davranan gençlerin genellikle aile içinde sosyalleşmelerinin yetersiz olduğu saptanmıştır. Ergenin öfkeli ve saldırgan davranmasının nedeni olarak özel bir ebeveyn davranışı bulunmamasına rağmen ebeveynlerin ilgisiz ve tutarsız davranışlarından dolayı ergenin kabul edilebilir ve kabul edilemez davranışlar arasındaki ayrımı yapamadıkları gözlenmiştir.

Long (1986) tarafından yapılan bir araştırmada, aile yapısının (anne baba bir arada ya da değil) ve anne babanın anlaşmazlığının (biyolojik ebeveynin mutluluk düzeyi)üniversite birinci sınıf kız öğrencilerin benlik saygısı üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Araştırmanın bulguları ebeveynlerin mutluluğuyla gençlerin benlik saygıları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ancak aile yapısı ile ilişkili olmadığı saptanmıştır. Örneklem daha sonra üç gruba bölünmüştür. Mutsuz bir arada olan grup, mutlu bir arada olan gruptan anlamlı derecede düşük benlik saygısı gösterirken, ayrılmış grup ikisinin arasında yer almıştır. Bu çalışmanın sonuçlarına bakılacak olursa anne babanın anlaşmazlığı gencin benlik saygısını belirleyen temel değişken olarak nitelenebilir.

Farber ve Egeland (1987) alt sosyo-ekonomik düzey ailelerdeki yeni doğan bebeklerle yaptıkları boylamsal çalışmada, bu bebeklerin sergiledikleri yeterli gelişimi incelemiştir. Fiziksel olarak istismar edilen ve duygusal açıdan ihmal edilen çocukların yaşamlarının ilk 5 yılı boyunca gelişimlerinde gerilik gözlemlendiği belirtilmektedir. Çalışmada yeterli gelişim gösterenlerin önemli bölümünün güvenli bağlananlar arasında olduğu vurgulanmaktadır. Fiziksel açıdan istismar edilen ve

ihmal edilen çocuklarda ailede bir kişi ile kurulan sağlıklı ilişkinin (anne, baba ya da büyükanne olabilir) çocukların yeterli gelişimine destek olduğu belirtilmektedir. Bu çalışmada fiziksel istismar ve duygusal ihmale karşı incinmeyi azaltan en önemli koruyucu faktörün, çocuğa sağlanan duygusal destek ve yanıtlayıcılık olduğu ifade edilmektedir.

Moran and Eckenrode (1992), kız ergenlerde depresyon için benlik saygısı yanı sıra iyi olaylar ve kötü olaylar için denetim odağının etkisini de incelemişlerdir. İyi olaylar için denetim odağı istismar edilen grupta koruyucu faktör olarak işlev görürken, kötü olaylar için denetim odağının böyle bir etkisi bulunmamıştır. Yazarlar istismara uğrayan grupta, iyi olaylar için içsel denetim odaklı olmanın dayanıklılık sürecinde etkili olmasının nedenini spekülatif olarak şu şekilde açıklamaktadırlar. İstismar edilenler dünyayı temelde daha düşmanca bir yer olarak algıladığından iyi olaylar için algıladığı kontrol duygusu, bu olayların yaşanma olasılığını arttırabileceğine ilişkin düşüncesini de kuvvetlendirecektir. İstismara uğramayan kişi için ise dünya düşmanca bir yer değildir. İyi şeyler arada olabilir ve kişinin kontrolü altına alınamazlar. Dolayısıyla istismara uğrayan grupta iyi olaylar için içsel denetimli olmak kişinin iyi olay yaşamaya ilişkin kontrol ve umudunu arttırmakta dolayısıyla depresyonunu düşürmektedir.

İstismar yaşantısı, kişi ile ilişkili olanların ve benliğin olumsuz temsiline yol açmaktadır. Fiziksel istismar ve ihmale maruz kalanların düşük benlik saygısı gösterdiğini oraya koyan çalışmalar mevcuttur (Finkelhor, 1993)

Buri, Louiselle, Misukanis ve Mueller (1988), Ergenlerin benlik saygısına ebeveyn otoriterliğinin ve güvenilirliğinin (kabullenme) etkilerini incelemişlerdir. Çalışma, Amerika – Minnesota eyaletinde St. Thomas Üniversitesinde 230 üniversite öğrencisine uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda; anne-babanın otoriterliği, güvenilirliği (kabullenme) ve ergen benlik saygısı arasında doğrudan ilişki bulunmuştur. Otoriter ailelerin, ergenin kişisel potansiyelini sınırladığı ve ergeninde benliğini ve benlik saygısını zayıflattığı; güvenilir ebeveynlerin ise ergenleri aile kararlarına ve aile tartışmasına kattığı, bunun sonucunda ergenin kendini birey olarak kabul ettiği ve benlik saygısının olumlu etkilendiği bulunmuştur.

Weiss ve diğerleri (1992), yaptığı araştırmada yaşamın erken döneminde sıklıkla fiziksel şekilde uygulanan ciddi ve katı disiplinin çocuklarda saldırganlığa neden olduğunu bulmuştur. Saldırgan erkek çocuklarıyla çalışan araştırmacılar, onların daha fazla reddedilme, düşmanlık, fiziksel ceza ya da ebeveynleri tarafından istismara uğradıklarını bulmuştur .

Amerika’da okul çağı çocuklarında ihmal ve istismarın sonuçlarının incelendiği araştırmada fiziksel istismara uğrayan çocukların, istismara uğrayan akranlarına göre akademik ve duygusal değişkenlik gösterdiği, ihmale uğrayan çocukların okul performanslarının daha düşük olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonuçların aile üyelerinde yüksek düzeyde stres ve kısmen strese bağlı alkol ve ilaç kullanımı istismarla ve çocuklardaki fonksiyonlardaki yetersizlikle yüksek oranda ilişki gösterdiği belirtilmiştir. İstismara uğrayan çocukların ailelerinde depresyon ve çocuklarının hem istismar hem de ihmal eden ailelerdeki çocukların davranış problemleri yine ailede depresyonla yüksek düzeyde ilişkili olarak değerlendirilmiştir. Farklı türde çocuk kötüye kullanım deneyiminin, çocukların suç davranışlarını artırma olasılığı belirtilmiştir (Kurtz, Gaudin & Howing 1993).

Bowers, Smith ve Binney (1994), yaptıkları çalışmada İngiltere’de okulda zorba davranışlar gösteren ya da mağdur haline gelen çocukların hem birbirlerine hem de çocuklarına karşı şiddet kullanma eğiliminde ebeveynlere sahip olduğunu, baskıcı, zorlayıcı ailelerin çocuklarına karşı yıkıcı davranışlarda bulunduklarını saptamışlardır. Sternberg ve diğerleri (1993), istismara uğramış ve aile şiddetine tanıklık etmiş çocukların kontrol grubundaki çocuklara oranla akranlarına karşı daha fazla saldırganlık gösterme gibi dışsallaştırılmış davranışlar sergilediklerini bulmuşlardır (Akt. Baldry, 2003).

Çocuk ve ergenlerle yapılan çalışmalarda incelenen önemli özelliklerden biri, dünyaya gelen bebeğin ilk önemli ilişkisini tanımlayan bağlanmadır. İstismara maruz kalan çocuklarda bağlanmayı inceleyen araştırmalarda, bebek ve çocukların yaklaşık üçte ikisinin güvensiz bağlandığı belirtilmektedir (Cicchetti & Toth, 1995).

Smith ve Thornberry’nin (1995) aile şiddetine tanık olma ve çocuk istismarıyla şiddet davranışı gösterme arasındaki ilişkinin incelendiği bir araştırmasında; gençlerden

kontrol grubunun %38'inin, şiddet türlerinden birine maruz kalanların %60.1'inin, şiddet türlerinden her ikisine de maruz kalanların %73.2'sinin şiddet davranışını onayladığı saptanmıştır (Akt. Amodei ve Scott, 2002).

Mullen ve diğerleri (1996) yaptıkları araştırmada, çocukların fiziksel, duygusal ve cinsel istismarının uzun vadedeki sonuçlarını araştırmışlardır ve çocuklarda istismarın olumsuz sonuçlarının, ergenlik döneminde yani ileriki dönemlerde ortaya çıktığını bulmuşlardır. Ayrıca cinsel problemler, benlik saygısında düşüş gibi kişisel problemlerin de çıktığı bulgularına ulaşılmıştır

Cinsel istismara uğrayan çocuklarla (7-12 yaş) yapılan bir çalışmada ise bu dönemde kullanılan kaçınma başa çıkma mekanizmasının yüksek anksiyete ve düşük davranışsal problemlerle ilişkili olduğu bulunmuştur. Öfkeli başa çıkma davranışsal ve duygusal problemlerle ilişkili iken aktif/sosyal başa çıkmanın belirtilerle ilişkisiz olduğu bulunmuştur. Yazarlar yetişkinlerde yüksek belirtilerle ilişkili olan kaçınma başa çıkma mekanizmasının çocuklarda düşük semptomlarla ilişkisi bulunmasını farklı perspektifler çerçevesinde tartışmaktadırlar (Chaffin, Wherry & Dykman, 1997).

O'brein, Mutida ve Kristina, (1997) yaptıkları araştırmada, agresif aile çatışmasının çocuklarda düşük benlik saygısını yordayıcı bir değişken olduğunu bulmuşlardır. Çocuklarına sıcak davranan ve ilgi gösteren ebeveynlerin çocukları yüksek benlik saygısına sahip olarak bulmuşlardır. Ergenlikte birçok değişken üzerinde etkili bir değişken olan ana baba tutumu ile ilgili araştırmalar göstermektedir ki olumlu ana baba tutumu ergenlerde yüksek benlik saygısını da beraberinde getirmektedir. Otoriter anne baba tutumu sergileyen ebeveynlerin çocuklarında da düşük benlik saygısı gözlenmiştir. Sonuçlar ana baba tutumundan etkilendiği varsayılan akran ilişkileriyle birlikte düşünüldüğünde önemlidir.

Herman ve Harvey (1997) tarafından çocukluğunda fiziksel, cinsel istismara uğramış ve şiddete tanık olmuş ve araştırma kapsamına alınmış 77 psikiyatri hastası üzerinde, hastaların çocukluk istismarları yeniden incelenmesi suretiyle yapılan değerlendirmede hastaların %53'ünün yaşadıkları istismarı asla unutmadıkları, %77'sinin cinsel istismara, %69'unun fiziksel istismara, %21'inin aile içi şiddete tanık oldukları saptanmıştır. Bu kişilerin %68'inde post travmatik stres bozukluğu, %46'sında

post travmatik stres bozukluğuna eşlik eden anksiyete bozuklukları, %12'sinde dissosiyatif bozukluk, %10'unda ise distimik bozukluklar saptanmıştır.

Travma sonrası stres bozukluğu ile ilgili olarak 475 kız öğrenci üzerinde yapılan diğer araştırmada 15 yaş öncesi ve 15 yaş sonrası cinsel ve fiziksel istismarı saptamaya yöneliktir. 27 katılımcı cinsel istismar, 53 katılımcı fiziksel istismar, 31 kişi de ise hem fiziksel hem de cinsel istismar görölmektedir. 211 katılımcıda istismar olgusuna rastlanmamaktadır. Cinsel istismar vakalarında travma sonrası stres bozukluğunun yaygın olarak göröldüğü belirtilmiştir (Schaaf & McCanne, 1998).

Silver, Field, Sanders ve Diego'ya (2000), öfkelerinin şiddete doğru yöneldiğini düşünen ergenleri araştırıldığı bir çalışmalarında örneklem olarak 37'si erkek, 52'si kız toplam 89 ergen almışlardır. Bu ergenler (öfke grubu) öfkeli olmayan grupla karşılaştırılmış ve birkaç farklılık bulunmuştur. Sonuçta, öfkelerinin şiddete dönüşeceğinden endişe duyan ergenlerin ebeveynleriyle yetersiz iletişimlerinin olduğu, bunalım belirtileri gösterdikleri ve intihara yönelik düşüncelerinin olduğu anlaşılmıştır.

Yapılan diğer bir araştırmada çocukları üzerinde bedensel ceza uygulamayı anlamlı bulma, ailesel stres düzeyleri ve fiziksel çocuk istismarı potansiyeli arasındaki ilişkiyi incelenmek amaçlanmıştır. Normal popölasyondan 25, risk taşıyan ebeveynlerden 16 kişi olmak üzere toplam 41 aile üzerinde inceleme yapılmıştır. Yapılan araştırmanın bulgularına göre ailelerin stres düzeyleri çocuklarına fiziksel ceza uygulama potansiyelleri ile olumlu bir ilişki göstermektedir. Ailelerin cezaya ilişkin olumlu tutumlarının ailesel stresle etkileşim halinde olduğu belirtilmiştir. Ailesel stres düzeyleri bedensel cezayı olumlu bulan ailelerdeki çocuk istismarı ile anlamlı bir ilişki göstermektedir. Bunun tersi olarak çocuğa karşı bedensel cezayı olumlu bulmayan ailelerde ise ailesel stres çocuk istismarı potansiyeli ile ilişki göstermemektedir (Crouch & Behl 2001).

Bagley, Bertrand, Bolitho ve Mallick (2001), ailenin ergen benlik saygısı üzerindeki etkilerini ve aile işlevi üzerinde farklı ergen-ebeveyn görüşlerini incelediği çalışmada; Kanada'da, yaşları 12 ile 19 arasındaki 119 ergen ve ebeveynlerini, Güney ve Kuzey İngiltere'de ise 30 ergen ve ebeveynlerini dahil etmiştir. Çalışmada, Aile değerlendirme ölçeği (Mc Master Family Assessment Device), özsaygı ölçeği

(Rosenberg Self Esteem Scale) kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda; olumsuz aile ortamlarının çocukların benlik saygısını olumsuz etkilediği, aile işlevi üzerinde ergen ve ebeveynlerin farklı görüşlerde oldukları bulunmuştur.

Çalışmalar göstermiştir ki istismar aşırı şiddet gösteren ergenler arasında yaygındır. İstismarın çoğunlukla ev içinde yaşandığı gerçeği dolayısıyla kötü muamele kızlar ve aileleri arasındaki önemli duygusal ilişkiyi zayıflatmakta böylece anti sosyal davranışlara yönelim artmaktadır (Moeller, 2001).

Finzi ve arkadaşları (2001) tarafından yapılan araştırmada; bağlanma stilleri, saldırganlık, fiziksel istismar ve ihmal arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Araştırmada fiziksel istismara uğrayan ve ihmal edilen çocuklarla istismar ve ihmal yaşantısı olmayan 6-12 yaş arası çocukların bağlanma stilleri ve saldırganlık düzeyleri karşılaştırılmıştır. Fiziksel istismara uğrayan çocukların kaçınan bağıllık gösterdikleri ve saldırganlık düzeylerinin yüksek olduğu, ihmal edilen çocukların ise endişeli/çekingen bağıllık gösterdikleri ve fiziksel istismara uğrayanlara göre saldırganlık düzeylerinin daha düşük oldukları saptanmıştır. İstismar ve ihmal yaşantısı olmayan çocukların ise güvenli bağıllık gösterdikleri ve saldırganlık düzeylerinin çok düşük olduğu tespit edilmiştir.

Mommen, Kolko ve Pilkonis (2002) ise, aile içinde fiziksel istismara yol açan saldırganlığın sonuçlarını inceledikleri çalışmalarında, fiziksel istismara maruz kalan çocukların Beck Depresyon Envanterinden almış oldukları puanların fiziksel istismarla karşılaşmayan çocukların almış oldukları puanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır (Akt. Kaymak-Özmen, 2004).

Çocukluk döneminde fiziksel istismara maruz kalma ile ergenlik döneminde saldırganlık ve şiddet içeren davranışlar gösterme arasında pozitif bir ilişki vardır (Allen, 2001). Youngblade ve Belsky (1989) bebeklik, çocukluk, okul öncesi, okul çağı ve ergenlik döneminde istismara maruz kalan çocuk ve ergenlerin duygusal ve sosyal gelişimlerini değerlendirdikleri çalışmada, istismar yaşantısı olanların olmayanlara göre daha öfkeli oldukları, ailesi ve arkadaşlarına karşı zıtlastıkları, içe ve dışa yönelik saldırgan davranışlar gösterdikleri bulunmuştur (Akt: Gelles, 1987).

Lansford ve diğerleri (2002), yaptıkları çalışmada, ergenlerdeki akademik, davranışsal ve psikolojik problemlerde, kötü muamelenin süreli etkisini araştırmışlardır. 585 çocuk üzerinde 12 yıllık boylamsal yapılan araştırmada ergenlikte görülen psikolojik ve davranışsal problemlerin çocuklukta yaşanan kötü muameleyle ilişkili olduğunu saptamışlardır. Kötü muameleye uğrayan ergenlerde; saldırganlık, kaygı, depresyon, asosyallik, postravmatik stres bozukluğu, sosyal ve zihinsel problemlerin varlığı tespit edilmiştir.

Compano ve Munakata (2004), Filipinli 650 ortaokul öğrencisiyle yapılan bir çalışmaya göre; öfkenin, öğrencinin saldırganlığı ile arasında önemli bir bağlantının olduğu ve yüksek seviyede öfke ile okulda problemlili davranış, zayıf akademik başarı, arkadaşları tarafından dışlanma ve psikosomatik şikayetler arasında belirgin bir bağlantı olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun dışında kontrol edilemeyen öfke, ciddi olarak okuldaki şiddetle bağlantılı faktörlerden biri olarak gösterilmiştir.

Chapple, Tyler ve Bersani'nin (2005) çocuk ihmalinin kendini kontrol etme ve akran reddine etkisini araştırdıkları boylamsal çalışmada, ihmal edilen çocukların akranları tarafından reddedildiklerini bulmuşlardır. Özellikle fiziksel ihmale maruz kalan çocukların reddedildikleri saptanmıştır.

Burack ve diğerleri (2006) tarafından yapılan araştırmada ise istismara uğrayan ve uğramayan okul çağı çocukları ve ergenlerin arkadaşlık ilişkileri karşılaştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; istismara uğrayan çocuk ve ergenlerin, grup arkadaşlarına öfke ve düşmanlık duygularıyla yaklaşım gösterdikleri ve ilişkilerinin daha zayıf olduğu bulunmuştur.

Çocukluk döneminde ihmal ve istismara uğrama, risk faktörleri ve sağlığa etkisi ile ilgili bir araştırmada, Hussey ve diğerleri (2006) 15197 ergen ile görüşmeler yaparak, çocuk tacizini incelemişlerdir. Kişinin kendi beyanına göre rapor edilmiş ihmal, fiziksel istismarı, fiziksel saldırı ve çocukluk dönemindeki cinsel istismara maruz kalmanın yaygınlığını saptamak istenmiştir. Çocuk tacizi ve genç sağlığı (aşırı kilolu olma, depresyon, sigara, alkol, marihuana, ve diğer ciğere çekilen maddeler kullanma ve de şiddete eğilimli davranış) arasındaki ilişki araştırılmış ve çocuklukta yaşanan tacizlerin yaygın olduğu, taciz olasılığının çoğunun sosyodemografik karakteristikler

arasında değişiklik göstermekte olduğu ve her bir taciz şeklinin ergenlerin karşı karşıya olduğu çoğu sağlık riskleri ile bağlantılı olduğu sonucuna varılmıştır.

Çocukluk çağında istismara uğramış kişilerin uğramamış kişilere oranla konversiyon bozukluğu daha çok gösterdiği tespit edilmiştir ve çocukluk travma yaşam öyküleri fazla olan kişilerin daha çok intihar girişiminde bulunduğu bildirilmiştir (Grilo ve diğerleri).

Amerika’da yaşıyan Koreli göçmen aileleri üzerinde yapılan diğer bir araştırmanın sonuçlarına göre, aileler %49,4 oranında fiziksel istismar uygulamaktadır. İhmal fiziksel istismara oranla (%20) daha az görölmektedir. Bu ailelerin şiddeti çocukları disipline etmenin bir yolu olarak gördükleri belirtilmektedir. Çocukların duygusal istismarı aile içi şiddete tanık olmaları yol açmaktadır (Chang ve diğerleri 2006).

Ergenlik sonrası ve yetişkinlik öncesi dönem olan 18–21 yaş arası gençlerin çocukluk çağında yaşadıkları cinsel ve fiziksel istismarın sonraki eğitim başarılarına etkisini incelemek amacıyla bir araştırma yapılmıştır. İstismarın akademik başarıyı düşüren bir etken olarak değerlendirildiği görölmüştür (Boden ve diğerleri 2007).

Schatz, Smith, Borkowski, Whitman ve Keogh (2008), tarafından kötü muameleye uğrayan çocuklarla uğramayanlara yönelik yapılan araştırma sonuçlarında şu bulgulara ulaşılmıştır: Kötü muameleye uğrayan ergenlerde göre daha fazla kendini geri çekme davranışları, sosyal problemler ve zarar erici davranışlar gösterdikleri, düşük notlar aldıkları ve sınıf tekrarlamaya eğilimli oldukları bulunmuştur. Davranışsal problemler ve zorluklar kötü muamele gören çocukların davranışları olarak belirlenmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları ve bunların geçerlik güvenirlik çalışmaları, verilerin toplanması ve elde edilen verilerin istatistiksel analizine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma Mardin ili Yenişehir, Meydanbaşı, Ömerli ve Yeşilli ilçe sınırları içerisinde ortaöğretime devam eden 9- 10- 11- 12. sınıf ve 14- 18 yaş grubundaki öğrencilerin çocukluktaki örselenme yaşantılarının, öfke ifade tarzları, benlik saygıları ve yaşam doyumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemeyi amaçlayan, ilişkisel tarama modelinde, betimsel bir çalışmadır.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın çalışma evreni, 2011–2012 eğitim öğretim yılında, Mardin ili Meydanbaşı, Yenişehir, Yeşilli, Ömerli ilçe sınırları içinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı, Anadolu Lisesi, Fen Lisesi, Genel Lise türünde okullara devam eden 14–18 yaş arasındaki 9. 10. ve 11. ve 12. sınıf öğrencileridir.

Araştırmanın örneklemini, İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden yapılacak çalışma için gerekli olan izinler alınarak, Mardin ili merkez ilçelerindeki ortaöğretim kurumlarına devam eden 450 ergen oluşturmaktadır.

Okulların seçimi ulaşılabilir örnekleme yöntemine göre seçilmiştir. Ömerli ve Yeşilli ilçesinde birer ortaöğretim kurumu olduğundan yalnız bu okullar ve Yenişehir ve Meydanbaşı’nda bulunan okullar ise 16 tane olup bu okullardan işbirliğine açık olan okullar araştırmacı tarafından örnekleme dahil edilmiştir.

Tablo 1

Araştırmanın Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Cinsiyet ve Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı ve Yüzdeleri

Sınıf Düzeyi Cinsiyet		9. Sınıf		10. Sınıf		11. Sınıf		12. Sınıf		TOPLAM	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
CİNSİYET	Kız	74	35.2	103	49.0	29	13.8	4	1.9	210	46.7
	Erkek	84	35.0	107	44.6	36	15.0	13	5.4	240	53.3
TOPLAM		158	35.1	210	46.7	65	14.4	17	3.8	450	100.0

Tablo 1’de görüldüğü gibi, örnekleme yer alan öğrencilerin % 35.1’si dokuzuncu sınıf, % 46.7’si onuncu sınıf, % 14.4’i on birinci sınıf ve % 3.8’si ise on ikinci sınıf öğrencisidir. Örneklemi oluşturan 450 öğrencinin 210’u kız (%46.7), 240’ı erkektir (% 53.3). Örneklemi oluşturan ergenlerin devam ettikleri okul ve cinsiyete göre dağılımları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2

Örneklemi Oluşturan Ergenlerin Devam Ettikleri Okul ve Cinsiyete Göre Dağılımları

Sınıf Düzeyi Cinsiyet		Düz Lise		Anadolu Lis.		Fen Lisesi		TOPLAM	
		N	%	N	%	N	%	N	%
CİNSİYET	Kız	102	48.6	71	33.8	37	17.6	210	46.7
	Erkek	128	53.3	59	24.6	53	22.1	240	53.3
TOPLAM		230	51.1	130	28.9	90	20.0	450	100.0

Tablo 2 incelendiğinde, örnekleme alınan Anadolu ve Fen Lisesinde okuyan 108 kız ve 112 erkek öğrenci bulunurken; iki genel liseye devam eden 102 kız ve 128 erkek öğrenci olmak üzere toplam 450 öğrenci olduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada öğrenciler hakkında sosyodemografik özelliklere ilişkin veri toplamak için Kişisel Bilgi Formu, ergenlerin sürekli öfke ve öfke ifade tarzı değişkenine ilişkin veriler için “Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği”; ergenlerin çocukluk örselenme yaşantılarını (fiziksel, duygusal, cinsel) değişkenine ilişkin veriler için “Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği”; ergenlerin benlik saygısı değişkenine ilişkin veriler için “Rosenberg’in Benlik Saygısı Ölçeği” ve ergenlerin yaşam doyumları değişkenine ilişkin veriler “Yaşam Doyum Ölçeği ” kullanılarak toplanmıştır. Kişisel Bilgi Formu ve ölçeklerle ilgili bilgiler aşağıda detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada, öğrencilerin sosyo-demografik nitelikleri hakkında veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından yapılandırılmış bir “Kişisel Bilgi Formu” hazırlanmıştır. Bu formda, araştırmaya katılan öğrencinin cinsiyeti, yaşı, okul türü, sınıf düzeyi ile ilgili sorular sorulmuştur.

3.3.2. Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği

Bernstein diğerleri (1994) tarafından, 18 yaşından önceki örselenme yaşantılarını taramaya yönelik geliştirilmiş olup 40 maddelik, 5’li likert tipi bir ölçektir. Yanıt seçenekleri (1) hiçbir zaman, (2) nadiren, (3) bazen, (4) sıklıkla ve (5) çok sık olarak verilmiştir. Yüksek puanlar, o tür kötüye kullanımın çocukluk veya ergenlikte daha sık yaşandığını göstermektedir. Bernstein ve diğerlerinin yaptıkları çalışmada Cronbach Alpha katsayısı 0.79– 0.94 arasında değişmektedir. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışması madde bağımlısı bir grupta yapılmış ölçeğin fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar, duygusal ihmal ve fiziksel ihmal olmak üzere dört alt ölçeğinin olduğu belirlenmiştir. Özgün ölçekte fiziksel ya da duygusal kötüye kullanım puanları 23-115, duygusal ihmal puanları 21-105, fiziksel ihmal puanları 11-55, cinsel kötüye kullanım puanları 5- 25 arasında değişmektedir (Bernstein ve diğerleri, 1994). Ölçeğin Türkçeye uyarlaması çalışmalarını Aslan ve Alpaslan (1999) yapmıştır. Aslan ve Alpaslan (1999) üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları geçerlik çalışmaları kapsamında ölçeğin fiziksel, duygusal ve cinsel istismarı yansıtan bir faktör yapısına

sahip olduğunu belirlemişlerdir. Güvenirlik çalışması kapsamında ise cronbach alfa içtutarlık katsayılarının Fiziksel istismar için .94, Duygusal istismar ve ihmal için 0.95 ve cinsel istismar için .94 olduğunu ölçeğin genelinde ise .96 olduğunu tespit etmişlerdir. Bu araştırma kapsamında ise ölçeğin ergenler üzerinde geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Dörtüyzon ergenden (14-18 yaş) elde edilen veriler üzerinden doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve faktör yapısının Aslan ve Alpaslan'ın 1999'da elde ettiği faktör yapısını doğruladığı ve uyum indislerinin oldukça iyi uyum değerlerine sahip olduğu gözlenmiştir ($X^2= 745.09$; CFI = .91; TLI = .90.23; RMSEA= 0.04) ancak ergen örnekleminde üniversite örneklemindekinden farklı olarak faktör yükü .30'un altında kalan 5 madde ölçme aracından çıkarılmıştır. Bu çalışma kapsamında ölçeğin yapılan güvenilirlik çalışmasında ise ölçeğin alt ölçekler ve genelinde cronbach alfa içtutarlık katsayılarına bakılmış fiziksel istismar için .85, duygusal istismar ve ihmal için .89 , cinsel istismar için .72 ve genel ölçek için ise .90 olarak hesaplanmıştır. Bütün bu yapılan istatistiksel analizler sonrasında ölçme aracının ergenler üzerinde geçerli ve güvenilir bir biçimde kullanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

3.3.3. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği

Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği Spielberger (1988) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek Durumluluk Öfke alt testi dışında, Sürekli Öfke ve Öfke Tarz Alt ölçeklerinin Türkçeye uyarlaması Özer (1994) tarafından yapılmıştır. Türkçe formunda Cronbach Alfa değerleri ayrı ayrı hesaplanmış olup "Sürekli Öfke" boyutu için .79; "öfke kontrolü" boyutu için .84 "dışa yönelik öfke" boyutu için .78 ve "içe yönelik öfke" boyutu için ise .62 olarak bulunmuştur (Özer, 1994). Ölçekte sürekli öfkeyi ölçmek için 10 madde bulunmaktadır. Öfke İfade Tarz Ölçeği ise sekizer maddeyi kapsayan 3 bölümden ve toplam 24 maddeden oluşmaktadır. Ölçek 10+24 olmak üzere toplam 34 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin puanlaması sürekli öfke düzeyi ve öfke ifade biçimleri için ayrı ayrı yapılmaktadır. 10 maddelik Sürekli Öfke Ölçeğinden 10 ile 40 arasında bir puan elde edilmektedir. Öfke İfade Tarzı Ölçeğinden ise, sekizer maddelik her boyuttan 8 ile 32 arasında bir puan elde edilmektedir. Sürekli Öfke; Öfke İçte, Öfke Dışa ölçeklerinden alınan puanların düşük olması olumlu nitelik kazanırken, Öfkenin Kontrolünde puanların yüksek oluşu olumlu nitelik arz etmektedir. Ölçekten toplam bir puan elde edilmemektedir (Özer, 1994).

3.3.4. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

Bugün birçok çalışmada benlik saygısı ölçümü için kullanılan güvenilir dört ana ölçekten biri olarak literatürde yer alan ölçek 1965 yılında Rosenberg tarafından geliştirilmiştir. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, kişinin kendini değerlendirmesindeki genel tutumunu belirlemeyi hedeflemektedir. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği 12 alt ölçekten oluşan çoktan seçmeli 63 maddelik bir ölçektir. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinin ilk alt testi benlik saygısını ölçmek amacıyla diğer alt testler ise benlik saygısı ile ilişkili durumları ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu çalışmada ilk alttest olan ve 10 maddeden oluşan Benlik Saygısı Alt Ölçeği kullanılmıştır (Çuhadaroglu, 1985). Benlik Saygısı Alt Ölçeğinde 5'i olumlu 5'i olumsuz olmak üzere toplam 10 madde yer almaktadır. Ölçeğin puanlaması Guttman Ölçekleme Tekniği yapısına uygun bir şekilde dikotomik olarak yapılmaktadır ve denekler 0 ile 6 puan arasında toplam puan almaktadırlar. Ölçekten alınan toplam puanın yüksek olması benlik saygısı düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir. Bu puanlama tekniğine göre; 0-1 puan yüksek düzeydeki benlik saygısı, 2-4 arasındaki puanlar orta düzeydeki benlik saygısı, 5-6 puanları düşük düzeydeki benlik saygısı olarak değerlendirilmektedir. (Çuhadaroglu, 1985). Bu çalışmada Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği 4'lü likert tipi yanıtlama biçimi ile kullanılmıştır. Alınabilecek en yüksek puan 40 iken en düşük puan 10'dur. Ölçekten alınacak yüksek puan yüksek benlik saygısını, düşük puan ise düşük benlik saygısını göstermektedir. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinin bir örneği Ek 4'de sunulmaktadır.

3.3.5.Yaşam Doyumu Ölçeği

Öğrencilerin yaşam doyumları, Diener, Emmons, Larsen ve Griffin (1985) tarafından geliştirilmiş olan ve Türkçe'ye uyarlaması Köker (1991) tarafından yapılan Yaşam Doyumu Ölçeği ile belirlenmiştir. Bireyin kendi yaşamına ilişkin öznel değerlendirmesini yansıtan ölçek, algılanan genel yaşam doyumunu ölçmektedir. Diener ve diğerleri orijinal çalışmada 41 ölçeğin güvenilirliğini Cronbach Alfa .87 olarak, ölçüt bağımlı geçerliğini ise .82 olarak bulmuşlardır. Ölçek Türkiye'deki popülasyona Yetim (1991) tarafından uygulanmıştır. Yaşam Doyumu Ölçeği 7 dereceli Likert tipi bir ölçektir. Bireylerden her bir ifadeyi, o ifade de belirtilen durumun kendileri için ne kadar doğru olduğunu düşünerek “kesinlikle katılmıyorum” (1) ile “kesinlikle katılıyorum” (7) arasında değişen bir derecelemeyi kullanarak yanıtlamaları

istenmektedir. Ölçekten alınacak yüksek puanlar yaşam doyumunun yüksek olduğuna işaret etmektedir.

3.4. Veri Toplama İşlemi

Araştırma ortaöğretim okullarında yapılabilmesi için gereken izinler Mardin İl Milli Eğitim Müdürlüğünden alınmıştır. İznin bir kopyası Ek 6’da sunulmaktadır.

Araştırmada kullanılan Kişisel Bilgi Formu ile birlikte “Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği”, “Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği”, “Rosenberg’in Benlik Saygısı Ölçeği ” ve “Yaşam Doyum Ölçeği” 2011- 2012 eğitim- öğretim yılı Eylül ayında uygulanmıştır.

Okullarla ön görüşme yapıp izin belgesinin bir kopyası okula verilerek araştırmanın amacı hakkında kısa bir bilgi verilmiş ve uygulama için uygun sınıflar ve saatler tespit edilmiştir. Okul Psikolojik Danışmanları ile sınıflara girerek uygulama işlemi yapılmıştır. Araştırma kapsamındaki veri toplama araçları okullarda ders saatlerinde tek oturumda dağıtılarak uygulanmıştır. Araştırma kapsamında ad ve soyad gibi kimlik bilgileri istenmemiştir. Toplanan bilgilerin sadece araştırmacı tarafından görüleceğine, ebeveynler ve okullar gibi kurum ya da kişilerle paylaşılmayacağına ilişkin güvence verilmiş bu yüzden samimi ve içten bir şekilde cevaplamaları istenmiştir. Formlar öğrencilere dağıtılarak masa üstüne bırakılan bir zarf içinde geri alınmıştır. Uygulamalar sırasında konu ile ilgili sorulara yanıt verilmiştir. Ders saatinde katılımcıların formu doldurmaları yaklaşık 30 ile 50 dakika arası sürmüştür. Araştırmaya katılan öğrencilerin çocuk istismarı ve ihmali yaşantısı nedeniyle yardıma ihtiyaç duyabilecekleri düşünülerek hem formlara araştırmacının ad, adres, mail, telefon bilgileri yazılmış hem de her okulun yönetimine ve psikolojik danışma ve rehberlik bölümlerine araştırmacının iletişim bilgileri bırakılarak gerektiğinde arayabilecekleri ifade edilmiştir.

3.5. Verilerin İstatistiksel Analizi

Araştırma ile ilgili uygulama tamamlandıktan sonra bilgi toplamak üzere verilen formların tümü araştırmacı tarafından kontrol edilmiştir. Veri toplama araçları, toplam

467 öğrenciye uygulanmıştır. Ancak 17 öğrenci ölçeği eksik ve hatalı doldurduğundan, 450 öğrenci araştırma kapsamına alınmıştır. Ölçek yoluyla elde edilen veriler sınıflandırılarak bilgisayar programına aktarılmıştır. Verilerin istatistiksel analizinde SPSS-WINDOWS 11.5 paket programı kullanılmıştır. Örselenme yaşantılarına göre öfke ifade tarzları, benlik saygısı ve yaşam doyumunun farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi, bu değişkenler arasındaki ilişkilerin hesaplanmasında ise Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı yöntemlerinden yararlanılmıştır. Öğrencilerin fiziksel, duygusal ve cinsel istismar yaşantısına sahip olup olmadıklarının belirlenmesinde her bir alt ölçekte öğrencilerin her bir maddeye verdikleri yanıtlar değerlendirilerek, ölçek maddelerine verilen “hiçbir zaman” yanıtı *istismar yok*; “nadiren, bazen, sıklıkla ve çok sık” yanıtları ise *istismar var* olarak kabul edilmiştir.

Bulguların anlamlı olup olmadığının yorumlanmasında ise .05 anlamlılık düzeyi ölçüt alınmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde örnekleme yer alan öğrencilere ilişkin elde edilen bulgular alt amaçlara göre sırası ile sunulmuştur.

4.1. Örselenmiş Çocukluk Yaşantıları Alt Ölçekleri ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Alt Ölçekleri ile Rosenberg'in Benlik Saygısı Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeklerine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Örnekleme oluşturan öğrencilerin Örselenmiş Çocukluk Yaşantıları Ölçeği ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları ile Rosenberg'in Benlik Saygısı Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeklerine İlişkin aldıkları puanların ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3

Örselenmiş Çocukluk Yaşantıları Alt Ölçekleri (Fiziksel, Duygusal, Cinsel) ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Alt Ölçekleri (Sürekli Öfke, Öfke İçer, Öfke Dışa, Öfke Kontrol) ile Rosenberg'in Benlik Saygısı Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeklerine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Alt Ölçekler	N	X	Ss
Fiziksel İstismar	450	21.18	6.50
Duygusal İstismar	450	35.39	9.95
Cinsel İstismar	450	6.15	2.36
Sürekli Öfke	450	26.42	5.88
Öfke İçer	450	17.97	4.25
Öfke Dışa	450	17.77	4.89
Öfke Kontrol	450	20.57	4.90
Benlik Saygısı	450	21.00	5.49
Yaşam Doyumu	450	29.01	5.17

4.2. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Cinsiyetlere Göre Örselenmiş Çocukluk Yaşantılarına İlişkin Bulgular

Örneklemi oluşturan öğrencilerin cinsiyetlerine göre Örselenmiş Çocukluk Yaşantıları Ölçeği ve alt ölçeklerinden aldıkları puanların ortalama ve standart sapma puanları hesaplanmış ve Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4

Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Alt Ölçekler	Cinsiyet	N	X	Ss
Fiziksel İstismar	Kız	210	21.01	6.37
	Erkek	240	21.32	6.62
	Toplam	450	21.18	6.50
Duygusal İstismar	Kız	210	34.00	9.92
	Erkek	240	36.61	9.84
	Toplam	450	35.39	9.95
Cinsel İstismar	Kız	210	5.57	1.76
	Erkek	240	6.66	2.68
	Toplam	450	6.15	2.36

Tablo 4 incelendiğinde fiziksel, duygusal ve cinsel istismar alt ölçeklerinde erkek öğrencilerin hem aritmetik ortalamalarının hem de standart sapmalarının kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Cinsiyet açısından örselenmiş çocukluk yaşantıları ölçeği ve alt ölçekleri arasında gözlenen ortalama farklılıklarının anlamlı olup olmadığını incelemek için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmış ve sonuçları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5

Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Tek Yönlü Varyans Analiz Sonuçları

Alt Ölçekler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Fiziksel İstismar	Gruplar arası	10.200	1	10.200	.241	.624
	Gruplar İçi	18976.220	448	42.358		
	Toplam	18986.420	449			
Duygusal İstismar	Gruplar arası	761.633	1	761.633	7.801	.005
	Gruplar İçi	43739.958	448	97.634		
	Toplam	44501.591	449			
Cinsel İstismar	Gruplar arası	134.349	1	134.349	25.366	.000
	Gruplar İçi	2372.762	448	5.296		
	Toplam	2507.111	449			

Tablo 5’de görüldüğü üzere, örnekleme oluşturan öğrencilerin Örselenmiş Çocukluk Yaşantıları Ölçeği’nin “fiziksel istismar” alt ölçek puanlarına bakıldığında, öğrencilerin cinsiyetlerine göre grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır [$F_{(1-449)} = .241$, $p > .05$]. Örnekleme oluşturan öğrencilerin Örselenmiş Çocukluk Yaşantıları Ölçeği’nin duygusal istismar [$F_{(1-449)} = 7.801$, $p < .05$] ve cinsel istismar alt ölçeklerinden aldıkları puanlara [$F_{(1-449)} = 25.366$, $p < .05$] bakıldığında, öğrencilerin cinsiyetlerine göre oluşturulan grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark erkek ergenlerin lehine anlamlı bulunmuştur.

4.3. Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Fiziksel İstismar Yaşantısı Olma veya Olmama Durumu ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlarına İlişkin Bulgular

Örnekleme oluşturan öğrencilerin geçmişte fiziksel istismar yaşantısı olma veya olmama durumuna göre Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları alt ölçeklerinden aldıkları puanların ortalama ve standart sapma puanları hesaplanmış ve Tablo 6’te gösterilmiştir.

Tablo 6

Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Fiziksel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumu ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Alt Ölçekler	Fiziksel İstismar Yaşantısı	N	X	Ss
Sürekli Öfke	Yaşamayan	215	24.92	5.24
	Yaşayan	235	27.79	6.19
	Toplam	450	26.42	5.88
Öfke İçe	Yaşamayan	215	17.31	4.14
	Yaşayan	235	18.57	4.26
	Toplam	450	17.97	4.25
Öfke Dışa	Yaşamayan	215	17.00	5.20
	Yaşayan	235	18.48	4.48
	Toplam	450	17.77	4.89
Öfke Kontrol	Yaşamayan	215	21.31	5.34
	Yaşayan	235	19.88	4.37
	Toplam	450	20.57	4.90

Tablo 6 incelendiğinde fiziksel istismar yaşantısı olan öğrencilerle olmayan öğrenciler arasında sürekli öfke, öfke içe, öfke dışa puanlarında en yüksek aritmetik ortalama ve standart sapma geçmişte fiziksel istismar yaşantısı olan öğrencilerde bulunmuştur. Tablo 6'ya göre fiziksel istismar yaşantısı olan öğrencilerle olmayan öğrenciler arasında öfke kontrol puanlarında fiziksel istismar yaşantısına sahip olmayan öğrencilerin yüksek ortalamaya sahip oldukları görülmüştür.

Geçmişte fiziksel istismar yaşantılarının olup olmama durumlarına göre sürekli öfke ve öfke ifade tarzları alt ölçeklerinden alınan puanlar arasındaki ortalamalar arasındaki farklılıkların anlamlı olup olmadığını incelemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmış ve sonuçlar Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7

Geçmişte Fiziksel İstismar Yaşantısı Olduğunu ve Böyle Bir Yaşantısı Olmadığını Belirten Öğrencilerin Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Alt Ölçekler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Sürekli Öfke	Gruplar arası	922.185	1	922.185	28.201	.000
	Gruplar İçi	14649.592	448	32.700		
	Toplam	15571.778	449			
Öfke İçe	Gruplar arası	179.057	1	179.05	10.106	.002
	Gruplar İçi	7937.568	448	17.718		
	Toplam	8116.624	449			
Öfke Dışa	Gruplar arası	247.633	1	227.63	10.549	.001
	Gruplar İçi	10516.698	448	23.475		
	Toplam	10764.331	449			
Öfke Kontrol	Gruplar arası	228.608	1	228.60	9.666	.002
	Gruplar İçi	10595.616	448	23.651		
	Toplam	10824.224	449			

Tablo 7’de görüldüğü üzere Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği *sürekli öfke* [$F_{(1,449)} = 28.201, p < .05$]; *öfke içe* [$F_{(1,449)} = 10.106, p < .05$]; *öfke dışa* [$F_{(1,449)} = 10.549, p < .05$] alt ölçek puanlarına bakıldığında, örnekleme oluşturan öğrencilerin fiziksel istismar yaşıyıp yaşamama durumlarına göre oluşturulan grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark fiziksel istismar yaşayanların lehine anlamlı bulunmuştur. Tablo 7’ye göre Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği “*öfke kontrol*” alt ölçek puanlarına bakıldığında, örnekleme oluşturan öğrencilerin fiziksel istismar yaşıyıp yaşamama durumlarına göre oluşturulan grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark fiziksel istismar yaşamayanların lehine anlamlı bulunmuştur [$F_{(1,449)} = 9.666, p < .05$].

4.4. Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Duygusal İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumu ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlarına İlişkin Bulgular

Örnekleme oluşturan öğrencilerin geçmişte duygusal istismar yaşantısı olma ve olmama durumuna göre Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği ve alt ölçeklerinden aldıkları puanların ortalama ve standart sapma puanları hesaplanmış ve Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8

Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Duygusal İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumu ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Alt Ölçekler	Duygusal İstismar Yaşantısı	N	X	Ss
Sürekli Öfke	Yaşamayan	205	25.58	5.99
	Yaşayan	245	27.95	5.34
	Toplam	450	26.42	5.88
Öfke İçe	Yaşamayan	205	17.33	4.17
	Yaşayan	245	18.50	4.25
	Toplam	450	17.97	4.21
Öfke Dışa	Yaşamayan	205	16.90	5.05
	Yaşayan	245	18.50	4.64
	Toplam	450	17.76	4.89
Öfke Kontrol	Yaşamayan	205	21.53	5.37
	Yaşayan	245	19.76	4.33
	Toplam	450	20.57	4.90

Tablo 8 incelendiğinde duygusal istismar yaşantısı olan öğrencilerle olmayan öğrenciler arasında sürekli öfke, öfke içe, öfke dışa puanlarında en yüksek aritmetik ortalamalar geçmişte duygusal istismar yaşantısı olan öğrencilerde bulunmuştur. Tabloya göre duygusal istismar yaşantısı olan öğrencilerle olmayan öğrenciler arasında öfke kontrol puanlarında duygusal istismar yaşantısı olmayan öğrencilerin olan öğrencilere göre daha yüksek ortalamaya sahip oldukları

görülmüştür.

Geçmişte duygusal istismar yaşantılarının olup olmama durumlarına göre sürekli öfke ve öfke ifade tarzları alt ölçeklerinden alınan puanlar arasındaki ortalamalar arasındaki farklılıkların anlamlı olup olmadığını incelemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmış ve sonuçlar Tablo 9’de gösterilmiştir.

Tablo 9

Geçmişte Duygusal İstismar Yaşantısı Olduğunu ve Böyle Bir Yaşantısı Olmadığını Belirten Öğrencilerin Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Alt Ölçekler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Sürekli Öfke	Gruplar arası	1270.430	1	1270.430	39.797	.000
	Gruplar İçi	14301.348	448	31.923		
	Toplam	15571.778	449			
Öfke İçe	Gruplar arası	153.949	1	153.945	8.661	.003
	Gruplar İçi	7962.685	448	17.774		
	Toplam	8116.624	449			
Öfke Dışa	Gruplar arası	247.633	1	227.632	12.133	.001
	Gruplar İçi	283.843	448	23.394		
	Toplam	10764.331	449			
Öfke Kontrol	Gruplar arası	350.979	1	350.979	15.013	.000
	Gruplar İçi	10473.245	448	23.378		
	Toplam	10824.224	449			

Tablo 9’da görüldüğü üzere Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği *sürekli öfke* [$F_{(1,449)} = 39.797, p < .05$]; *öfke içe* [$F_{(1,449)} = 10.106, p < .05$]; *öfke dışa* [$F_{(1,449)} = 12.133, p < .05$] alt ölçek puanlarına bakıldığında, örnekleme oluşturan öğrencilerin duygusal istismar yaşıyıp yaşamama durumlarına göre oluşturulan grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark duygusal istismar yaşayanların lehine anlamlı bulunmuştur. Tablo 9’a göre Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği

öfke kontrol alt ölçek puanlarına bakıldığında, örnekleme oluşturan öğrencilerin duygusal istismar yaşıyıp yaşamama durumlarına göre oluşturulan grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark duygusal istismar yaşamayanların lehine anlamlı bulunmuştur [$F_{(1-449)} = 15.013$, $p < .05$].

4.5. Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Cinsel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumu ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlarına İlişkin Bulgular

Örnekleme oluşturan öğrencilerin geçmişte cinsel istismar yaşantısı olma ve olmama durumuna göre Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği ve alt ölçeklerinden aldıkları puanların ortalama ve standart sapma puanları hesaplanmış ve Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10

Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Cinsel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumu ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Alt Ölçekler	Cinsel İstismar Yaşantısı	N	X	Ss
Sürekli Öfke	Yaşamayan	304	25.57	6.07
	Yaşayan	146	28.19	5.04
	Toplam	450	26.42	5.88
Öfke İçer	Yaşamayan	304	17.56	4.34
	Yaşayan	146	18.80	3.92
	Toplam	450	17.97	4.25
Öfke Dış	Yaşamayan	304	16.92	4.52
	Yaşayan	146	19.54	5.18
	Toplam	450	17.77	4.89
Öfke Kontrol	Yaşamayan	304	21.09	4.94
	Yaşayan	146	19.48	4.67
	Toplam	450	20.57	4.90

Tablo 10 incelendiğinde cinsel istismar yaşantısı olan öğrencilerle olmayan

öğrenciler arasında sürekli öfke, öfke içe, öfke dışı puanlarında en yüksek aritmetik ortalamalar geçmişte cinsel istismar yaşantısı olan öğrencilerde bulunmuştur. Tablo 10'a göre duygusal istismar yaşantısı olan öğrencilerle olmayan öğrenciler arasında öfke kontrol puanlarında duygusal istismar yaşantısı olmayan öğrencilerin olan öğrencilere göre daha yüksek ortalamaya sahip oldukları görülmüştür.

Geçmişte cinsel istismar yaşantılarının olup olmama durumlarına göre sürekli öfke ve öfke ifade tarzları alt ölçeklerinden alınan puanlar arasındaki ortalamalar farklılıklarının anlamlı olup olmadığını incelemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmış ve sonuçlar Tablo 11'de gösterilmiştir.

Tablo 11

Geçmişte Cinsel İstismar Yaşantısı Olduğunu ve Böyle Bir Yaşantısı Olmadığını Belirten Öğrencilerin Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Alt Ölçekler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Sürekli Öfke	Gruplar arası	676.740	1	676.740	20.354	.000
	Gruplar İçi	14895.038	448	33.248		
	Toplam	15571.778	449			
Öfke İçe	Gruplar arası	151.445	1	151.445	8.518	.004
	Gruplar İçi	7965.179	448	17.779		
	Toplam	8116.624	449			
Öfke Dışa	Gruplar arası	673.670	1	673.670	29.909	.001
	Gruplar İçi	10090.61	448	22.524		
	Toplam	10764.331	449			
Öfke Kontrol	Gruplar arası	254.331	1	254.33	10.780	.001
	Gruplar İçi	10569.894	448	23.594		
	Toplam	10824.224	449			

Tablo 11'de görüldüğü üzere Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği *sürekli öfke* [$F_{(1-449)} = 20.354, p < .05$]; *öfke içe* [$F_{(1-449)} = 8.518, p < .05$]; *öfke dışı* [$F_{(1-449)} = 29.909, p < .05$] alt ölçek puanlarına bakıldığında, örnekleme oluşturan

öğrencilerin cinsel istismar yaşıyıp yaşamama durumlarına göre oluşturulan grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark cinsel istismar yaşayanların lehine anlamlı bulunmuştur

Tablo 11'e göre Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği *öfke kontrol* alt ölçek puanlarına bakıldığında, örnekleme oluşturan öğrencilerin cinsel istismar yaşıyıp yaşamama durumlarına göre oluşturulan grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark cinsel istismar yaşamayanların lehine anlamlı bulunmuştur [$F_{(1-449)} = 10.780$, $p < .05$].

4.6. Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Fiziksel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumlarına Göre Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumuna İlişkin Bulgular

Örnekleme oluşturan öğrencilerin geçmişte fiziksel istismar yaşantısı olma ve olmama durumuna göre Rosenberg'in Benlik Saygısı Ölçeği ile Yaşam Doyumu Ölçeğinden aldıkları puanların ortalama ve standart sapma puanları hesaplanmış ve Tablo 12'de sunulmuştur.

Tablo 12

Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Fiziksel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumuna Göre Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Alt Ölçekler	Fiziksel İstismar Yaşantısı	N	X	Ss
Benlik Saygısı	Yaşamayan	215	30.16	5.09
	Yaşayan	235	27.95	5.02
	Toplam	450	29.01	5.17
Yaşam Doyumu	Yaşamayan	215	22.32	5.65
	Yaşayan	235	19.80	5.07
	Toplam	450	21.00	5.49

Tablo 12 incelendiğinde örnekleme oluşturan fiziksel istismar yaşantısı olan öğrencilerle olmayan öğrencilerin benlik saygısı ve yaşam doyum puanları arasında en

yüksek ortalama ve standart sapmalar geçmişte fiziksel istismar yaşantısı olmayan öğrencilerde bulunmuştur.

Örnekleme oluşturan öğrencilerin geçmişte fiziksel istismar yaşantısı olma ve olmama durumuna göre Rosenberg'in Benlik Saygısı Ölçeği ile Yaşam Doyumu Ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları arasında farklılık olup olmadığını anlamak amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmış hesaplanmış ve sonuçları Tablo 13'de sunulmuştur.

Tablo 13

Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Fiziksel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumuna Göre Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Alt Ölçekler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Benlik Saygısı	Gruplar arası	548.373	1	548.373	21.431	.000
	Gruplar İçi	11463.547	448	25.588		
	Toplam	12011.920	449			
Yaşam Doyumu	Gruplar arası	713.759	1	713.759	24.865	.000
	Gruplar İçi	12860.205	448	28.706		
	Toplam	13573.964	449			

Tablo 13 incelendiğinde Rosenberg'in Benlik Saygısı Ölçeği [$F_{(1,449)} = 21.431$, $p < .05$] ve Yaşam Doyumu Ölçeği [$F_{(1,449)} = 24.865$, $p < .05$] puanlarına bakıldığında örnekleme oluşturan öğrencilerin fiziksel istismar yaşayıp yaşamama durumlarına göre oluşturulan grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark fiziksel istismar yaşamayanların lehine bulunmuştur.

4.7. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Duygusal İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumlarına Göre Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumuna İlişkin Veriler

Örneklemi oluşturan öğrencilerin geçmişte duygusal istismar yaşantısı olma ve olmama durumuna göre Rosenberg'in Benlik Saygısı Ölçeği ile Yaşam Doyumu Ölçeğinden aldıkları puanların ortalama ve standart sapma puanları hesaplanmış ve Tablo 14'de sunulmuştur.

Tablo 14

Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Duygusal İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumuna Göre Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Alt Ölçekler	Duygusal İstismar Yaşantısı	N	X	Ss
Benlik Saygısı	Yaşamayan	205	30.07	5.13
	Yaşayan	245	28.12	5.03
	Toplam	450	29.01	5.17
Yaşam Doyumu	Yaşamayan	205	22.42	5.40
	Yaşayan	245	19.82	5.30
	Toplam	450	21.00	5.49

Tablo 14 incelendiğinde örneklemi oluşturan öğrencilerin duygusal istismar yaşantısı olan ve olmayan öğrencilerin benlik saygısı ve yaşam doyum puanları arasında en yüksek ortalama ve standart sapmalar geçmişte duygusal istismar yaşantısı olmayan öğrencilerde bulunmuştur.

Örneklemi oluşturan öğrencilerin geçmişte duygusal istismar yaşantısı olma ve olmama durumuna göre Rosenberg'in Benlik Saygısı Ölçeği ile Yaşam Doyumu Ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları arasında farklılık olup olmadığını anlamak amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmış hesaplanmış ve sonuçları Tablo 15'de sunulmuştur.

Tablo 15

Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Duygusal İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumuna Göre Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Alt Ölçekler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Benlik Saygısı	Gruplar arası	422.940	1	422.940	16.350	.000
	Gruplar İçi	11588.980	448	25.588		
	Toplam	12011.920	449			
Yaşam Doyumu	Gruplar arası	754.433	1	754.433	26.365	.000
	Gruplar İçi	12819.531	448	28.615		
	Toplam	13573.964	449			

Tablo 15 incelendiğinde Rosenberg'in Benlik Saygısı Ölçeği [$F_{(1-449)} = 16.350$, $p < .05$] ve Yaşam Doyumu Ölçeği [$F_{(1-449)} = 26.365$, $p < .05$] puanlarına bakıldığında örnekleme oluşturan öğrencilerin duygusal istismar yaşıyıp yaşamama durumlarına göre oluşturulan grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark duygusal istismar yaşamayanların lehine anlamlı bulunmuştur.

4.8. Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Cinsel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumlarına Göre Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumuna İlişkin Veriler

Örnekleme oluşturan öğrencilerin geçmişte cinsel istismar yaşantısı olma ve olmama durumuna göre Rosenberg'in Benlik Saygısı Ölçeği ile Yaşam Doyumu Ölçeğinden aldıkları puanların ortalama ve standart sapma puanları hesaplanmış ve Tablo 16'da sunulmuştur.

Tablo 16

Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Cinsel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumuna Göre Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Alt Ölçekler	Cinsel İstismar Yaşantısı	N	X	Ss
Benlik Saygısı	Yaşamayan	304	29.55	5.12
	Yaşayan	146	27.88	5.10
	Toplam	450	29.01	5.17
Yaşam Doyumu	Yaşamayan	304	21.52	5.56
	Yaşayan	146	19.93	5.21
	Toplam	450	21.00	5.49

Tablo 16 incelendiğinde örnekleme oluşturan öğrencilerin cinsel istismar yaşantısı olan ve olmayan öğrencilerin benlik saygısı ve yaşam doyum puanları arasında en yüksek ortalama ve standart sapmalar geçmişte cinsel istismar yaşantısı olmayan öğrencilerde bulunmuştur.

Örnekleme oluşturan öğrencilerin geçmişte cinsel istismar yaşantısı olma ve olmama durumuna göre Rosenberg'in Benlik Saygısı Ölçeği ile Yaşam Doyumu Ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları arasında farklılık olup olmadığını anlamak amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmış hesaplanmış ve sonuçları Tablo 17'de sunulmuştur.

Tablo 17

Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Cinsel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumuna Göre Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Alt Ölçekler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Benlik Saygısı	Gruplar arası	275.850	1	275.850	10.530	.001
	Gruplar İçi	11736.070	448	26.197		
	Toplam	12011.920	449			
Yaşam Doyumu	Gruplar arası	247.680	1	247.680	8.326	.004
	Gruplar İçi	13326.284	448	29.746		
	Toplam	13573.964	449			

Tablo 17 incelendiğinde Rosenberg'in Benlik Saygısı Ölçeği [$F_{(1,449)} = 10.530$, $p < .05$] ve Yaşam Doyumu Ölçeği [$F_{(1,449)} = 8.326$, $p < .05$] puanlarına bakıldığında örnekleme oluşturan öğrencilerin duygusal istismar yaşıyıp yaşamama durumlarına göre oluşturulan grupların aritmetik ortalamaları arasında cinsel istismar yaşamayanların lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur

4.9. Örselenmiş Çocukluk Yaşantıları Alt Ölçekleri (Fiziksel, Duygusal, Cinsel) ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Alt Ölçekleri (Sürekli Öfke, Öfke İçer, Öfke Dışar, Öfke Kontrol) ile Rosenberg'in Benlik Saygısı Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeklerine İlişkin Bulgular

Araştırmada veri toplama araçları olan Örselenmiş Çocukluk Yaşantıları Alt Ölçekleri (Fiziksel, Duygusal, Cinsel) ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Alt Ölçekleri (Sürekli Öfke, Öfke İçer, Öfke Dışar, Öfke Kontrol) ile Rosenberg'in Benlik Saygısı Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeklerinin ortalamaları arasındaki farklılıkların anlamlı olup olmadığını anlamak için Pearson Korelasyonu uygulanmış ve sonuçlar Tablo 18'de gösterilmiştir.

Tablo 18

Örselelenmiş Çocukluk Yaşantıları Alt Ölçekleri (Fiziksel, Duygusal, Cinsel) ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Alt Ölçekleri (Sürekli Öfke, Öfke İçe, Öfke Dışa, Öfke Kontrol) ile Rosenberg'in Benlik Saygısı Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeklerine İlişkin Pearson Korelasyon Sonuçları

Ölçekler	Fiziksel İstismar	Duygusal İstismar	Cinsel İstismar	Sürekli Öfke	Öfke İçe	Öfke Dışa	Öfke Kontrol	Benlik Saygısı	Yaşam Doyumu
Fiziksel İstismar	-								
Duygusal İstismar	.462**								
Cinsel İstismar	.231**	.281**							
Sürekli Öfke	.413**	.308**	.192**						
Öfke İçe	.304**	.175**	.103**	-.385**					
Öfke Dışa	.274**	.118**	.210**	-.542**	.518**				
Öfke Kontrol	-.189**	-.195**	-.195**	-.339**	-.116**	-.426**			
Benlik Saygısı	-.322**	-.492**	-.492**	-.348**	-.205**	-.182**	.141**		
Yaşam Doyumu	-.322**	-.335**	-.335**	-.226**	-.205**	-.190**	.228**	.402**	-

*p<.05, **p<.001

Bu sonuçlar örselenmiş çocukluk yaşantılarını açıklamak için araştırmaya dahil edilen diğer (öfke ifade tarzları, yaşam doyumu ve benlik saygısını ölçmeyi amaçlayan) değişkenlerin önemli olduğunu göstermektedir. Tablo 18’de görüldüğü gibi beklenen doğrultuda fiziksel, duygusal, cinsel istismar değişkeniyle öfke kontrol, yaşam doyumu ve benlik saygısı arasındaki ilişki negatif yönde; sürekli öfke, öfke dışı ve öfke içi değişkenleriyle ise pozitif yönde anlamlı çıkmıştır.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu çalışmada ergenlerin örselenmiş yaşantıları, sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile yaşam doyumları ve benlik saygıları arasında ilişki olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır.

5.1. Cinsiyete Göre Örselenmiş Çocukluk Yaşantılarına (Fiziksel, Duygusal, Cinsel İstismar) İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırmanın birinci alt amacında, örselenmiş çocukluk yaşantılarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı sorusuna yanıt aranmıştır. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda ‘fiziksel istismar’ haricinde ‘duygusal istismar ve cinsel istismar’ alt ölçek puanlarının cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaştığı saptanmıştır.

Fiziksel istismara ilişkin ilgili literatür incelendiğinde Yılmaz-Irmak (2008)’ın yapmış olduğu çalışmada kız ve erkek öğrenciler arasında fiziksel istismara uğrama oranları arasında bu araştırma bulgularıyla benzer olarak bir farklılık bulunmamıştır. Diğer bir diğer çalışmada da kız öğrencilerin evde daha fazla, erkek öğrencilerin ise okulda daha fazla şiddete maruz kaldığı ifade edilmektedir (Yavuz ve diğerleri, 2003). Ancak yapılan diğer çalışmalar incelendiğinde ergenlerin cinsiyetlerine göre fiziksel istismar yaşantılarına ilişkin bulgular önceki araştırma sonuçlarıyla benzerlik göstermemektedir. Yapılan araştırmalara göre fiziksel istismar boyutu cinsiyete göre farklılık göstermekte olup erkek öğrencilerin fiziksel istismara uğrama düzeyleri kız öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur (Bekçi, 2006, Yenibaş, 2002, Kulaksızoğlu, 1993, Ziyalar, 1993; Horton & Cruise, 2001, Kars, 1996, Çağlarırnak, 2006, Karaca, 2001).

Bu çalışmada fiziksel istismarın cinsiyetlere göre farklılık göstermemesinin sebebi bölge dinamikleri olabilir. Araştırma Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bulunan Mardin şehrinde uygulanmış olup bu bölge aile bakımından çok çocuklu nüfusa sahiptir. Ortalama her ailede 5-6 çocuk bulunmakta olup, geniş aile şeklinde

yaşanılmaktadır. Horton ve Cruise (2001), aile içerisinde çocuk sayısının fazla olmasını ebeveynlerin çocuklarına karşı şiddet kullanılmasını hazırlayıcı bir risk faktörü olarak görmektedirler. Ayrıca araştırmanın uygulandığı bölgede baba geçimi sağlamak için çoğunlukla şehir dışı ya da yurtdışında çalışmakta olup evle ilgili sorumlulukları anneye bırakmaktadır. Anne ise yaş ilerledikten sonra ve fazla doğumlardan kaynaklanan sağlık problemleri dolayısıyla evin bakımını en büyük kızı bırakmaktadır.

Mardin’de yapılmış saha araştırmasının sonucuna göre kız çocuklarında, erkek çocuklarına göre aileye itaat beklentisi önde gelirken erkek çocuklarında suç işleme dayak nedeni olarak önde gelmektedir. Evli kadınlar ile ilişkilendirilen namusa laf getirilmesi kız çocuklarında önemli bir fiziksel şiddet uygulama nedeni olurken erkek çocuklarında bu durum yerini davranış problemlerine bırakır (Akpolat, 2010). Bu açıdan çocuklar yetiştirilirken ev içerisinde fiziksel şiddete yoğun bir biçimde maruz kalmaktadırlar. Çünkü anne ve baba, çok çocuklu bir aileye sahip olduklarından dolayı her bir çocukla yeteri kadar ilgilenememekte ve herhangi bir sorun karşısında tahammül sınırları en düşük düzeyde olmaktadır. Tüm bunlar çocuklara fiziksel, duygusal hatta nadir de olsa cinsel istismar olarak geri dönmektedir.

Duygusal istismar ile ilgili alan yazın incelendiğinde, ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları duygusal istismar düzeyinin cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı yönündeki araştırma bulgularına paralel nitelikte olmadığı görülmektedir. Alantar (1989), Vardar (1994), Kılınç (1999), Baltaş ve Baltaş (1999), Siyez (2003), Taner ve Gökler (2004), Yıldız- Arabacı (2007), Yalçın (2007) yapmış oldukları araştırmalarında cinsiyete göre ebeveynlerden algılanan istismarda anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığını saptamışlardır.

Yapılan bu çalışma sonucuna göre ilgili literatürden farklı olarak erkek ergenlerin daha fazla duygusal istismar ile karşılaştıklarını belirtmelerinin bir nedeni erkeklerin kızlara oranla daha fazla disiplin problemi yaşamaları düşünülebilir. Doğal olarak evin huzurunu bozan, kurallara aykırı hareket eden erkek ergenlere daha çok kızılması ve onların cezalandırılması kızlara göre duygusal istismarı daha fazla algılıyor olmalarına neden olabilir. Ayrıca çocuk yetiştirmede cinsiyet önemli bir faktördür ve çocuğun cinsiyetine göre rol beklentisine girilir. Eğer beklenenin aksi davranış gösterecek olursa bu durumda çocuk daha fazla istismar edilme riski

altındadır.

Son olarak cinsel istismarın cinsiyetlere göre farklılaştığı ancak bu farklılığın erkek ergenlerin lehine olduğu gözlemlenmiştir. Literatürdeki cinsel istismara ilişkin diğer araştırma bulgularında bu araştırmadan farklı olarak kızların cinsel istismara uğrama yüzdesi erkeklerin cinsel istismara uğrama yüzdesinden daha yüksek olduğu görülmüştür. Aydemir (1994) tarafından yapılan araştırmada cinsel istismara maruz kalanların %57,6'sının kız, %42,4'ünün erkek; Atamer (1998) tarafından yapılan çalışmada ise cinsel istismara uğramış öğrencilerin %82'sinin kadın, %18'inin erkek olduğu belirtilmiştir.

İstismarın neden olduğu suçluluk ve utanç gibi tepkilerden dolayı cinsel istismar çoğu kez gizli kalmaktadır ve cinsel istismar kızlarda erkeklere oranla 4 kat daha fazla görülmektedir (Topçu, 2009). Bununla birlikte, erkek çocuklarda istismarın açığa vurulması kızlara oranla daha az olabilmektedir (Finkelhor, 1993). Ancak bu araştırmada erkeklerin kızlara göre cinsel istismara uğrama puanlarının yüksek olması soruları daha rahat cevaplamaları ve meraklan kaynaklanan hatalı erken deneyimler olabilir. Erkeklerin cinsellikle ilgili deneyimlerini paylaşmada daha girişken olduğu ve bunun da toplumca desteklendiği düşünülebilir. Ancak sahip olduğumuz önyargılardan biri de erkeklerin cinsel istismara uğramayacağı ve böyle bir şeyin başlarına gelmeyeceği düşüncesidir. Bu yüzden kız çocuklarına uygulanan koruma ve takip prosedürleri erkeklere uygulanmaz ve sonuç olarak bu da onların istismara uğrama riskini arttırabilir.

5.2. Geçmişte Fiziksel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumuna Göre Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlarına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırmada ergenlerin geçmişte fiziksel istismar yaşantısı olma veya olmama durumu ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı sorusuna yanıt aranmıştır. Yapılan analizler sonucu Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği 'sürekli öfke, öfke içe, öfke dışa ve öfke kontrol' alt ölçeklerinden alınan puanların fiziksel istismar yaşantısının olup olmama durumuna göre anlamlı şekilde farklılaştığı saptanmıştır. Buna göre fiziksel istismar yaşayan öğrencilerin sürekli öfke,

öfke içe, öfke dışı puanları fiziksel istismar yaşamayan öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca fiziksel istismar yaşamayan öğrencilerin öfke kontrol puanları fiziksel istismar yaşayanlara göre daha yüksek bulunmuştur.

İlgili literatür incelendiğinde, araştırma bulgularını destekleyen sonuçların olduğu görülmektedir. İstismara uğrayan çocuk ve ergenlerin öfkeli ve saldırgan davranışlarda bulundukları ve zayıf dürtü kontrolü sergiledikleri çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur (Burack ve diğerleri, 2006; Chapple, Tyler & Bersani, 2005; Çakıcı, 2002; Kolko, 1996; Lambie, 2005; Nicholas & Bieber, 1996; Muller & Diamond, 1999; Page, 2004; Salzinger, Feldman & Hammer, 1993; Silver ve diğerleri, 2000; Howe, 2005).

Sonuç olarak fiziksel istismara uğrayan bir çocukta kısa dönemde kızarıklık, morluk gibi bedensel rahatsızlıklar oluşurken uzun dönemde bir takım psikolojik ve iletişim bozukluğu gibi problemler görülebilir. Çocukluk döneminde güvendiği ve bakımına muhtaç olduğu aile üyeleri tarafından şiddetle cezalandırılan ergen yaşadıklarından dolayı incinme duygularıyla birlikte öfke duyup bu kızgınlığı başkalarına karşı saldırgan davranışlar göstererek yansıtabilirler. Ayrıca ailenin disiplini sağlamak için fiziksel cezayı kullanması çocukların saldırgan davranışları model almasına ve bu yıkıcı öfke ifade tarzını yaşamının tüm alanına genellemesine neden olabilir.

5.3. Geçmişte Duygusal İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumuna Göre Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlarına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırmada ergenlerin geçmişte duygusal istismar yaşantısı olma veya olmama durumu ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı sorusuna yanıt aranmıştır. Yapılan analizler sonucu Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği ‘sürekli öfke, öfke içe, öfke dışı ve öfke kontrol’ alt ölçeklerinden alınan puanların duygusal istismar yaşantısının olup olmama durumuna göre anlamlı şekilde farklılaştığı saptanmıştır.

Türkiye'de yapılan araştırmalarda, %78 gibi yüksek bir oran ile duygusal istismarın ilk sırada olduğu görülmektedir (Turhan ve diğerleri, 2006). İlgili literatür incelendiğinde duygusal istismara maruz kalan çocuklarda birçok duygusal, davranışsal, gelişimsel ve sosyal bozuklukların ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlar dışavurum ve içe atım sorunları, kendine güvende azalma, intihar davranışı, aşırı içe dönüklük, aşırı pasiflik, her şeye boyun eğme, dış kontrol odaklı olma, uyku bozuklukları, olumsuz benlik kavramı, depresyon, aşırı kaygı, fobi ve obsesyonları içine alan nevrotik tepkilerin yanı sıra yıkıcı, öfkeli ve saldırgan davranışlar, hırsızlık, yalan söyleme gibi antisosyal davranışlar ve intihara teşebbüs görülebilmektedir (Kars, 1996; Taner & Gökler, 2004; Mullen ve diğerleri, 1996; Perry ve diğerleri, 1998; Ünal, 2000; Yanık & Özmen, 2002; Yvonne ve diğerleri, 1996).

Duygusal istismarın psikolojik olarak en olumsuz etkileri olan örselenme türü olduğu düşünülebilir. Bu tür etkiler bireyin kendisine, insan ilişkilerine, yaşam içindeki amaç ve stratejilerine yansır. Çocukluk döneminde örseleyici duygusal yaşantılara maruz kalan ergenlerin öfkeli ve saldırgan davranmasına ve duygusal açıdan yaralanmasına neden olabilir. Bu açıdan bakıldığında, geçmişlerinde duygusal olarak örselenmiş ergenlerin sürekli öfke, öfke içe ve öfke dışı puanlarının yüksek olmasının sebebi anlaşılabilir.

5.4. Geçmişte Cinsel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumuna Göre Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlarına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırmada ergenlerin geçmişte cinsel istismar yaşantısı olma veya olmama durumu ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı sorusuna yanıt aranmıştır. Yapılan analizler sonucu Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği 'sürekli öfke, öfke içe, öfke dışı ve öfke kontrol' alt ölçeklerinden alınan puanların cinsel istismar yaşantısının olup olmama durumuna göre anlamlı şekilde farklılaştığı saptanmıştır.

Cinsel istismara ilişkin ilgili literatür incelendiğinde bu araştırma bulgularıyla paralel sonuçlara ulaşılmıştır. Yapılan çalışmalarda cinsel istismara uğrayan çocukların birçoğunda korku, endişe, kızgınlık, düşmanlık, saldırganlık, suçluluk, utanma, çaresizlik, kirlenme duygusu, uygunsuz cinsel davranışlar, güvensizlik, duygusal ve

fiziksel yakınlıktan kaçınma şeklinde duygusal ve davranışsal belirtiler görülebilir (Akbaş, 2001; Akduman ve diğerleri, 2005; Briere & Runtz, 1987; Finkelhor, 1993; Justice & Justice, 1990; Milner, 1998; Oral ve diğerleri, 2001; Ovayolu ve diğerleri, 2007; Özen ve diğerleri, 2007; Siegel ve diğerleri, 1990; Z-Page, 2004). Brukner (1995)'in yapmış olduğu araştırmasında cinsel istismara uğrayan kişilerin sürekli, bastırılmış ve içe yöneltilmiş öfke düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır.

Henüz küçük yaşta ve ne olduğunu algılamakta güçlük çeken çocuğun bu yaşantısı ağır bir travmaya neden olabilir. Özellikle de yakın çevresinden güvendiği ve sevdiği bir kişi tarafından cinsel istismara uğramak bu travmanın boyutunu dramatikleştirebilir. Çocuğun insanlara güveni sarsılabilir, yaşadığı kötü anılardan dolayı öfke ve düşmanlık hissedebilir. Bu çalışmada da geçmişlerinde cinsel istismara uğrayan ergenlerin sürekli öfke, öfke içe, öfke dışı puanlarının yüksek çıkması bu istismar türünün ergeni ne denli etkilediğinin bir göstergesi olabilir.

5.5. Geçmişte Fiziksel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumuna Göre Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumuna İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırmada ergenlerin geçmişte fiziksel istismar yaşantısı olma veya olmama durumu ile benlik saygısı ve yaşam doyumunu arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı sorusuna yanıt aranmıştır. Yapılan analizler sonucu Rosenberg'in Benlik Saygısı Ölçeği ve Yaşam Doyum Ölçeğinden alınan puanların fiziksel istismar yaşantısının olup olmama durumuna göre anlamlı şekilde farklılaştığı saptanmıştır.

Literatürde doğrudan ergenlerin istismar yaşantıları ile yaşam doyumunu inceleyen araştırmalara rastlanamamıştır. Ancak elde edilen bulgu, fiziksel istismara uğrama ile benlik saygısını inceleyen araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir. Yapılan çalışmalarda fiziksel ceza ve kötü muameleye maruz kalan çocukların daha düşük benlik saygısına sahip olduğu bulunmuştur (Baldry, 2003; Durmuşoğlu, 2006; Horton & Cruise, 2001; Huesmann, Eron, Lefkowitz & Walder, 1984; Kolko, 1996; Taşdelen, 1995; Milner, 1998; Finkelhor & Korbin, 1988; Tower, 2005; Ünal, 2008; Weiss ve diğerleri, 1992).

Çocukların aile içerisinde fiziksel istismara uğramasının birçok sebebi vardır ve bunlar ebeveynlerin genç yaşta evlenmesi, eğitim eksikliği, kendi geçmişlerinde de istismara uğramış olmaları olabilir. Bir çocuğun en önemli ihtiyaçlarından birisi aile içerisinde kabul görmektir ancak fiziksel istismara uğrayan çocuk aile içerisinde istenilmediğini düşünebilir. Bu durumun benlik algılarını olumsuz yönde etkileyip benlik saygılarını düşürdüğü söylenebilir.

5.6. Geçmişte Duygusal İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumuna Göre Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumuna İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırmada ergenlerin geçmişte duygusal istismar yaşantısı olma veya olmama durumu ile benlik saygısı ve yaşam doyumu arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı sorusuna yanıt aranmıştır. Yapılan analizler sonucu Rosenberg'in Benlik Saygısı Ölçeği ve Yaşam Doyum Ölçeğinden alınan puanların duygusal istismar yaşantısının olup olmama durumuna göre anlamlı şekilde farklılaştığı saptanmıştır.

Ebeveynlerin çocuk ve ergenler için yarattıkları duygusal ortam ergenin davranışlarını şekillendirmede önemlidir (Bayraktar, 2007). Güvenli ve sevecen bir aile ortamında kendi duygu ve düşüncelerini açıklamalarına izin verilen ergenler, daha yüksek benlik saygısı ve daha yetkin baş etme stratejileri geliştirirler.

Aile üyeleri arasındaki iletişimin açık olduğu, duyguların, isteklerin uygun biçimde diğerlerine iletildiği ve sevgi dolu paylaşımların olduğu huzurlu aile ortamında çocukların duygusal istismara uğrama riskinin azalacağı söylenebilir. Ancak ilgili literatürde yaşam doyumu ve duygusal istismar ilişkisini inceleyen bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu araştırma sonucuna göre çocukluklarında duygusal istismara uğrayan ergenlerin yaşam doyumları düşük çıkmıştır. Bunun sebebi her bireyin yaşamını sürdüreceği bazı iyi koşulların sağlanamaması düşünülebilir. Bu koşullar sağlanamadığında çocuğun beklentileri ve istekleri gerçekleştirilemez, bunun sonucunda da çocuğun yaşam kalitesi ve doyumunun düştüğü söylenebilir.

5.7. Geçmişte Cinsel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumuna Göre Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumuna İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırmada ergenlerin geçmişte cinsel istismar yaşantısı olma veya olmama durumu ile benlik saygısı ve yaşam doyumu arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı sorusuna yanıt aranmıştır. Yapılan analizler sonucu Rosenberg'in Benlik Saygısı Ölçeği ve Yaşam Doyum Ölçeğinden alınan puanların cinsel istismar yaşantısının olup olmama durumuna göre anlamlı şekilde farklılaştığı saptanmıştır.

Çeçen, (2008) çocuk cinsel istismarının nedenlerinin karmaşık; kısa ve uzun vadede psikolojik yönden ağır ve olumsuz sonuçların yaşanmasına, bireyin yaşam kalitesini ve yaşam doyumunu olumsuz etkilemeye neden olan ciddi bir sosyal problem olduğunu belirtmiştir.

Cinsel istismara uğrayan çocukların yaklaşık %50'sinde travma sonrası stres bozukluğu görülürken, bununla birlikte depresyon, düşük benlik saygısı, intihar davranışları, damgalanmışlık hissi, sigara, alkol ve madde kullanımı da görülebilmektedir (Aktepe, 2009; Chaffin ve diğerleri, 1997; Choquet, Darves-Bornoz, Ledoux, Manfredi & Hassler, 1997; Finkelhor ve diğerleri, 1990; Nurcombe, 2000; Polat, 2001; Timnik, 1985; Ystgaard ve diğerleri, 2004).

Bu araştırma sonuçları cinsel istismara uğramış ergenlerin benlik saygısı ve yaşam doyum puanlarının neden düşük olduğunu anlamamıza yardımcı olabilir. Cinsel istismara uğrayan çocuğun yaşadığı en önemli travma olgunlaşmamış bedeninin tanıdığı biri tarafından cinsel amaçla kullanılması ve çoğu zaman bunun ne olduğunu bile çözmemiş olmasıdır. Çocuk cinsel istismara uğradığında utanç duygularından dolayı bunu saklayabilir ya da istismarcı tarafından saklaması için tehdit edilebilir. Tüm bunların başına gelmesi sonucunda karmaşık duygular yaşayan (Neden ben? Benim suçum ne? Ben kötü çocuk muyum? gibi) çocuğun bilinçli bir şekilde desteklenmemesi benlik saygısını ve yaşam doyumunu olumsuz yönde etkileyebilir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma sonuçlarının genel bir değerlendirmesi yapılmış ve bu değerlendirmeler sonucunda hem uygulamaya hem de ileride bu alanda yapılacak araştırmalara yönelik öneriler sunulmuştur.

6.1. Sonuçlar

Ergenlerin ‘fiziksel istismar’ haricinde ‘duygusal istismar’ ve ‘cinsel istismar’ ve örselenmiş çocukluk yaşantıları toplam puanlarının cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaştığı saptanmıştır. Bu anlamlılık istismar türlerine ilişkin puanları yüksek olan erkek ergenlerin lehine bulunmuştur.

Ergenlerin sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ölçeği ‘sürekli öfke, öfke içe, öfke dışı ve öfke kontrol’ alt ölçeklerinden alınan puanların ‘fiziksel, duygusal ve cinsel istismar’ yaşantısının olup olmama durumuna göre anlamlı şekilde farklılaştığı saptanmıştır. Buna göre geçmişte ‘fiziksel, duygusal ve cinsel istismar’ yaşantısı olan ergenlerin yaşamayan ergenlere göre ‘sürekli öfke, öfke içe ve öfke dışı’ puanları yüksek; ‘öfke kontrol’ puanları ise düşük çıkmıştır.

Geçmişte ‘fiziksel, duygusal ve cinsel istismar’ yaşantısı olan ergenlerin Rosenberg’in Benlik Saygısı Ölçeği ve Yaşam Doyum Ölçeği’nden aldıkları puanlar, geçmişte ‘fiziksel, duygusal ve cinsel istismar’ yaşantısı olmayan ergenlere göre anlamlı şekilde daha düşük bulunmuştur.

6.2. Öneriler

Aşağıda araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda uygulamalara ve bu konuya ilişkin yapılacak araştırmalara yönelik önerilere yer verilmiştir.

6.2.1. Uygulama Açısından

- 1) Çocuğa yönelik istismarın erken dönemde saptanabilmesi için “Çocuk İstismarı ve İhmalini Tanılama, İzleme ve Değerlendirme Ekiplerinin” olduğu merkezler kurulmalıdır. Bu merkezlerde hızlı ve doğru bir değerlendirme için disiplinler arası bir önleme yaklaşımı benimsenmelidir ve Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Adalet Bakanlığı’ndan sorumlu meslek mensupları ve gönüllü kişiler ve kuruluşlar birlikte çalışmalıdır. Söz konusu ekipler tarafından, ev ziyaretleri yapılmalı, istismar ve ihmal açısından risk altındaki aile ve çocuklar tespit edilmeli ve aileler bilinçlendirilmelidir. İstismar ve ihmal davranışını ortaya çıkaran nedenler aileler ile paylaşılarak çözüm yolları için “danışmanlık hizmetleri” verilmelidir.
- 2) Kamu sektöründe çalışan eğitim personelleri, çocuk istismarı ve ihmalî olaylarının bildirilmesi konusunda görevlerinin anlayacak şekilde eğitilmelidir. Ayrıca devlet memuru olmaktan kaynaklı sorumlulukları yasal düzeyde arttırılıp, istismar ve ihmal olaylarının bildirilmesi yasal olarak zorunlu hale getirilmelidir.
- 3) Okullarda rehber öğretmenler tarafından öğrenciler Çocuk Hakları konusunda bilinçlendirilmeli ve şiddete maruz kaldıklarında nerelere başvurabilecekleri ile ilgili bilgiler verilmelidir. Okullarda istismarla ilgili tarama çalışmaları yapılarak risk altındaki öğrenciler saptanmalı, bu öğrencilere ve ailelerine yönelik sosyal destek ve bilgilendirmeyi içeren önleme çalışmaları yapılmalıdır.
- 4) Öğretmenlere çocuk istismarı ve ihmalinin belirtileri, müdahale ve bildirim konularında hizmet içi eğitimler verilmelidir ve rehber öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmalî konusunda risk grubunda olan aileleri belirlemesi, takip etmesi ve bu çalışmaları düzenli olarak raporlaştırıp okul yönetimine sunması zorunlu hale getirilmelidir.
- 5) Öğrencilere haklarının ve kendilerini koruma yöntemlerinin öğretildiği bir ders veya birden fazla ders kapsamında yer alacak konular MEB tarafından özellikle ilköğretim programına dahil edilmelidir.
- 6) “Ana-Baba Okulları” yükseköğretim programı dersi şeklinde düzenlenerek üniversitelerin son sınıflarında seçmeli ders olarak okutulmalı ve bu okullar

yaygınlaştırılarak çocuk sahibi olmaya hazırlanan ve çocuk sahibi olan çiftlere çocuk gelişimi ve psikolojisi konularında seminer ve konferanslar düzenlenmelidir.

- 7) Çocuk ihmal ve istismarının tanımlanması ve mevcut bir veri sisteminin oluşmasına yönelik öncelikli çocuklarla yakın temas halinde olan öğretmenlerden başlayarak MEB içinde Türkiye'nin farklı bölgelerinde daha geniş örneklem üzerinden veri tabanı sistemi kurulmalıdır.
- 8) En önemlisi de tüm bunları yaparken ihmal ve istismara uğramış çocukların bildirim ve tespit sonrasında gerekli tüm fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarının en doğru şekilde karşılanması için etkin hizmet ve kurumların sağlanmasıdır.

6.2.2. Gelecekte Yapılacak Çalışmalar Açısından

1. Araştırmada lise öğrencilerinin örselenmiş çocukluk yaşantıları ve öfke ifade tarzları ile benlik saygısı ve yaşam doyumları arasındaki ilişki incelenmiş olup bu değişkenler öğrenci velilerine de uygulanabilir.
2. Araştırma Mardin'de bulunan alt ve orta sosyoekonomik özelliklere sahip 5 liseyi kapsayan 450 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Türkiye'nin farklı bölgelerinde farklı demografik özelliklere sahip öğrencilere de bu araştırma uygulanabilir.
3. Başka bir çalışmada örselenmiş çocukluk yaşantılarıyla ilişkili olduğu düşünülen ailedeki çocuk sayısı, ailede ruh ya da beden sağlığı bozuk birisinin olup olmama, anne babanın birlikte olup olmama ve çocuğun annesiyle birlikte yaşayıp yaşamama durumu ele alınabilir.
4. Bu çalışma sadece lise öğrencilerine uygulanmış olup aynı değişkenler resmi kayıtlara geçmiş istismar yaşantılarına sahip ergenlere de uygulanabilir.

KAYNAKÇA

- Aber, J. L. & Allen, J. P. (1987). Effects of maltreatment on young children's socio-emotional development: An attachment theory perspective. *Developmental Psychology*, 23, 406-414.
- Alantar, M. (1989). *Psychological maltreatment; On attempt its definition by experts and its assessment among a group of adolescents*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Alıkaşifoglu, M., Erginöz, E., Ercan, O., Albayrak-Kaymak, D., Uysal, O., & İlter, O. (2006). Sexual abuse among female high school students in Istanbul, Turkey. *Child Abuse Neglect*. 30, 247-255.
- Allen, J. (2001). *Traumatic relationships and serious mental disorders*. New York: Wiley.
- Altunsu B. (2004). *Çocuklara bakım veren hemşirelerin çocuk istismar ve ihmali tanıyabilmeleri*. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Annak, Ş. (2002). *Özel bir okulda öğrenim gören lise son sınıf öğrencilerinin kızgınlık düzeyleri'nin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akbaş, T. (2001). Kız ve erkek çocuklara yönelik cinsel tacizler. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(7), 58-75.
- Akduman, G.G., Ruban, C., Akduman, B. & Korkmaz, İ. (2005). Çocuk ve cinsel istismar. *Adli Psikiyatri Dergisi*, 3(1), 9-14.
- Akpolat, Y. (2010). *Şiddet ve kültür: Mardin saha araştırması*. Mardin: Mardinses Basım.
- Amodei, N. & Scott, A. A. (2002). Psychologists' contribution to the prevention of youth violence. *The Social Science Journal*, 39, 511-526.
- Arik, İ. (1996). *Motivasyon ve heyecana giriş*. İstanbul: Elif Ofset.
- Aslan, S.H. & Alparslan, N.(1999). The validity, reliability and factor structure of the childhood trauma questionnaire among a group of university students. *Turkish Journal of Psychiatry*, 10(4), 275–285.
- Atamer, A. A. (1998). *Characteristics of childhood sexual abuse among turkish university students*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Atamer A. (2005). *Çocuk istismarı tarama anketi: Geliştirme, geçerlilik ve güvenirlik çalışması*. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul,
- Atkinson, L. R., Atkinson R. C., & Hilgard E. R. (1995). *Psikolojiye giriş*. (Atakay K., Atakay M., Yavuz A. Çev.). İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Avcı R. (2006). *Şiddet davranışı gösteren ve göstermeyen ergenlerin ailelerinin aile işlevleri, öfke ve öfke ifade tarzları açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Aydın, O. & İşmen, A. E. (2003). 18–25 Yaş grubu erkeklerde çocukluk çağı örselenme yaşantısının incelenmesi. *Mersin Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18, 7–20.
- Aydın, B. (2005). *Çocuk ve ergen psikolojisi*. (2. bs.), İstanbul:Atlas Yayınları.
- Bagley, C., Bertrand, L. Bolitho , F. & Mallick, K. (2001). Discrepant parent-adolescent views on family functioning: predictors of poorer self-esteem and problems of emotion and behaviour in british and canadian adolescents. *Journal of Comparative Family Studies*, 32, 393-403.
- Bal, S., (2010). *Çocukluk örselenme yaşantıları, ana- baba–ergen ilişki biçimleri ve sosyal destek algısının, kuraldışı davranışlarla ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Baldry, A. C. (2003). Bullying in schools and exposure to domestic violence. *Child Abuse and Neglect*, 27, 713-732.
- Balkaya F., & Şahin N.H. (2003). Çok boyutlu öfke ölçeği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 14, 192-202.
- Baltaş, Z. & Baltaş, A. (1999). Kolej ve anadolu liselerine giriş sınavına hazırlanan öğrencilerin duygusal istismarı. Derleyenler; Konanç B, Gürkaymak İ ve Egemen A, *Çocuk istismarı ve ihmali*, Ankara: Gözde Repo Ofset.
- Başbakkal Z. & Baysan L (2004). Çocuk istismarı ve ihmali konusuna ilişkin polislerin bilgi düzeylerinin ve düşüncelerinin incelenmesi. *Çocuk Forumu Dergisi*, 65-70.
- Baygöl, E. (1997). Ergenin öfke tepkilerinin incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Baykara, A. (1989). Ana baba tutum özelliklerinin gencin uyumuna etkisi. *Üniversite Gençliğinde Uyum Sorunları Bilimsel Çalışmaları Sempozyumu*. Bilkent Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Araştırma Merkezi, Ankara.

- Bayraktar, N. (1990). *Defining subcategories of psychological maltreatment*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bekçi, B. (2006). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde aile içi çocuk istismarı ve öfke tetikleyicileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Belsky, J. (1980). Child Maltreatment: An ecological integration. *American Psychologist*, 35, 320-335.
- Berkowitz, L. (1965). *The concept of aggressive drive: Some additional considerations, advances in experimental social psychology*. New York: Academic Press.
- Bernstein, D. A., Clarke-Stewart, A., Penner, L. A., Roy, E. & Wickens, C.D. (2000). *Psychology*. (5.bs), Houghton Mifflin Company, Boston, New York.
- Bilgin N.G, Toros F, Çamdeviren H., Şaşmaz, T. & Mert E., (2004). Evde fiziksel ve sözel olarak cezalandırılan çocukların sosyodemografik özellikleri: Prevelans çalışması. *Yeni Symposium*, 42(3), 131-139.
- Boden, J.M., Horwood, J.L. & Fergusson, D.M. (2007). Exposure to childhood sexual and physical abuse and subsequent educational achievement outcomes. *Child Abuse and Neglect*, 31(10), 1101–1114
- Bostancı, N., Akbayrak B., Bakoğlu, B. & Çoban Ş., (2006). Üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı travmalarının depresif belirtileri üzerine etkisi. *Yeni Sempozyum Dergisi*, 44(2), 100–106
- Briere, J. & Runtz, M. (1987). Post sexual abuse trauma. *Journal of Interpersonal Violence*, 2, 367–379.
- Buchanan, C., Maccoby, E. & Dornbusch, S. (1991). Caught between parents: Adolescents' experience in divorced homes. *Child Development*, 62, 1008-1029.
- Burack, J. A., Flanagan, T., Peled, T., Sutton, H. Z., Zygmuntowicz, C., & Manly, J.T. (2006). Social perspective-taking skills in maltreated children and adolescents. *Developmental Psychology*, 42, 207–217.
- Büke, S.A., (2006). *Çocukluk çağı travmaları*. (Edt.): Rıza Doğan, İrfan Taştepe, Tuba Liman, Ankara: Medikal&Nobel Tıp Kitap Sarayı
- Campbell, A. (1981). *The sense of well-being in america: Recent patterns and trends*. New York: McGraw-Hill.

- Cicchetti, D., & Lynch, M. (1993). Toward an ecological/transactional model of community violence and child maltreatment for children's development. *Psychiatry*, 56, 96-118.
- Cicchetti, D., & Toth, S. L. (1995). A Developmental psychopathology perspective on child abuse and neglect. *Journal of American Academy Child and Adolescent Psychiatry*, 34, 541-565.
- Chaffin, M., Wherry, J. N., & Dykman, R. (1997). School age children's coping with sexual abuse: abuse stresses and symptoms associates with four coping strategies. *Child Abuse and Neglect*, 21, 227-240.
- Chang, J., Rhee, S., & Weaver, D. (2006). Characteristics of child abuse in immigrant korean families and correlates of placement decisions. *Child Abuse and Neglect*, 30(8), 881-891
- Chapple, C. L., Tyler, K., & Bersani, B. E. (2005). Child neglect and adolescents violence: Examining the effects of self-control and peer rejection. *Violence and Victims*, 1, 39-54.
- Choquet, M., Darves-Bornoz, M.J., & Ledoux, S., Manfredi, R., Hassler, C. (1997). Self reported health and behavioral problems among adolescent victims of rape in France. *Child Abuse and Neglect*, 21(9), 823-832.
- Christenson, L. S., & Sheridan, M. S., (2001). *Schools and families*. The Guilford Press: New York
- Compano, J.P., & Munakata, T. (2004). Anger and aggression among Filipina Students, *Adolescence*. 35(152), 757-764.
- Corey, M. S. (2005). *Psikolojik danışma, psikoterapi kuram ve uygulamaları*. Ankara: Mentis Yayıncılık
- Cüceloğlu, D. (2000). *İçimizdeki çocuk*. Remzi Kitabevi. İstanbul.
- Çakıcı E. (2002). *Çocuk istismarının öfke ifade tarzına etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Çeçen, A.R. (2008). Üniversite öğrencilerinde yaşam doyumunu yordamada bireysel bütünlük (Tutarlılık) duygusu, aile bütünlük duygusu ve benlik saygısı. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 4(1), 19-30
- Çeşmeci, M. (1995). *Further reliability and validity study of the perceptions of psychological maltreatment inventory for adolescence*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

- Çivitçi, A. (2007). Çok boyutlu öğrenci yaşam doyumu ölçeğinin türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(26),51-60.
- Çuhadaroglu Ç. F. (1985). Gençlerde benlik saygısı ile ilgili bir araştırma. *XXI. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi*, Çukurova Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Ekim 107-108.
- Deniz, M. E. Kesen, N. F., & Üre, Ö. (2006). Yetiştirme yurtlarında yaşayan ergenlerin sürekli öfke ve öfke tarzı düzeylerinin incelenmesi üzerine bir araştırma, kuram ve uygulamada eğitim bilimleri. *Educational Sciences: Theory & Practice*. 6(1), 133-159.
- Deniz, M, E. (2006). Ergenlerde bağlanma stilleri ile çocukluk istismarları ve suçluluk- utanç arasındaki ilişki. *Eurasian Journal of Educational Research*, 22, 89-99.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J. & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71–75.
- Dryden, W. (1990). *Dealing with anger problems: Rational-emotive therapeutic interventions*. Sarasota, FL: Professional Resources Exchange.
- Durmuşoğlu, N. & Doğru, S.S.Y. (2006). Çocukluk örseleyici yaşantılarının ergenlikteki yakın ilişkilerde bireye etkisinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, 15, 237-246.
- Ellis, A. (1992). *Anger: How to live with and without it*. New York: A Citadell Pres Book
- Erginer, F. (2007). *Ankara ili ilköğretim okulu yöneticilerinin öğrencilerin aileleri tarafından ihmali ve istismarlarına ilişkin görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Erkek, N., Özgür, G., & Babacan, G.A. (2006). Hipertansiyon tanısı alan hastaların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları. *Çukurova Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 10(2), 9-18.
- Ertan Ü., İşiten N., Öner A., & Yılmaz G. (2003). Bir çocuk istismarı vakası. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 46(4), 295-298.
- Farber, E. A., & Egeland, B. (1987). Invulnerability among abused and neglected children. In Anthony, J. & Cohler, B.J. (Ed.) *The invulnerable child*. The Guilford Psychiatry Series New York, 253-288.
- Fırat, S. (2007). *İstismara ve ihmale uğramış çocukların tedavi ve rehabilitasyonu*. Yayınlanmamış doktora tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.

- Finkelhor D, & Korbin J. (1988). Child Abuse as an international issue. *Child Abuse & Neglect*, 2(1), 3-23.
- Finkelhor, D., Hotaling, G., Lewis, I.A., & Smith, C. (1990). Sexual abuse in a national survey of adult men and women: Prevalence, characteristics and risk factors. *Child Abuse and Neglect*, 14, 19-28.
- Finkelhor, D., (1993). Epidemiological factors in the clinical identification of child sexual abuse. *Child Abuse and Neglect* 17, 67-70
- Finzi, R., Ram, A., Even, D. H., Shnit, D., & Weizman, A. (2001). Attachment styles and aggression in physically abused and neglected children. *Journal of Youth and Adolescence*, 30, 769-787.
- Freedman, J.L., Sears D.O., & Carlsmith J.M. (1998). *Sosyal psikoloji*. İngilizce'den Çeviren: Ali Dönmez. Ankara: İmge Kitapevi.
- Garbarino, J. (1977). The human ecology of child maltreatment: A conceptual model for research. *Journal of Marriage and the Family*, 39, 721- 736.
- Geçtan, E. (1993). *Psikodinamik psikiyatri ve normal dışı davranışlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gelles, R. J. (1987). What to learn from cross-cultural and historical research on overview. In R. J. Gelles & J. B. Lancaster (Ed), *Child abuse and neglect: Biosocial dimensions*, Aldine De Gruyter, New York.
- Grilo, C. M., Sanislow, C. A., Fehon, D. C., Lipschitz, D. S., Martino, S., & McGlashan, T. H. (1999). Correlates of suicide risk in adolescent inpatients who report histories of childhood abuse. *Comprehensive Psychiatry*, 40(6), 422-428.
- Güleç, Y. (2002). *Ergenlerin öfke yaşantıları, benlik algıları ve akademik başarı ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güler , N. Uzun, S. Boztaş, Z. & Aydoğan, S.(2002). Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihtmal davranışı ve bunu etkileyen faktörler. *Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 24(3), 128-134
- Güneş, A. (2008). *Ana babaların korkulu rüyası çocuklara yönelik taciz*. İstanbul: Sistem Yayıncılık
- Güngör, A. (1989). *Lise öğrencilerinin özsaygı düzeylerini etkileyen etmenler*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Gürşimşek, I. (1998). *Sosyal psikolojiye giriş*. Editör: Nuri Bilgin. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. No: 48. İzmir
- Hart, S. N., Brassard, M. C, & Karlson, H. C. (1996). Psychological maltreatment. Briere, J., Berliner, L., Bulkey, J.A., Jenny, C., Reid, T., (Edt.) *The Apsac handbook on child maltreatment*. London: Sage Publications.
- Hemenway D, Solnick S, & Carter J. (1994). Child rearing violence. *Child Abuse & Neglect*, 18, (10), 11-20
- Hilal A. (2005). Çocukta fiziksel istismar. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 14, 403-409.
- Horton, C. B., & Cruise, T. K. (2001). *Child abuse and neglect, the school's response*. New York: The Guilford Press.
- Howe, D. (2005). *Child abuse neglect attachment, development and intervention*. Palgrave Macmillan Ltd, United States.
- Huesmann, L. R., Eran,L.D., Lefkowitz, M.M., & Walder, L.O. (1984). Stability of aggression over time and generations. *Developmental Pscyhology*, 20, 1120-1134.
- Hutchison, E. D. (1990). Child maltreatment: Can it be defined? *Social Service Review*, 60-78.
- Hussey J.M, Cheng J.J,& Kotch J.B. (2006). Child maltreatment in the united states: prevalence, risk factors and adolescent health consequences. *Pediatrics*, 118, 933–942.
- Justice, B., & Justice, R. (1990). *The abusing family*. New York: Plenum Press.
- Kaplan S, Pelcovitz D. & Labruna V. (1999). Child and adolescent abuse and neglect research: a review of the past 10 years. Part I: Physical and emotional abuse and neglect. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*. 38, 1214–22
- Kara, B., Biçer, Ü., & Gökalp, A.S. (2004). Çocuk istismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 47, 140-151.
- Kaufman, J., & Zigler, E. (1987). Do abused children become abusive parents? *American Journal of Orthopsychiatry*, 57, 186-192.
- Karaca, N. (2001). *Duygusal istismara uğramış ergenlerin bazı kişilik özelliklerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kars, Ö. (1996). *Çocuk istismarı: Nedenleri ve sonuçları*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.

- Kaymak-Özmen, S. (2004). Aile içinde öfke ve saldırganlığın yansımaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 27–39.
- Keskin G, & Çam O. (2005). Çocuk cinsel istismarına psikodinamik hemşirelik yaklaşımı. *Yeni Symposium*, 43(3), 118-125.
- Kılıçarslan, İ. (2000). *Lise öğrencilerinin sürekli öfke ve öfke ifade düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Kılınç, H. (1989). *The partial norm study of the perception of psychological maltreatment inventory for adolescent*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kırımsoy, E. (2003). *Suç işlemiş ve işlememiş ergenlerin algıladıkları duygusal istismarın ve benlik saygılarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kısaç, İ. (1997). *Üniversite öğrencilerinin bazı değişkenlere göre sürekli öfke ve öfke ifade düzeyleri*. Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kolko, D. J. (1996). Clinical monitoring of treatment course in child physical abuse: psychometric characteristics and treatment comparisons. *Child Abuse Neglect*, 20, 23–43.
- Köker, S. (1991). *Normal ve sorunlu ergenlerin yaşam doyumu düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Köknel, Ö. (2000). *Bireysel ve toplumsal şiddet*. (2. bs.), İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Kulaksızoğlu, A. (2001). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Kurtz, D.P., Gaudin J.M., & Howing P.T. (1993). The consequences of physical abuse and neglect on the school age child: Mediating factors. *Children and Youth Services Review*, 15(2), 85–104.
- Lansford, J.E; Kenneth, A.D; Pettit, G.S; Bates, J.E; Crozier, J. & Kaplow, J. (2002). A 12-year prospective study of the long term effects of early child physical maltreatment on psychological, behavior and academic problems in adolescence. *Arch Pediatr Adolesc Med*, 156, 824-830.
- Leung, J. P. ve Leung, K. (1992). Life satisfaction, self-concept and relationship with parents in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 21, 653–665.

- Lewis, D.O. (1992). From Abuse To Violence: Psychophysiological Consequences of Maltreatment. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 31(3), 383-91.
- Long, B. H. (1986). Parental Discord vs. Family Structure: Effects of Divorce on the Self Esteem of Daughters. *Journal of Youth And Adolescence*, 1(15),19-27.
- Mangalcı, B. (2002). *Lise 2. sınıf öğrencilerinin ailede çocuk istismarı ve ihmeline ilişkin görüşleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Mırsal, H., Pektaş, Ö., Kalyoncu, A., Tan, D., Bilge, Ö. & Beyazyürek, M., (2004). İntihar girişiminde bulunan alkol bağımlılarında çocukluk çağı olumsuz yaşantıları. *40. Ulusal Psikiyatri Kongresi;Kongre Bildiri Özet Kitabı*, İzmir.
- Milner, J. S. (1998). Individual and family characteristics associated with familial child physical and sexual abuse. Penelope K. Trickett, Cynthia J. Schellenbach, (Eds.). *Violence against children in the family and the community*. Washington: APA.
- Moeller, T. (2001). *Youth aggression and violence*. New Jersey: Lawrance Erlbaum Associates, Inc. USA
- Montemayor, R. (1983). Parents and adolescents in conflict: all families some of the time and some families most of the time. *Journal of Early Adolescence*, 3, 83-103.
- Mullen P.E, Martin J.L, Anderson J.C, Romans, S.F., & Herbison, G.P (1996). The Long-term Impact of the Physical, Emotional, and Sexual Abuse of Children: A Community Study. *Child Abuse Review*, 20(1), 7-21.
- Myers, D. G. & Diener, E. (1995). Who is happy? *Psychological science*, 6, 10-19.
- Nicholas, K., B., & Bieber, S., L. (1996). Parental abusive versus supportive behaviors and their relation to hostility and aggression in young adults. *Child Abuse and Neglect*, 20, 1195-1211.
- Novaco, W. R. (1975). *Anger control*. London: Lexington Books.
- Nurcombe B.(2000). Child sexual abuse I: Psychopathology. *Aust NZ J Psychiatry*, 34(1), 85–91.
- O’brein, M.; Mutida A. B.; Gee, C., & Erber S. (1997). Child exposure to marital conflict and child coping responses as predictors of child adjusment. *Cognitive Therapy and Research*, 21(1), 39-59.

- Olmuş, G. Ö. (2001). *Ergenlerin, aile içi psikolojik örüntülere göre sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Okman, S. (1999). *Ergenlik dönemindeki öfke ifade tarzlarının kendilik imgesi bağlamında incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Onur B. (1995). *Gelişim psikolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi
- Oral R, Can D, Kaplan S, Polat, S., Ateş, N., & Çetin, G. (2001). Child abuse in turkey: An experience in overcoming denial and a description of 50 cases. *Child Abuse and Neglect*, 25, 279-290.
- Ovayolu, N. Uçan, Ö. & Serindağ, S.(2007). Çocuklarda cinsel istismar ve etkileri. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2, 4, 14–22.
- Özen, Ş. Antar, S. & Özkan, M.(2007). Çocukluk çağı travmalarının umutsuzluk, sigara ve alkol kullanımı üzerine etkisi, üniversite son sınıf öğrencilerini inceleyen bir çalışma. *Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*; 20(2), 79–87
- Özer, A. K. (1994). Sürekli öfke (SL-ÖFKE) ve öfke ifade tarzı (ÖFKE-TARZ) ölçekleri ön çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31), 26–35.
- Perry, B. D., Runyan, D. & Sturges, C. (1998). Bonding and attachment maltreated children: How abuse and neglect in childhood impact social and emotional development. *Child Trauma Academy Materials*, 1(5),42-53
- Pizarro R.A. & Billick S.B. (1999). Current Issues in child abuse. *Curr Opin Pediatr*, 12, 665- 668.
- Polat O. (1997). *Vurursan kırılır*. (1. bs), Analiz Yayınları, İstanbul.
- Polat, O. (2001). *Çocuk ve şiddet*. İstanbul: Der Yayınları.
- Rask, K., Kurki, P. & Paavilainen, E. (2002). Adolescent subjective well-being and family dynamics. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 17, 129- 138.
- Rolf, E. M. (1996). *Theories of adolescence*. New York: McGraw-Hill Companies
- Rosenberg, M. (1965). *Society and adolescent self-image*. New Jersey: Princeton University Press.
- Roy, A., & Janal, M. (2005). Family history of suicide, female sex and childhood trauma: Separate or interacting risk factors for attempts at suicide? *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 112, 367-371
- Runyan D, Corrine W, Ikeda R, Hassan, F., & Ramiro L., (2002). Child abuse and neglect by parents and other caregivers. Krug E.G, Dahlberg L.L, Mercy

- J.A.(Eds), *World report on violence and health*, World Health Organization, Geneva
- Sala, G. (1997). *Zonguldak karaelmas üniversitesi öğrencilerinin öfke ifade etme biçimlerinin belirlenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Sandalcı S. F., (2004). *Aile içinde ve dışında uğradığı cinsel istismar nedeniyle korunma altına alınan şhçek genel müdürlüğüne bağlı kuruluşlarda bakılan çocukların sosyo-demografik özellikleri ve korunma süreçleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Salzinger, S., Feldman, R., S., & Hammer, M. (1993). The effects of physical abuse on children's social relationships. *Child Development*, 64, 169–187.
- Schaaf, K, & McCanne, T. (1998). Relationship of childhood sexual, physical and combined sexual and physical abuse to adult victimization and posttraumatic stress disorder. *Child Abuse and Neglect*, 22(11), 1119–1133.
- Selçukoğlu, Z. (2001). *Araştırma görevlilerinde tükenmişlik düzeyi ile yalnızlık düzeyi ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Scannapieco, M., & Connell-Carrick, K. (2005). *Understanding child maltreatment: an ecological and developmental perspective*. Oxford, University Press. USA
- Siegel, J.M., Golding, J.M., Stein, J.A., Burnam, M.A., & Sorenson, S.B. (1990). Reactions to sexual assault: A community study. *Journal of Interpersonal Violence*, 5, 229-246.
- Schatz J.N., Smith, L.E., Barkowski, J.G., Whitman, T.L, Keogh, D.A. (2008). Maltreatment risk, self reugaltion and maladjustment in at risk children. *Child Abuse and Neglect*, 32 (10), 972-982
- Silver, M. E., Field, T.M., & Diego, M. (2000). Angry adolescents who worry about becamming violent, *Adolescence*, 35(140), 663-671.
- Siyez, D.M. (2003). *Duygusal istismara maruz kalan ve kalmayan ergenlerin benlik algıları ile depresyon ve kaygı düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yayınlanmamış dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Spielberger, C.D. (1988). *State-trait anger eexpression inventory*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.

- Spielberger, C. D. (1991). State-Trait anger expression inventory, odessa, florida: psychological assessment resources. Akt. Bridewell, Will B. & Edward C.Chang. Distinguishing Between Anxiety, Depression and Hostility: Relations To Anger-In, Anger-Out and Anger Control. *Personality and Individual Differences*, 22(4), 587–590.
- Spielberger, C. D., Crane, R. S., & Kearns, W. D., (1991). *Anger and anxiety in essential hypertension. Stress and emotion: Anxiety, anger and curiosit*. New York: Taylor & Francis.
- Şimşek, S., (2010). *Ergenlerde davranış problemlerinin anne baba ve öğretmenlerden algılanan duygusal istismar açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana
- Şimşek, F., Ulukol, B., & Bingöler, B. (2004). Çocuk istismarına disiplin penceresinden bakış. *Adli Bilimler Dergisi*, 3(1), 47-52.
- Uzun, Ş. (2002). *Ergenlerde algılanan duygusal istismar ile kendilik imgesi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul
- Ünal, F.(2008). Ailede çocuk istismarı ve ihmali. *TSA Dergisi*, 12(1), 9–15.
- Tercan, M. (1995). *Çocuğun ana-babası tarafından fiziksel istismarı ve ihmali*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tahiroğlu A., Avcı, A., & Çekin, N., (2008). Çocuk istismarı, ruh sağlığı ve adli bildirim zorunluluğu. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 9, 1-7
- Tavris, C. (1982). *Anger: The misunderstood emotion*. New York, Simon ve Schuster Press.
- Taner Y, & Gökler B (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: Psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35, 82–86.
- Tıraşçı Y., & Gören S. (2007). Çocuk istismarı ve ihmali. *Dicle Tıp Dergisi*, 34(1), 70-74.
- Timnik, L. (1985). The sexually abuse children. *Child Abuse & Neglect*, 2(5), 345-356
- Toker, T., Tiryaki, A., Özçürümez, G., & İskender, B., (2011). Madde kullananlarda çocukluk örselenme yaşantılarının, madde kullanma eğilimi, benlik saygısı ve başa çıkma tutumları ile ilişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22.
- Topbaş M. (2004). İnsanlığın büyük bir ayıbı: Çocuk istismarı. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 3(4), 76-80

- Topçu, S. (2009). *Çocuk ve gençlerin cinsel istismarı*. Ankara: Phoneix Yayınları
- Tower, C.C. (2005). *Understanding child abuse and neglect*. USA: Pearson Education, Inc.
- Tricket, P. K., Aber, J. L. Carlson, V., & Cicchetti, D. (1991). Relationship of socioeconomic status to the etiology and developmental sequelae of physical child abuse. *Developmental Psychology*, 27, 148-158
- Tufan, B., & Yıldız, S. (1993). *Geri dönüş sürecinde ikinci kuşak*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Basımevi.
- Turla A. (2002). Çocuk istismarı ve ihmali olgularına tıbbi yaklaşım. *OMÜ Tıp Dergisi*, 19(4), 291-300.
- Turhan, E., Sangün, Ö., & İnandı, T. (2006). Birinci basamakta çocuk istismarı ve önlenmesi. *Sted*, 15, 153- 157.
- Vara, S. (1999). *Yoğun bakım hemşirelerinde iş doyum ve genel yaşam doyum arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Vardar, B. (1994). *The validity and reliability of the psychological maltreatment inventory for adolescents*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Veenhoven, R. (1996). Is happiness relative? *Social Indicators Research*, 24, 1- 34.
- Yalçın, S.(2007). *Ergenlerde algılanan duygusal istismar ile uyum düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yavuzer, H. (1996). *Çocuk ve suç*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Yavuz, M. F., Kablamacı Atan, Y., Atamer, T. A., & Gölge, Z. B. (2003). Lise öğrencilerinde fiziksel şiddetin değerlendirilmesi: Okulda ve ailede karşılaşılan şiddet ve öğrencilerin kendi uyguladığı şiddet. *Adli Bilimler Dergisi*, 2, 39-47.
- Yenibaş, R. (2002). *Aile içi istismarın ergenin umutsuzluk düzeyi ile ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Yetim, Ü. (1991). *Kişisel projelerin organizasyonu ve örüntüsü açısından yaşam doyum*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yıldız-Arabacı, S. (2007). *İlköğretim II. kademe çocuklara yönelik istismarın ve ihmalin çeşitli değişkenler yönünden incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

- Yılmaz-Irmak, T., (2008). *Çocuk istismarı ve ihmalinin yaygınlığı ve dayanıklılıkla ilişkili faktörler*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Yörükoğlu, A. (1982). *Çocuk ruh sağlığı*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Yvonne, V., Straus, M., Gelles, J. R., & Harrop, W. J. (1991). Verbal aggression by parents and psychological problems of children. *Child Abuse and Neglect*, 15, 223-238.
- Ystgaard, M., Hestetun, I., Loeb, M., & Mehlum, L. (2004). Is there a specific relationship between childhood sexual and physical abuse and repeated suicidal behaviour? *Child Abuse and Neglect*, 28, 863-875.
- Weiss, B., Dodge, K.A., Bates, S. E., & Pettit, G. S. (1992). Some consequences of early harsh discipline: Child aggression and a maladaptive social information processing style. *Child Development*, 63, 1328-1333.
- Wolfe, V.V. (1998). Child sexual abuse. Mash, E.J., Barkley, R.A. (Eds.), *Treatment of childhood disorders*, New York: Guilford Press
- Zara-Page, A. (2004). Cinsel istismara bağlı travma: Psikolojik tedavi süreci ve ilkeleri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 7(14), 15–21.
- Zigler, E. & Hall, N. W. (1991). Physical child abuse in america: Past, present and future. In D. Cicchetti & V. Carlson (Eds.), *Child maltreatment theory and research on the causes and consequences of child abuse and neglect*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Ziyalar, N. (1993). *Çocukta fiziksel istismar ve bunun adli tıp açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Zoroğlu, S.S., Tüzün, Ü., Şar, V., & Öztürk M. (2001). Çocukluk dönemi ihmal ve istismarın olası sonuçları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2(2), 69-78.
- World Health Organization (n.d.). Preventing child maltreatment: A guide to taking action and generating evidence. Retrieved August 15, 2011 from <http://whqlibdoc.who.int>

EKLER

EK- 1. Kişisel Bilgi Formu

Değerli öğrenciler,

Araştırmacı bu soruları bilimsel bir çalışmada bağımsız değişken olarak kullanmak üzere sormaktadır. Bu bilgilerin gizli kalacağı ve başka hiçbir yerde hiçbir şekilde kullanılmayacağı araştırmacı tarafından garanti edilmektedir. Ayrıca araştırmanın güvenilirliğini artırabilmek amacıyla İsim ve Soyadı'nın yazılması istenmemektedir. Verilecek yanıtlar araştırma sonuçlarını etkileyeceğinden doğru ve samimi yanıtlar vermeye gayret gösteriniz. Eğer araştırma anketlerini yanıtladıktan sonra herhangi bir sorunuz veya görüşme talebiniz olursa araştırmacıların verdiği telefonlara ve e-posta adreslerinden ulaşabilirsiniz. Teşekkürler.....

Doç.Dr. A.Rezan Çeçen Eroğul
Türk
Çukurova Üniversitesi
Öğrencisi
arcecen@cu.edu.tr
Öğretmeni
Telefon: 0322 338 67 33
Cep: 0532 745 95 07

Psikolojik Danışman Şalibe Bilge
Çukurova Üniv. Yüksek Lisans
Sakarya İlköğretim Okulu Rehber

1. Cinsiyetiniz: Kız () Erkek ()

2.Yaşınız :

3. Kaçınıcı sınıfsınız:

4. Okulunuz:

EK-2. Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği

ÇÖYÖ

Ölçekte 40 ifade vardır. Sizden, her ifadeyi dikkatle okuyup, ifadede belirtilen davranışı çocukluğunuzda gerçekten yaşayıp yaşamadığınızı doğru olarak işaretlemeniz beklenmektedir. Vereceğiniz karara göre ilgili ifade için 5 yanıt seçeneğinden birini işaretleyiniz. Cevaplarınızı iyice düşünerek ve içtenlikle vermeniz, araştırmanın sağlığı bakımından çok önemlidir. Katkılarınız için teşekkür ederim.

LÜTFEN HİÇBİR MADDEYİ BOŞ BIRAKMAYINIZ.					
1. Ben çocukken, ailemde birileri bana vurur ya da beni döverdi.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
2. Ben çocukken, hiç kimse benimle ilgilenmediği için, kendi bakımımı kendimin daha iyi yaptığımı hissederdim.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
3. Ben çocukken, ailemdeki kişiler birbirleriyle tartışır, kavga ederdi.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
4. Ben çocukken, ailemde benimle ilgilenen ve beni koruyan birinin olduğunu bilirdim.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
5. Ben çocukken, ailemde bana bağırıp çağıran biri vardı.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
6. Ben çocukken, annemi ya da kız kardeşlerimi dövülürken ya da onlara vurulurken gördüm.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
7. Ben çocukken, gereksinimim olan sevgi ve ilgiyi gördüm.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
8. Ben çocukken, ailemde kendimi önemli ya da özel hissetmemi sağlayan biri vardı.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
9. Ben çocukken, ailemde kendimi, dövüşerek, ona vurarak ya da ondan kaçarak korumak zorunda kaldığım biri vardı.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
10. Ben çocukken, ailemde, başarılı biri olmamı isteyen, bir kişinin varlığını hissederdim.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
11. Ben çocukken, sevildiğimi hissederdim.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
12. Ben çocukken, annem ve babam, bana ve kardeşlerime eşit davranmaya çalışırlardı.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
13. Ben çocukken, ailemdeki kişilerden, bir doktora ya da hastaneye gitmek zorunda kalacak denli dayak yediğim oldu.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
14. Ben çocukken, ailemdekiler, beni bir yerlerim çürüyecek ya da iz kalacak denli döverdi.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
15. Ben çocukken, bir yetişkinle ya da benden en az beş yaş büyük birisiyle cinsel ilişkim oldu.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
16. Ben çocukken kemer, sopa, oklava ya da benzeri sert cisimlerle cezalandırıldım.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
17. Ben çocukken, ailemizin üyeleri birbirlerini korurlardı.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
18. Ben çocukken, annemle babam ayrı yaşardı ya da boşanmıştı.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
19. Ben çocukken, fiziksel olarak istismar edildiğime inanıyorum.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
20. Ben çocukken, evde bana bakan ve benim sorumluluğumu üstlenen bir kişi vardı.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık

21. Ben çocukken, öğretmen, komşu ya da doktor gibi kişilerin dikkatini çekecek denli kötü dayak yedim.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
22. Ben çocukken, ailemde denetimsiz davranışları olan kişiler vardı.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
23. Ben çocukken, ailemdeki kişiler beni okula devam etmem ve eğitimimi sürdürmem için yüreklendirdi.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
24. Ben çocukken, bana verilen cezalar çok katıydı.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
25. Ben çocukken, ailemdeki kişiler birbirlerine yakındılar.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
26. Ben çocukken, birisi bana cinsel amaçla dokunmayı ya da kendisine dokundurtmayı denedi.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
27. Ben çocukken, birisi kendisi ile cinsel ilişkim olmazsa beni incitmekle ve hakkımda yalanlar söylemekle tehdit etti.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
28. Ben çocukken, ailemde incitilmekle korkutuldum.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
29. Ben çocukken, birisi benimle cinsel içerikli davranışlara girmeyi ya da bana cinsellikle ilgili şeyler izletmeyi denedi.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
30. Ben çocukken, ailemde bana güvenen biri vardı.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
31. Ben çocukken, duygusal olarak istismar edildiğime inanıyorum.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
32. Ben çocukken, ailemdeki kişiler ne yaptığımın ilgilenir gibi gözükmeyi ya da ne yaptığımı bilmezlerdi.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
33. Ben çocukken, dünyadaki en iyi aileye sahiptim.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
34. Ben çocukken, cinsel olarak istismar edildiğime inanıyorum.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
35. Ben çocukken, ailem güç ve destek kaynağımdı.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık

EK-3. Sürekli Öfke Öfke İfade Tarzları Ölçeği

SÖ-ÖİTÖ

Değerli Arkadaşlar,

Aşağıda kişilerin kendilerine ait duygularını anlatırken kullandıkları bir takım ifadeler verilmiştir. Her ifadeyi okuyun, sonra da genel olarak nasıl hissettiğinizi düşünün ve ifadelerin sağ tarafındaki sayılar arasında sizi en iyi tanımlayan seçenek üzerine (X) işareti koyun. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Herhangi bir ifadenin üzerinde fazla zaman sarf etmeksizin, genel olarak nasıl hissettiğinizi gösteren cevabı işaretleyin.

Hiç (1)
Biraz (2)
Oldukça (3)
Tümüyle (4)

	Sizi ne kadar tanımlıyor?			
	Hiç		Tümüyle	
	(1)	(2)	(3)	(4)
1. Çabuk sinirlenirim	(1)	(2)	(3)	(4)
2. Kızgın kişilikliyimdir.	(1)	(2)	(3)	(4)
3. Öfkesi burnunda bir insanım	(1)	(2)	(3)	(4)
4. Başkalarının hataları, yaptığım işi yavaşlatınca kızarım.	(1)	(2)	(3)	(4)
5. Yaptığım iyi bir işten sonra takdir edilmemek canımı sıkır.	(1)	(2)	(3)	(4)
6. Öfkelenince kontrolümü kaybederim.	(1)	(2)	(3)	(4)
7. Öfkelendiğimde ağzıma geleni söylerim.	(1)	(2)	(3)	(4)
8. Başkalarının önünde eleştirilmek beni çok hiddetlendirir.	(1)	(2)	(3)	(4)
9. Engellendiğimde içimden birilerine vurmak gelir.	(1)	(2)	(3)	(4)
10. Yaptığım iyi bir iş kötü değerlendirildiğinde çılgına dönerim.	(1)	(2)	(3)	(4)

ÖFKELENDİĞİMDE YA DA KIZDIĞIMDA.....

	Sizi ne kadar tanımlıyor?			
	Hiç		Tümüyle	
	(1)	(2)	(3)	(4)
11. Öfkemi kontrol ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)
12. Kızgınlığımı gösteririm.	(1)	(2)	(3)	(4)
13. Öfkemi içime atarım.	(1)	(2)	(3)	(4)
14. Başkalarına karşı sabırlıyım.	(1)	(2)	(3)	(4)
15. Somurtur ya da surat asarım.	(1)	(2)	(3)	(4)

ÖFKELENDİĞİMDE YA DA KIZDIĞIMDA.....

	Sizi ne kadar tanımlıyor?			
	Hiç		Tümüyle	
	(1)	(2)	(3)	(4)
16. İnsanlardan uzak dururum.	(1)	(2)	(3)	(4)
17. Başkalarına iğneli sözler söylerim.	(1)	(2)	(3)	(4)

18. Soğukkanlılığımı korurum. (1) (2) (3) (4)

Sizi ne kadar tanımlıyor?

Hiç (1) (2) (3) (4)
Tümüyle

19. Kapıları çarpmak gibi şeyler yaparım.

20. İçin için köpürürüm ama gösteremem. (1) (2) (3) (4)

ÖFKELENDİĞİMDE YA DA KIZDIĞIMDA.....

Sizi ne kadar tanımlıyor?

Hiç (1) (2) (3) (4)
Tümüyle

21. Davranışlarımı kontrol ederim.

22. Başkalarıyla tartışırım. (1) (2) (3) (4)

23. İçimde kimseye söyleyemediğim kinler beslerim. (1) (2) (3) (4)

24. Beni çileden çıkaran her neyse saldırırım. (1) (2) (3) (4)

25. Öfkem kontrolden çıkmadan kendimi durdurabilirim. (1) (2) (3) (4)

ÖFKELENDİĞİMDE YA DA KIZDIĞIMDA.....

Sizi ne kadar tanımlıyor?

Hiç (1) (2) (3) (4)
Tümüyle

26. Gizliden gizliye insanları epeyce eleştiririm.

27. Belli ettiğimden daha öfkeliyimdir. (1) (2) (3) (4)

28. Çoğu kimseye kıyasla daha çabuk sakinleşirim. (1) (2) (3) (4)

29. Kötü şeyler söylerim. (1) (2) (3) (4)

30. Hoşgörülü ve anlayışlı olmaya çalışırım. (1) (2) (3) (4)

ÖFKELENDİĞİMDE YA DA KIZDIĞIMDA.....

Sizi ne kadar tanımlıyor?

Hiç (1) (2) (3) (4)
Tümüyle

31. İçimden insanların fark ettiğinden daha fazla sinirlerim.

32. Sinirlerime hakim olamam. (1) (2) (3) (4)

33. Beni sinirlendirene, ne hissettiğimi söylerim. (1) (2) (3) (4)

34. Kızgınlık duygularımı kontrol ederim. (1) (2) (3) (4)

EK-4. Rosenberg'in Benlik Saygısı Envanteri

RBSE

Lütfen aşağıda yer alan ifadelerin size ne ölçüde uygun olduğunu, aşağıdaki ölçeği dikkate alarak ifadenin yanındaki bölmede işaretleyin. Teşekkürler.

1.Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.

- a) Çok doğru
- b) Doğru
- c) Yanlış
- d) Çok yanlış

2.Bazı olumlu özelliklerim olduğunu düşünüyorum.

- a) Çok doğru
- b) Doğru
- c) Yanlış
- d) Çok yanlış

3.Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim.

- a) Çok doğru
- b) Doğru
- c) Yanlış
- d) Çok yanlış

4.Ben de diğer insanların birçoğunun yapabildiği kadar bir şeyler yapabilir.

- a) Çok doğru
- b) Doğru
- c) Yanlış
- d) Çok yanlış

5.Kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum.

- a) Çok doğru
- b) Doğru
- c) Yanlış
- d) Çok yanlış

6.Kendime karşı olumlu bir tutum içindeyim.

- a) Çok doğru
- b) Doğru
- c) Yanlış
- d) Çok yanlış

7.Genel olarak kendimden memnunum.

- a) Çok doğru
- b) Doğru
- c) Yanlış
- d) Çok yanlış

8.Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim.

- a) Çok doğru
- b) Doğru
- c) Yanlış
- d) Çok yanlış

9.Bazen kesinlikle bir işe yaramadığımı düşünüyorum.

- a) Çok doğru
- b) Doğru
- c) Yanlış
- d) Çok yanlış

10. Bazen hiç de iyi bir insan olmadığımı düşünüyorum.

- a) Çok doğru
- b) Doğru
- c) Yanlış
- d) Çok yanlış

EK-5. Yaşam Doyum Ölçeği

YDÖ

Aşağıda 5 ifade vardır. Bu ifadelerin size uygunluk derecesini belirlemek amacıyla ile 1'den 7'ye kadar seçenekler sunulmuştur. Bu derecelendirilmiş seçeneklerden sizin için uygun olan derecelendirme numarasını ifadelerin karşısında yer alan çizginin üzerine yerleştiriniz. Cevaplandırmada lütfen açık ve dürüst olunuz.

- 1.Hiç uygun değil
- 2.Uygun değil
- 3.Biraz uygun değil
- 4.Ne uygun, ne uygun değil
- 5.Biraz uygun
- 6.Uygun
- 7.Çok uygun

Yaşamım birçok yönüyle ideallerime yakın. _____

Yaşam koşullarım çok iyi. _____

Yaşamımdan hoşnudum. _____

Şu ana kadar istediğim şeyleri elde edebildim. _____

Yeniden dünyaya gelseydim yaşamımda hemen hemen hiçbir şeyi değiştiremezdim. _____

EK 6. İzin Belgesi

T.C.
MARDİN VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.47.00.06.00.100-99/13486

15 MAYIS 2011

Konu : Şalibe KORKUT TÜRK' ün Anket Çalışması

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : 27.05.2011 tarihli ve B.30.2.ÇKO.0.12.10.00/183 sayılı yazı.

İlgi yazı gereğince, Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Şalibe KORKUT TÜRK' ün danışmanı Doç. Dr.A.Rezzan ÇEÇEN' in yönetiminde "Lise Öğrencilerinde Çocukluk Örselenme Yaşantıları ve Öfke İfade Biçimleri ile Yaşamı Doyumu ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkiler" konulu tezine ilişkin anket' ini İlimiz Merkez, Ömerli ve Yeşilli İlçelerinde bulunan liselerdeki öğrencilere anket uygulama çalışması yapması Müdürlüğümüzce uygun görülmüştür.

Olurlarınıza arz ederim.

OLUR

14. /06/2011

Selim PAMUT
Vali a.
Vali Yardımcısı

Handi ATAYETER
Millî Eğitim Müdür V.

MARDİN İL MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ
HÜKÜMET KONAĞI MARDİN
TEL : 0 482 2121258
FAX : 0 482 2121236
www.mardin.meb.gov.tr

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Şalibe Korkut
Doğum Yeri ve Tarihi : Adana / 1986
Adres : Atakent Mahallesi Avrupa Konutları B Blok Kat:14
 Küçükçekmece/İstanbul
Medeni Durumu : Evli
İş Adresi : Abdurrahman Köksaloğlu İlköğretim Okulu, Şişli / İstanbul
E-mail : salibe_turk@hotmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

2009–2012 : Yüksek Lisans, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
 Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Adana.
2005-2009 : Lisans, Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri
 Bölümü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı, Adana.
2000-2004 : Lise, Enver Kurttepelı Lisesi (Yabancı Dil Ağırlıklı), Adana.
1997-2000 : Ortaokul, Abdurrahim Gizer Ortaokulu, Adana.
1992-1997 : İlkokul, Töbank İlkokulu, Adana.

İŞ DENEYİMİ

2012- : Şişli A. Köksaloğlu İlköğretim Okulu Psikolojik Danışmanı,
 İstanbul
2010-2011 : Yeşilli Sakarya İlköğretim Okulu Psikolojik Danışmanı, Mardin.